

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETO
FINANSŲ IR MOKESČIŲ KATEDRA

JURGITA KAČĖNAITĖ
FINANSŲ TEISĖ DIENINIŲ STUDIJŲ PROGRAMA

PENSIJŲ FONDŲ VEIKLOS TEISINIS REGULIAVIMAS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Doc. dr.
Dalia Vasarienė

Vilnius, 2006

TURINYS

IVADAS	3
1. PENSIJŲ FONDŲ ATsirADIMAS IR RAIDA	8
1.1. Pensijų fondų sąvoka bei modelių įvairovė	8
1.2. Europos Sąjungos valstybių narių ir Čilės Respublikos praktika	11
2. PENSIJŲ FONDŲ VEIKLOS TEISINIS REGLAMENTAVIMAS	21
2.1. Pensijų kaupimo sistemos subjektai	22
2.1.1. Pensijų fondų steigėjų teisinis statusas	22
2.1.2. Pensijų fondų juridinis statusas	25
2.1.3. Pensijų kaupimo sutarties šalių teisinė padėtis.....	26
2.2. Pensijų kaupimo teisinė charakteristika	32
2.2.1. Pensijų kaupimo taisyklių turinys	33
2.2.2. Pensijų įmokų administravimas	36
2.2.3. Pensijų kaupimo sutarties nutraukimo pagrindai	39
2.2.4. Finansiniai pensijų sąskaitų tvarkymo aspektai	41
2.2.5. Dalyvavimo pensijų fonde pabaiga	45
2.2.6. Pensijų fondų veiklos pasibaigimas	48
2.3. Vertybinių popierių komisijos vykdoma priežiūra	50
3. PROFESINIAI PENSIJŲ FONDai	53
DARBO APIBENDRINIMAS	60
IŠVADOS	61
LITERATŪROS SĄRAŠAS	63
SANTRAUKA	78

IVADAS

Kaip atsvara valstybinio socialinio draudimo sistemai, pagrįstai einamųjų mokėjimų principu, yra kuriama ir pradedama diegti kaupimo principais paremta draudimo sistema.¹

Lietuvos Respublikoje įvykusios socialinio draudimo pensijų reformos būtinumą sąlygojo įvairios priežastys – ekonominis šalies nuosmukis, aukštas nedarbo lygis, žemas darbo užmokestis, mažos pensijos, didėjantis skurdas, įvairios demografinės problemos – visuomenės senėjimas, spartus gimstamumo lygio mažėjimas. Tai skatino naujos pensijų sistemos kūrimą, kurią nemažai Lietuvos mokslininkų, specialistų ir ekspertų vertino neigiamai. Jie 2002 m. priimtą Lietuvos Respublikos pensijų reformos įstatymą laikė per daug atsargiu, faktiškai neturinčios įtakos esamai sistemai. Taip manyta, nes dalyvavimas, po reformos susiklostančioje sistemoje, nebūtų privalomas. Savanoriško draudimo skatinimas sukeltų problemų socialinio draudimo fondo biudžetui, o ir Lietuvos rinka atrodė pernelyg maža. Dėl to darytina išvada, jog tai turės įtakos mažam būsimų dalyvių skaičiui bei stabdys pensijų fondų steigimosi procesą. Nepaisant prieštaringų nuomonių, 2003 m. liepos mėn. pradėjo galioti Lietuvos Respublikos pensijų fondų įstatymo naujoji redakcija, galutinai įtvirtinusi naujos sistemos funkcionavimą.

Nuo 2004 m. pensijų sistemą sudaro trijų lygių pakopos:

I pakopa – valstybinis socialinis pensijų draudimas;

II pakopa – papildomas kaupimas senatvės pensijai;

III pakopa – savanoriškas pensijų kaupimas, pensijų fonduose ar gyvybės draudimo bendrovėse.

Pirmoji pakopa yra privaloma – ji kiekvienam šalies gyventojui užtikrina minimalią apsaugą nuo skurdo ir kompensuoja dalį prarastų pajamų senatvės ir negalios atveju. Šios pakopos pensijos dydis priklauso nuo valstybės finansinių išgalių teikti paramą ir pačios visuomenės dalyvavimo kartų solidarumo principu pagrįstoje pensinio aprūpinimo sistemoje; antroji ir trečioji – savanoriškos. Naujosios pensijų sistemos pradinė vizija buvo kitokia, nei patvirtintoji. Anksčiau siūlyta senąją pertvarkyti į trijų pakopų pensijų sistemą, kurioje II pakopa buvo numatoma, kaip privaloma, veikianti apibrėžtų įmokų, individualių sąskaitų bei investiciniu principais ir užtikrinanti pensijų dalį, priklausomą nuo asmens sumokėtų įmokų.

¹ Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Socialinis pranešimas 1997. – Vilnius, 1998. P. 63.

Pensijų sistemos reforma startavo tuomet, kai pirmosios pensijų fondų valdymo įmonės gavo leidimus pradėti savo veiklą. Kiekvieno gyventojo, būsimą pensininką, apsisprendimo laisvė – ar investuoti į fondus ir pradėti kaupti papildomą pensiją, ar pasilikti „Sodroje“, ar tiesiog pasirinkti savanorišką pensijų kaupimą. Vieno iš galimų variantų pasirinkimas kelia daug klausimų. Pavyzdžiui, ar rinktis mažiausiai rizikingas investicijas ir dalyvauti konservatyvaus investavimo pensijų fonde, ar daugiau rizikingesnes – potencialiai galinčias atnešti didžiausias investicines pajamas. Kartu su naująja sistema į Lietuvos Respubliką atėjo ir nauji subjektai – pensijų fondai, kurie nėra naujovė, sugalvota Lietuvoje. Vakarų valstybėse, be valstybinio pensinio aprūpinimo, jau seniai yra privatus pensijų draudimas. Tuo užsiima ne tik draudimo kompanijos, bet ir specialios finansinės institucijos – pensijų fondai.²

Iki tol, t.y. „1990 – 2003 metais Lietuvoje iš esmės veikė vokiškoji bismarkinio tipo socialinio draudimo sistema, būdinga korporatyviam gerovės valstybės³ tipui. <...> Sukurti privatūs pensijų fondai rodo, jog pamažu atsisakoma korporatyvinio modelio, įvedami svarbiausi marginalinio modelio elementai ir įtvirtinama liberalioji politinė kryptis.“⁴

Darbe bandoma išanalizuoti ne tik patį pensijų fondų veiklos principus, bet ir atsiradimo šaknis, priežastis, paskatinusias Lietuvos Respublikos Vyriausybę imtis iki tol galiojusios pensijų sistemos reformos ir sukurti naują pensijų sistemą su trimis sisteminiais lygmenimis. Taip pat apžvelgti kitų šalių praktiką vykdant pensijų sistemos reformas, steigiant pensijų fondus bei aptikti esminius skirtumus tarp, jose ir Lietuvos Respublikoje egzistuojančios, sistemų. Itin svarbu nustatyti ir įvertinti Vertybinių popierių komisijos vietą bei svarbą.

Temos aktualumas. Pensijų fondai – tai naujadarai, Lietuvoje atsiradę po socialinio draudimo pensijų sistemos reformos. Ši reforma nėra trumpalaikis procesas, o ilgalaikė įtaka gyventojams, jų pajamoms, kapitalo rinkai bei valstybei. Pensijų fondų steigimas ir veikla yra smulkiai reglamentuota Lietuvos Respublikos įstatymuose. Tačiau nėra vientiso pastarųjų teisės aktų analizavimo ar apibendrinto šaltinio, nagrinėjančio jų funkcionavimo mechanizmą, kuris leistų asmenims geriau suprasti naujosios pensijų sistemos esmę bei skirtumus tarp II ir III pakopos pensijų fondų. Be to, nuolatiniai teisės aktų keitimai bei priežiūros institucijų reikalavimai sunkina

² Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Socialinis pranešimas 1997. – Vilnius, 1998. P. 63.

³ Gerovės valstybė – tai politinė sistema, kai valstybė (o ne individualusis arba privatusis sektorius) imasi atsakomybės už savo piliečių gerovę. Tokios paslaugos, kaip bedarbio ir nedarbingumo pašalpos, pašalpos ir priedai daugiavaikėms šeimoms, pensijos, sveikatos apsauga ir švietimas gali būti teikiamos ir finansuojamos per valstybės draudimo sistemas ir iš surenkamų mokesčių.³

⁴ A. Liudvinovičienė, A. Guogis. Lietuvos ir Švedijos socialinės politikos lyginamoji analizė // Viešojo politika ir administravimas. 2004, Nr. 8, P.76 – 77.

pensijų kaupimo bendrovių veiklą, o tai atsiliepia ir pensijų fondų veiklos rezultatams. 2007 m. sausio 1 d. sukanka 3 metai, kai Lietuvos Respublikos gyventojai gali kaupti papildomai pensijos daliai pensijų fonduose. Asmenys, trečius metus dalyvaujantys II pakopoje, ir papildomai kaupiantys senatvės pensijai iš socialinio draudimo įmokų, pirmą kartą įgis teisę pereiti į kitos pensijų kaupimo bendrovės valdomą pensijų fondą.

Tyrimo objektas. Pensijų fondų, kaip Lietuvos Respublikos socialinio draudimo pensijų sistemos dalies, veikla ir jos reguliavimas.

Darbo tikslas. Išanalizuoti bei įvertinti pensijų fondų steigimo specifiką, funkcionavimą ir reguliavimo mechanizmą, esantį Lietuvos Respublikoje. Apžvelgti pasaulio pensijų fondų kūrimo metodiką ir praktiką.

Darbo uždaviniai:

1. atskleisti pensijų fondų kilmę, jų modelius, kartu aptariant užsienio šalių patirtį vykdant pensijų reformas ir kuriant pensijų fondus;
2. ištirti pensijų fondų formavimosi teises bei socialines prielaidas, vystymąsi ir juridinį reguliavimą bei ateities perspektyvas;
3. išanalizuoti pensijų fondų struktūrą bei palyginti II ir III pakopų pensijų fondų veiklą;
4. išanalizuoti statistinius duomenis, susijusius su naujosios pensijų kaupimo sistemos dalyvių skaičiumi, investavimo kryptingumu ir socialinio draudimo fondo biudžeto formavimo ypatumais.

Hipotezės:

1. savanoriškasis pensijų kaupimas pensijų fonduose neturi perspektyvos Lietuvos Respublikoje;
2. dalies socialinio draudimo įmokos pervedimas į II pakopos pensijų fondus yra nuostolingas Valstybiniam socialinio draudimo fondo biudžetui.

Tyrimo metodai. Autorė savo darbe naudoja šias teorinius ir empirinius metodus:

- lyginamasis istorinis metodas naudojamas apžvelgiant pensijų fondų kilmę, jų modelių raidą, atskleidžiant pasaulio šalių patirtį, susijusią su valstybinės socialinės pensijų sistemos privatizavimo procesu;

- lyginamoji analizė – šis metodas naudojamas atskleisti Lietuvoje egzistuojančios socialinio draudimo pensijų sistemos pakopų skirtumus, ypatingą dėmesį skiriant II ir III pakopų atskyrimui, taip pat apžvelgti Europos Sąjungos valstybių narių pensijų sistemų skirtumus bei panašumus;
- teisinių dokumentų bei su tema susijusios literatūros sisteminė analizė – siekama visapusiškai išnagrinėti tyrimo objektą bei atskleisti pensijų sistemos II ir III pakopų esmę bei jų reguliavimo ypatumus, autorė vadovavosi socialinę pensijų sistemą reglamentuojančiais teisės aktais ir kitais šaltiniais;
- pokalbis su ekspertais – norint įsitinkinti naujosios pensijų sistemos funkcionavimo efektyvumu, pensijų fondų veiklos tendencijomis ir ateities prognozėmis, autorei teko susisiekti su socialinio draudimo ekspertais, rengusiais įstatymų projektus bei atliekančiais pensijų fondų veiklos stebėseną ir priežiūrą.;
- lingvistinis metodas naudojamas siekiant atskleisti teisės normų turinį;
- duomenų grupavimas, grafinis vaizdavimas ir apžvalga. Šie metodai reikalingi atkleisti iškeltoms hipotezėms patvirtinti arba paneigti, tendencijų, susijusių su kaupimu senatvės pensijai, išryškinimui;
- apibendrinimo metodas taikomas bandant išskirti II ir III pakopos pensijų fondų veiklai taikomus reikalavimus, principus, dėsningumus, mokslines paradigmas. Be to, remiantis šiuo metodu yra daromi pagrindiniai vertinimai bei iškeliama pagrįstos išvados.

Darbo struktūra. Pirmojoje darbo dalyje pirmiausia yra aptariama pensijų fondų sąvoka, kūrimosi prielaidos. Itin svarbu, autorės nuomone, apžvelgti Europos Sąjungos įtaką, kitose šalyse įvykusių pensijų draudimo sistemų reformavimo kryptingumą, pensijų fondų kūrimo problematiką, problemų sprendimų būdus. Lietuvos Respublikai yra aktuali jos kaimyninių šalių patirtis, todėl aptariamas ir socialinio draudimo pensijų sistemų reformavimas Latvijoje, Estijoje bei Lenkijoje. Apžvelgiama susiklosčiusi fondų funkcionavimo praktika, išskiriant ir ypatingą dėmesį atkreipiant į pensijų fondų istorinę raidą bei pagrindinius pensijų fondų modelių bruožus. Darbe aprašomas Čilės Respublikos pensijų reformos ir pensijų fondo steigimo pavyzdys, nes būtent jos sekė daugelis Europos valstybių. O taip pat Vokietijos pensijų sistemos pagrindai, nes ši šalis yra senatvės pensijos idėjos pradininkė.

Antrojoje dalyje yra smulkiai išanalizuota pensijų fondų veikla Lietuvos Respublikoje. Nagrinėjamas licencijų suteikimas įmonėms, norinčios verstis pensijų kaupimu, lėšų investavimo

galimybės, pensijų fondų dalyvių investicijų apsaugos mechanizmas, sutarties ypatumai, Vertybinių popierių komisijos vaidmuo.

Trečioji dalis skirta naujai pensijų fondų formai – Profesiniams pensijų fondams. Nesant praktinio įgyvendinimo, bandoma aptarti pagrindines įstatymų nuostatas, taip pat Europos Sąjungos institucijų bei teisės aktų įtaką šių fondų kūrimo specifiškumui ir funkcionavimo dėsningumams.

Darbo šaltiniai. Kalbant apie šio darbo šaltinius, derėtų pastebėti, jog autorė čia susidūrė su pakankamai daug problemų. Literatūros, nagrinėjančios pensijų fondų veiklos teisinį reguliavimą, nėra gausu. Iš vienos pusės tai yra suprantama ir paaiškinama tuo, kad tiriamoji sritis yra pakankamai siaura ir joje besispecializuojančių mokslininkų nėra daug. Antra vertus, autorė vis tik manytų, jog ši sritis nors ir siaura, bet itin svarbi tiek socialinės saugos, tiek finansų teisės požiūriu, todėl turėtų būti atliekamos išsamesnės studijos.

Būtent dėl aukščiau minėtų priežasčių pagrindiniais darbo šaltiniais buvo atitinkami norminiai aktai. Tuo tarpu šaltinių, kuriuose būtų galima rasti išsamią analizę platesniais aspektais nėra gausu. Taigi bandyta atkreipti dėmesį į Lietuvos laisvosios rinkos instituto vykdomą pensijų fondų nagrinėjimą, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pateikiamą informaciją (čia turima omenyje Ministerijoje esančių ekspertų apklausa) bei Vertybinių popierių komisijos pateikiamus statistinius duomenis.

Pensijų sistemos reformos eiga Lietuvoje dar mažai nagrinėjama sisteminiuose tyrimuose, kurių pagalba būtų galima charakterizuoti tarpinius reformos eigos rezultatus. Prieš prasidedant reformai įvairių autorių buvo atliekami tyrimai, tačiau prasidėjus reformai pasigendama analitinių darbų, tiek reformos šalininkų, tiek jos priešininkų argumentuotų vertinimų. Viena iš nedaugelio išimčių – profesoriaus, Vilniaus universiteto Teorinės ekonomikos katedros vedėjo, Povilo Gylio straipsnis.⁵

Apie Lietuvos pensijų reformos eigą informacija bei statistika pateikiama įvairiuose periodiniuose leidiniuose ir interneto tinklapiuose, tačiau ji fragmentiška ir daugiau atspindi kiekybinius, bet ne kokybinius vykdomos reformos rezultatus.⁶

Pagrindinės sąvokos: pensijų reforma, socialinio draudimo pensijų sistema, pensijų fondai, pensijų sistemos pakopos.

⁵ P. Gyls. Reforms of Pension System in Lithuania // *Ekonomika*, Nr. 66, P. 7 – 18.

⁶ K. Levišauskaitė, Ž. Malinauskas. Pensijų sistemos reforma Lietuvoje: antrosios pakopos kūrimo ypatumai ir rezultatai // *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*. 2006, Nr. 39, P. 148.

1. PENSIJŲ FONDŲ ATsirADIMAS IR RAIDA

Pensijos yra tam tikra taupymo forma, kuri leidžia sulyginti pajamas per visą gyvenimo laikotarpį. Kiekvienas dirbantis žmogus gali taupyti tam tikrą einamųjų pajamų dalį, taip užtikrindamas sau išmokas išėjus į pensiją. Pagrindiniai faktoriai, kurie aiškina pensijų reikalingumą – rinkos trūkumai, kurie susiję su rizika, atsirandančia dėl nevienodos žmonių gyvenimo trukmės, be to, nežinomybė dėl ateityje susiklostysiančių išlaidų (žmogus negali tiksliai apskaičiuoti kiek jam reikės piniginių lėšų tolimoje ateityje) bei pajamų paskirstymas garantuojantis tam tikrą finansavimą sulaukus pensinio amžiaus. Todėl išsivysčiusiose šalyse pensijos ir pensijų fondai vystėsi jau nuo senų laikų – jų užuomazgų galima rasti jau XVII amžiuje. 1670 m. Didžiojoje Britanijoje sudaryta pirmoji pensijų schema, kuri buvo skirta Karališkojo Jūrų laivyno tarnautojams, kurią galima traktuoti kaip profesinį draudimą. Pensijų fondai kūrėsi kaip darbdavių užtikrinamos profesinės pensijos, kurios buvo teikiamos tik valstybės tarnautojams, tuo tarpu eiliniams darbuotojams mokamos pensijos buvo traktuojamos kaip atsitiktinės išmokos.

Po Antrojo pasaulinio karo pensijų fondai išpopuliarėjo. Tam įtakos turėjo įmokų bei investicijų pajamų neapmokestinamumas. Kartu keitėsi fondų veiklos reguliavimas, todėl stiprėjant reglamentavimui daugelis darbdavių perėjo prie apibrėžtų schemų profesinių fondų, kur investicijų riziką neša patys dirbantieji, o fondų administravimą vykdo išoriniai valdytojai. Taip atsirado individualios sąskaitos senatvei, kurias buvo galima atidaryti bet kurioje finansinėje institucijoje. Šveicarijoje nuo 1895 m. profesinės pensijos yra kaupiamosios ir privalomosios. Kiekvienas darbdavys turi turėti savo pensijų fondą arba prisijungti prie jau veikiančio.⁷ Danijoje ir Olandijoje profesiniai fondai buvo kuriami šakų lygyje, kaip kolektyviniai susitarimai, ir privalomi visų šakų įmonėms.

Istoriškai susiformavo ir veikia, apibrėžtų įmokų arba išmokų, juridinio asmens statusą turintys, pensijų fondai. Pagal savininkų struktūrą yra skiriami valstybiniai, privatūs ir mišrūs pensijų fondai. Be to, galima pastebėti išsiskiriančias tris pensijų fondų sistemas, modelius, t.y. anglosaksiškąjį, „kai kurių Europos valstybių“⁸ ir JAV.

1.1. Pensijų fondų sąvoka bei modelių įvairovė

⁷ Morkūnienė A. Pasaulinė pensijų fondų praktika ir patirtis. Prieiga per internetą: http://www.lrinka.lt/index.php/temos/kitos_temos/pensiju_sistemas_reforma/pranesimai_prezentacijos/pasauline_pensiju_fondu_praktika_ir_patirtis/2140; prisijungimo laikas: 2006-06-01.

⁸ V. Nikitinas. Pensijų fondų raida ir ypatybės // Jurisprudencija. 2003, T 40(32), P. 102.

Bendros Europos rinkos principo taikymas bei 1992 m. Maastrichto sutartimi pradėta įgyvendinti nuosekli monetarinė politika, padėjo nustatyti atitinkamus reikalavimus, leidusius valstybėms narėms sumažinti socialinės apsaugos išlaidas. Visa tai paskatino socialines reformas Europos Sąjungos šalyse bei privačių kaupiamųjų pensijų įvedimą, dėl to pradėti steigti pensijų fondai.

Pačiuose Europos Sąjungos dokumentuose nėra vieningos pensijų fondų sąvokos, nėra tvirto sutarimo dėl apibrėžimo – tai pirmiausia kyla iš pensijų fondų prigimties dvilypumo, nes pats pensijų fondas turi ne pelno organizacijos statusą, tačiau kartu yra pelno siekianti organizacija.

Siūlytinas apibrėžimas, atitinkantis Europos Sąjungos sutarties 58, 85, 86 straipsnius; „pensijų fondas – tai ne pelno siekianti organizacija, kuri valdo schemą papildančią pagrindinę privalomąją schemą, veikia kaupimo principu, tačiau pagal taisykles, nustatytas valstybinės valdžios yra ekonominis vienetas. Ten pabrėžiama, kad socialinė sauga nėra laikoma įmone, t.y. organas, valdantis privalomąją socialinę saugą, nėra įmonė.“⁹¹⁰ Remiantis įvairiais dokumentais galima išskirti pagrindinius reikalavimus taikomus pensijų fondams – tai licencijavimo būtinybė, pensijų fondo lėšų atskyrimo nuo dalyvių turto reikalavimas bei privalomas „*prudent man*“ taisyklių taikymas investicijoms.

Europos Sąjungoje iškilusi pensijų fondo sąvokos problema yra susijusi ir su pensijų fondų modelių įvairove. Tad autorė mano, kad vertėtų bendrais bruožais apžvelgti pasaulyje susiklosčiusią fondų klasifikaciją, idant būtų galima suprasti nenusistovėjusio apibrėžimo priežastį.

Anglosaksiškosios tradicijos šalyse pensijų fondams, vadinamiesiems „trastams“ (angl. *trust* – pasitikėti) suteiktas juridinio asmens statusas. Juos patikėjimo teise valdo patikėtiniai – „*trustee*“. Pensijų fondai yra ne pelno siekiančios organizacijos, veikiančios remiantis penkiais pamatiniais principais, kuriais grindžiama pensijų fondų veikla. Pensijų fondai steigiami, siekiant finansinių ir socialinių tikslų įgyvendinimo, kaip privatūs arba mišrūs ir veikiantys prie įmonių. Jų veikla remiasi „apdairaus žmogaus“ („*prudent man*“) taisykle, kuri sąlygoja protingą ir rūpestingą investavimą, atsakomybę už netinkamą įsipareigojimų vykdymą bei veikimą ne pensijų fondo labui. Pensijų fondams yra taikoma apibrėžtų įmokų sistema, tai reiškia, kad jų lėšos yra atskirtos nuo dalyvių lėšų, kurios negali būti panaudotos, pavyzdžiui, įsiskolinimams padengti. Esminis šio modelio pensijų fondų bruožas – pelno ne sau, o savo nariams siekimas.

⁹ Tartilas J. Socialinės saugos pagrindai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005. P. 78.

¹⁰ A non profit organization managing a scheme to supplement a basic compulsory scheme, operating according to capitalisation but under rules laid down by public authorities is an economic undertaking – aut. past.

Atsižvelgiant į Jungtinės Karalystės socialinio draudimo istoriją verta paminėti, jog 1908 m. Parlamento priimtas Senatvės pensijos įstatymas laikomas modernios socialinės aprūpinimo sistemos pagrindu Didžiojoje Britanijoje. Šiuo teisės aktu numatytos senatvės išmokos, mokamos neįmokiniu pagrindu (*non – contributory scheme*¹¹), asmenims, sulaukusiems daugiau nei 70 metų amžiaus. Pensijų būta nedidelių, tačiau taip elgtasi norint paskatinti darbuotojus mąstyti apie finansinį aprūpinimą senatvėje. Idant įgytų teisę į senatvės išlaikymą, asmuo turėjo uždirbti ne mažiau kaip 31,50 svarų sterlingų per metus. Negana to, buvo privaloma laikyti charakterio nustatymo testus, nes tik „gero charakterio“ žmogus turėjo teisę gauti pensiją. Remiantis sudaryta pensijų schema, tie, kurie vengdavo darbo arba buvo nuteisti kalėti, pensijos negaudavo. Beje nuo pat pradžių pagrindinės pensijų išmokų gavėjos buvo moterys.¹² Vėliau įstatymas keitėsi, po truputį tobulėjo. Amžius, nuo kurio gaunama pensija, sumažintas iki 65 metų, nustatytas 20 metų darbo stažo bei atitinkamos turto vertės reikalavimas (turtas negalėjo viršyti 260 svarų sterlingų), o užsieniečiams numatytas dar ir 6 mėnesių natūralizacijos laikotarpis. Didžiausia pensijų pašalpa – 26 svarai sterlingai per metus, išmokama po 10 šilingų per savaitę. Įdomu tai, jog nepaisant jokių galimų aplinkybių, pensijų išmokos nebuvo mokamos kinams bei kitiems azijiečiams, net jeigu jie buvo natūralizuoti. Teisės į pensiją taip pat neturėjo vietiniai Australijos, Afrikos, Naujosios Zelandijos ar Ramiojo vandenyno salų gyventojai.¹³

Šiuolaikinė pensijų sistemos reforma *Jungtinėje Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos karalystėje* prasidėjo 1997 m., ji pradėta siekiant įveikti pensininkų skurdą – to pasekoje, atsirado valstybės antroji pensija, padidėjo pagyvenusių asmenų užimtumo lygis, be to, įkurta nepriklausoma Pensijų komisija, kuri reguliariai informuoja Darbo ir pensijų valstybės sekretorių apie savanoriškojo taupymo pensijai efektyvumą bei vystymosi tendencijas. Didžiojoje Britanijoje yra trys apsirūpinimo pensija lygiai – tai pagrindinis valstybinis modelis – jame pensijos yra nefinansuojamos ir vienodo lygio. Čia tiesiog vyksta pinigų perskirstymas tarp kartų. Valstybiniu uždarbiu pagrįstas modelis – tai nefinansuojamas modelis, kuriame pensiniai mokėjimai privalomi, išskyrus tuos atvejus, kai asmuo yra pasirašęs privataus pensinio draudimo sutartį. Trečiasis, apibūdinamas kaip privatus modelis, kuris dar išskiriamas į profesinį (finansuojamas modelis, kuriame yra susitarimas su darbuotoju, nes jis moka įmokas į fondą Išmokos pradedamos mokėti jam išėjus į pensiją) ir asmeninį (darbuotojas pats pasirenka pensijų fondą, į kurį moka įmokas, o išmoka, kuri gali būti išmokėta dar nesulaukus pensinio amžiaus, negali viršyti pensijos). Visgi ir

¹¹ Socialinės apsaugos terminų žodynas. <http://www.sec.lt/pages/zodynas/index.html>; prisijungimo laikas: 2006-09-18.

¹² Old Age Pensions Act 1908. http://en.wikipedia.org/wiki/Old_Age_Pensions_Act_1908; prisijungimo laikas: 2006-09-18.

¹³ Old Age Pensions and Genealogy. <http://www.judywebster.gil.com.au/pension.html>; prisijungimo laikas: 2006-09-18.

Didžiojoje Britanijoje neišvengta naujos pensijų sistemos klaidų, todėl 2004 m. net 500 tūkst. gyventojų nusprendė pasitraukti iš pensijų fondų.

V. Nikitinas savo darbe „Pensijų fondų raida ir ypatybės“ išskiria kai kurių Europos šalių pensijų fondų modelį. Čia turima omenyje vokiškai kalbančių šalių (Vokietija, Austrija ir Liuksemburgas) praktika. Pensijų fondų veikla ypatinga tuo, jog jie veikia remiantis balansinių įnašų sistema. Pensijų įsipareigojimai įrašomi į įmonės balansą (nėra atskirti nuo kitos ūkinės veiklos), bet realiai pinigai nėra atskirai kaupiami. Pensijos finansuojamos iš paprastų įmonės įplaukų.¹⁴ Čia veikia vadinamoji „book reserve“ pensijų fondų sistema, kai įsipareigojimai pensininkams atsispindi tik įmonės balanse, bet realiai pinigai nėra atskirai kaupiami. Pensijų fondams yra būdingi panašūs kaip ir anglosaksiškajame modelyje, tačiau visgi daugiau vyrauja kapitalizmo detalių ir privačiam sektoriui būdingų elementų.

JAV pensijų fondų modelis laikomas naujausiu iš aptariamų, nes atsirado vėliausiai, kaip atsvara anglosaksiškam variantui, jau susiformavus kitų šalių praktikai. Jis išsiskiria iš kitų sistemų tuo, kad čia pensijų fondai veikia kaip individualūs subjektai, kuriuose galima pasirinkti iš kelių investavimo strategijų. Pensijų fondų dalyviu gali tapti kiekvienas asmuo, kuriam yra patrauklios jų siūlomos paslaugos, nėra jokio privalomojo pobūdžio – sistemos narys pats pasirenka kokio pensijų fondo paslaugomis jis nori naudotis. Dauguma pensijų fondų veikia kaip investicinės bendrovės, besinaudojančios pensijų fondams taikomomis lengvatomis.¹⁵ Kaip teigia prof. dr. Juozas Tartilas JAV populiarėja individualūs, t.y. ne prie konkrečios įmonės veikią pensijų fondai, kuriuose atidaromos sąskaitos visiems, kurią tenkina siūlomos paslaugos.¹⁶

Trumpai aptarus pensijų fondų modelius autorė pastebi, jog įvairių tradicijų šalyse susiklostė skirtingas pensijų fondo interpretavimas, jo teisinio statuso bei funkcijų praktika, kas įtakojo vieningos sąvokos nebuvimą.

1.2. Europos Sąjungos valstybių narių ir Čilės Respublikos praktika

Čilėje viskas prasidėjo nuo to, kad 1980 m. lapkričio 4 d. valdžia pritarė įstatymui, kuris nustatė naująją privačių pensijų sistemą, paremtą pasirinkimo laisve ir aiškiai apibrėžta nuosavybės teise į taupomąsias pensijų sąskaitas. Ta sistema yra finansuojama (apibrėžtų įmokų schema) visų jai priklausančių darbuotojų ir administruojama specialios investicinės bendrovės (*Administradoras de*

¹⁴ V. Nikitinas. Pensijų fondų raida ir ypatybės // Jurisprudencija. 2003, T 40(32), P. 102.

¹⁵ Kačėnaitė J. Pensijų sistemos reforma Lietuvos Respublikoje // Mokslinės minties šventė – 2006. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Studentų mokslinė draugija, 2006. P. 215.

¹⁶ Tartilas J. Socialinės saugos pagrindai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005. P. 79.

fondos de pensiones (AFP)), kuri yra pensijų fondų administratorius. 1999 m. kovo mėn. veikė 8 AFP, nors pačioje reformos pradžioje jų buvo 12, o sistemai pajudėjus net 23. Pagrindiniai šios sistemos bruožai, jog ji yra privaloma visiems darbininkams, kurie įėjo į darbo rinką po 1983 m. sausio 1 d., tačiau neprivaloma besiverčiantiems privačia praktika. Asmenys dirbę iki 1983 m. sausio 1 d. turi pasirinkimo teisę arba likti senojoje sistemoje, arba pereiti į naują. Per pirmuosius įstatymo galiojimo metus 70 procentų visų Čilės dirbančiųjų atidarė kaupiamąsias pensijų sąskaitas, antrų metų gale tokių buvo daugiau nei 90 procentų. Kiekvieną mėnesį dirbantieji perveda 10 procentų dydžio, nuo savo atlyginimo, sumą į taupomąją sąskaitą. Sąskaitos atidaromos AFP, kuri, savo valia, pasirenka kiekvienas asmuo. Dalyviams nėra ribojamas perėjimas iš vieno AFP į kitą, bet tai galima padaryti ne daugiau, kaip du kartus per metus ir nedažniau kaip kas pusę metų. Po atliktų tyrimų paaiškėjo, jog dalyvavusių naujojoje pensijų sistemoje, 1993 – 1995 metais senatvės pensijos dydis buvo nuo 51 iki 57 procentu didesnis, nei tuo pačiu metu likusių senojoje. Beje, Čilė gyventojai dabar gali patys nuspręsti, kada norėtų išeiti į pensiją.¹⁷ Visgi palaipsniui išryškėjo Čilės sistemos trūkumai – tai brangus perėjimas iš senosios sistemos į naująją, dideli administravimo mokesčiai, dažnas AFP keitimas ir kt. Apklausos rodo, jog dauguma Čilės piliečių, esančių privačių pensijų fondų dalyviais grįžtų į senąją sistemą, jei tik jiems būtų suteikta galimybė. Čilės privačių pensijų fondų dalyviai yra nepatenkinti ne tik pensijų dydžiu, kuris pasirodė esąs mažesnis nei tikėtasi. Juos pikтина ir tai, kad nuo 25 iki 33 proc. visų individualių įnašų „suvalgo“ įvairūs komisiniai, mokesčiai, kuriuos savo naudai iš individualių pensinių sąskaitų atskaito pensijų fondai.¹⁸

Čilės privačių pensijų sistema gyvuoja jau beveik 26 metus ir per tą laiką ji pasiekė daugiau teigiamų, nei neigiamų, rezultatų – darbininkai į pensiją išeina su didesnėmis ir užtikrintomis pensijomis, nei tai būdavo anksčiau. O socialinė reforma paskatino kitus veiksnius – valstybinio kapitalo privatizavimą, prekybos modernizavimą, mokesčių mažinimą, laisvos rinkos bei darbo reformas, negana to, per paskutinius 20 metų Čilės ekonomikos metinis augimas siekė net 7 procentus.

Septynios Pietų Amerikos valstybės taip pat privatizavo pensijų sistemas, atsižvelgdamos į sėkmingą Čilės modelį – Peru (1993), Kolumbija (1994), Argentina (1994), Urugvajus (1996), Bolivija (1997), Meksika (1997) ir Salvadoras (1998). O 1999 m. kovo mėn. Lenkija tapo pirmąją

¹⁷ Pinera Chose. Kaip mes privatizavome socialinės apsaugos sistemą Čilėje?. Prieiga per internetą: http://www.lrinka.lt/index.php/meniu/spaudai/straipsniai_ir_komentari/kaip_mes_privatizavome_socialines_apsaugos_sistema_cileje/2092; prisijungimo laikas: 2006-03-05.

¹⁸ Tierney J. The Proof's in the Pension. Prieiga per internetą: http://www.nytimes.com/2005/04/26/opinion/26tierney.html?ex=1272168000&en=42eb9bc3f414a145&ei=5090&partn_er=rssuserland&emc=rss; prisijungimo laikas – 2006-12-10.

Rytų Europos valstybė įgyvendinusią dalinę sistemos privatizavimo reformą, paremtą Čilės sistema. Čilės patirtį galima laikyti vienu sėkmingiausių socialinės apsaugos sistemos privatizavimo pavyzdžių.¹⁹ Šios reformos esmė, pasak Jose Pinera (kuris buvo darbo ir socialinės apsaugos ministras ir kartu, šios sistemos kūrėjas), yra tame, kad socialinės apsaugos sistema yra paremta individualumu, asmenine laisve, tačiau kartu ir solidarumu, jog ši sistema naudinga visiems Čilės gyventojams ir tarnaus laisvei, pažangai ir teisingumui.²⁰

Čilės pensijų sistemos pensijų fondų modelį galima išskirti kaip atskirą rūšį, kadangi jis susiformavo nepriklausomai nuo kitų, pasaulio praktikoje vyravusių ir anksčiau atsiradusių modelių, be to, šios šalies pavyzdžiu sekė nemažai Europos Sąjungos bei Lotynų Amerikos valstybių. Čilės Respublikos privati pensijų sistema pradėta įgyvendinti 1981 m. gegužės 1 d. tapo pavyzdžiu kitoms valstybėms kaip perspektyvus modelis, siekiant išvengti neigiamų gyventojų senėjimo pasekmių. Čia valstybinė pensijų sistema, besiremianti „pay-as-you-go“ principu, pakeista investavimu pagrįsta socialinės apsaugos sistema, kurioje pensijai kaupiama individualiose sąskaitose. Dėl šios priežasties Čilė sugebėjo išvengti finansinės krizės (su kuria susiduria dauguma šalių, kuriose vis dar veikia vienkartinė pensijų sistema), kai vis mažėjantis dirbančių gyventojų skaičius, turėtų išlaikyti nuolat didėjantį pensininkų skaičių.

Pradedant nagrinėti *Europos Sąjungos* valstybių narių patirtį, susijusią su socialinėmis reformomis, privačių kaupiamųjų pensijų įvedimu ir pensijų fondų steigimu, pirmiausia reikia pažvelgti į pačią Europos Sąjungos jos įtaką valstybių narių socialinėje politikoje įvykusiems pasikeitimams. Europos Sąjungos institucijos siekia, kad valstybėse narėse reformuojamos socialinės apsaugos sistemos kuo labiau atitiktų visuomenės poreikius bei lūkesčius, atsižvelgtų į naujai atsirandančius ekonominius reiškinius bei stabilizuotų socialinės apsaugos išlaidų didėjimą. Manoma, kad poreikis reformuoti sistemas atsirado dėl įvairių demografinių pokyčių, tarptautinių reiškinių, kurie yra susiję su ES integracija, t.y. tarptautiniais reiškiniais, kurie yra siejami su didėjančiais tarpvalstybiniais mainais, finansų rinkos integracija ir tarptautinių kompanijų plėtra, taip pat intensyvėjančia migracija. Valstybės priverstos sudaryti kuo palankesnes sąlygas investicijoms ir negali pernelyg didinti socialinio draudimo įmokų – pagrindinio socialinio draudimo finansavimo šaltinio.²¹ Kitos priežastys – gyvenimo trukmės ilgėjimas, visuomenės senėjimas, nedarbo bei skurdo lygio didėjimas ir pan.

¹⁹ Rodríguez J. L. Chile's Private Pension System at 18: Its Current State and Future Challenges // Social Security Privatization, 1999, No. 17, P. 3.

²⁰ Ten pat. P. 3.

²¹ A. Bitinas. Pensijų sistemų reformavimo Europos Sąjungos valstybėse praktiniai aspektai // Viešoji politika ir administravimas. 2006, Nr. 17, P. 61.

Nagrinėjant ES valstybėse narėse įvykusias ir vis dar tebevykstančias pensijų sistemos reformas pastebimi tam tikri dėsniniai – kryptys – tai pensinio amžiaus didinimas, pensijų skaičiavimo formulės pakeitimai, kuriais siekiama arba griežtinti pensijos gavimo sąlygas, arba mažinti pensijos dydį²², pensijų rezervo steigimas, papildomo savanoriško pensinio draudimo skatinimas, privačių kaupiamųjų pensijų įvedimas bei pensijų fondų steigimas.

Kaip pastebima, reformuojant Europos Sąjungos šalių socialinio draudimo pensijų sistemas, daugumoje valstybių narių diegiama trijų pakopų tipo sistema – pirmasis lygmuo valstybinis, kuriamas „pay-as-you-go“ principu, ir yra privalomas. Tik Airijoje, Danijoje, Olandijoje ir Jungtinėje Karalystėje šis lygmuo yra pagrįstas apibrėžtų išmokų principu. VDU profesorė K. Levičauskaitė ir Viešosios politikos ir vadybos instituto specialistas Ž. Malinauskas analizuodami pirmojo pensijų sistemos lygmens Europos Sąjungoje ypatumus pateikia duomenis, kuriuose pastebima, jog šios pakopos 25 šalyse dažniausiai yra vykdomos tokiais išmokų schemų būdais: pensijų pagal poreikį; nediferencijuotų pensijų; pensijų, susijusių su įmokomis; pensijų, susijusių su buvusiomis pajamomis.²³ (žr.1 lentelė) Antroji pakopa yra savanoriška ir vykdoma per kaupiamuosius pensijų fondus, trečioji – taip pat savanoriška, tačiau vykdoma individualių kaupimo sąskaitų principu.

1lentelė. Pirmosios pensijų sistemos pakopos išmokų struktūra ir šalys

Pirmosios pakopos išmokų struktūra	Šalys
Pensijos pagal poreikį	Austrija, Belgija, Kipras, Prancūzija, Vokietija, Graikija, Vengrija, Malta, Lenkija, Portugalija, Slovėnija, Ispanija, Švedija, Suomija, Airija, Danija, D. Britanija, Olandija
Nediferencijuotos pensijos	Kipras, Čekija, Estija, Prancūzija, Graikija, Lietuva , Lenkija, Portugalija, Ispanija, Švedija, Suomija, Airija, Danija, D. Britanija, Olandija
Minimalios pensijos garantija	Austrija, Graikija
Pensijos susiję su įmokomis	Austrija, Belgija, Estija, Prancūzija, Vokietija, Vengrija, Italija, Latvija, Lenkija, Portugalija, Slovakija, Slovėnija, Ispanija, Švedija, Suomija
Pensijos susiję su darbo stažu	Belgija
Pensijos susiję su buvusiomis pajamomis	Kipras, Čekija Estija, Graikija, Vengrija, Latvija, Lietuva , Malta, Portugalija, Slovakija
Pensijos priklauso nuo mokesčio dydžio	Italija
Pensijos pilnai finansuojamos valstybės	Danija

Šaltinis: Natali D. La metode ouverte de coordination (moc) en matiere des pensions et de l'integration europeine.

²² Ten pat. P. 64.

²³ K. Levišauskaitė, Ž. Malinauskas. Pensijų sistemos reforma Lietuvoje: antrosios pakopos kūrimo ypatumai ir rezultatai // Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai. 2006, Nr. 39, P. 149.

Socialinė žmonių gerovė yra vienas iš pagrindinių Europos Sąjungos tikslų, todėl valstybės narės turi sutvarkyti pensijų sistemas taip, kad būtų galima užtikrinti, jog vyresnio amžiaus žmonės neatsidurtų skurde, suteikti galimybę kiekvienam asmeniui pasirašyti atitinkamas pensijų sutartis, siūlomas viešųjų ir/arba privačiųjų institucijų, kas leistų jiems įgyti tiesę į pensiją, kuri pagrįstu mastu leistų išlaikyti tokį patį kaip iki išėjimo į pensiją pragyvenimo lygį, taip pat skatinti solidarumą tarp tos pačios kartos atstovų ir tarp skirtingų kartų bei reformuoti pensijų sistemas taip, kad būtų atsižvelgta į vieną iš Europos Bendrijos tikslų – valstybės finansų stabilumo išlaikymą (tuo pačiu metu pensijų sistemos stabilumą turi lydėti patikima fiskalinė politika, įskaitant, kur reikia, skolos sumažinimą. Strategijos, kurių buvo imtasi tam, kad būtų pasiektas šis tikslas, gali apimti ir rezervinių pensijų fondų įsteigimą²⁴). Valstybės narės turėtų vadovautis daugialype strategija, kuri užtikrintų pensijų sistemai tvirtą finansinį pagrindą siekiant aukšto užimtumo lygio. Garantuojant pensinio senatvės aprūpinimo sistemos ir jos reformos teigiamą pusiausvyros buvimą tarp darbingų žmonių ir pensininkų, kartu neužkraunant darbuotojams pernelyg didelės naštos, užtikrinti pensininkams pakankamo dydžio pensijas. Taip pat pasitelkus tinkamą kontrolės sistemą ir patikimą valdymą, užtikrinti, kad privačios ir valstybinės pensijų mokėjimo sistemos būtų efektyvios, už prieinamą kainą, patogios ir saugios. Vienas svarbiausių 2001 m. gruodžio 15 d. Lakeno deklaracijos nuostatų, susijusių su pensijų fondų veikla – tai skaidresnės ir labiau prisitaikančios prie besikeičiančių aplinkybių pensijų sistemų diegimas, parengiant patikimą ir lengvai suprantamą informaciją apie ilgalaikes pensijų sistemų perspektyvas, ypač atkreipiant dėmesį į galimą išmokų ir įmokų dydžio pasikeitimą.

Autorės manymu toliau yra svarbu aptarti Europos Sąjungos valstybių narių pensijų istorinį vystymąsi bei apžvelgti XX amžiaus gale vykusią socialinio draudimo pensijų sistemų reformų dėsningumus bei praktiką.

Pirmoji šalis įvedusi privalomas valstybines pensijas yra *Vokietija*. Kai kancleris Otas fon Bismarkas (Otto von Bismarck) 1889 metais įvedė pensijas, jas gavo tik sulaukusieji 70 metų amžiaus. Tokių buvo mažai, o mažas gavėjų būrelis tomis pensijomis galėjo džiaugtis vidutiniškai tik kelerius metus²⁵ Bismarkas teigė, kad lygiai taip, kaip kareiviai armijoje turi teisę gauti pensiją už savo paslaugas valstybei, taip ir visi kiti darbuotojai turi būti laikomi „darbo kareiviais“, turinčiais teisę į valstybės pensiją ir tokiu būdu, kaip jis aiškiai išreiškė „lengviau valdomi“ nei

²⁴ 2005 metų Lietuvos nacionalinis pranešimas dėl pakankamų ir stabilų pensijų strategijos. Prieiga per internetą: <http://www.socmin.lt/index.php?14458938>; prisijungimo laikas: 2006-11-21.

²⁵ Drunga M. Aktualiausios Vakarų spaudos temos. Prieiga per internetą. http://www.politika.lt/index.php?cid=9329&new_id=11906; prisijungimo laikas – 2006-12-10.

gaunantys privačią pensiją.²⁶ „Bismarkiškoji“ pensijų sistema veikė „pay-as-you-go“, t.y. einamųjų įmokų pagrindu, kai darbingi žmonės mokėdami įmokas į socialinio draudimo biudžetą išlaiko esamus pensinio amžiaus žmones.

Šiuolaikinėje Vokietijos Federacinėje Respublikoje pensinio draudimo reforma, kurios priežastys būdingos daugumai Europos šalių, t.y. vidutinės žmonių gyvenimo trukmės ilgėjimas ir mažėjantis gimstamumas, prasidėjo 1999 m. Kaip rašo Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Priimamojo skyriaus viršininko pavaduotojas Stasys Valickas, pagrindinis pensijų reformos Vokietijoje tikslas – įtraukti į pensijos apskaičiavimo formulę demografinius komponentus, tai yra indeksuojant pensijas, atsižvelgti į ilgesnę pensijos gavimo trukmę. Be to, didinti senatvės pensinį amžių.²⁷ Po reformos Vokietijoje susiklostė trijų lygmenų pensijų sistemos modelis, kuris yra būdingas daugeliui Vakarų Europos valstybių, tokių kaip Prancūzija, Austrija, Italija ir pan. Pirmoji pakopa – privalomasis socialinis draudimas, kurio pajamų šaltinis gyventojų įmokos, t.y. 19,2 procento nuo atlyginimo. Šis lygmuo privalomas nustatytam asmenų ratui – darbininkams, tarnautojams, menininkams, žurnalistams, ūkininkams bei profesinėms grupėms. II lygmeniui yra priskiriamas pensijų kaupimas, susijęs su įmonėmis ir grindžiamas profesinių sąjungų ir darbdavių asociacijų sutartimis, tačiau įmonėms nėra privalomas. Tai panašu į naujame Lietuvos Respublikos įstatyme numatytus Profesinius pensijų fondus. III lygmuo – savanoriškas pensijų kaupimas, jame įmokos suprantamos asmeninės investicijos. Vokietijoje yra įmanomos įvairios šio lygmens formos. Tipinė forma – kaupiamasis pensinis arba gyvybės draudimas.

Latvija pirmoji iš Vidurio ir Rytų Europos valstybių pradėjo solidarumo pensijų sistemos, kuri buvo atėjusi iš sovietinių laikų, reformą, siekiant paspartinti rinkos ekonomikos principų įgyvendinimą. Negana to, pirmoji pasaulyje pradėjo taikyti pensijų draudimo įmokų modelį, kurio pavyzdžiu sekė Švedijos, Lenkijos bei Vengrijos valstybės.

Žemas pensinis amžius (moterys 55 m., vyrai 60 m.), dėl to padidėjęs pensininkų skaičius, nedarbo augimas, paskatino 1995 m. Latvijos Saeimą priimti Pensijų reformos įstatymą pradėjusį pensijų reformą, kurios pagrindinis uždavinys tripakopės pensijų sistemos įdiegimas. Pirmiausia buvo padidintas pensinis amžius – 62 m. – ir vyrams, ir moterims. Be to, steigiami, dabar jau neatsiejama šios sistemos dalimi tapę, privatūs pensijų fondai.

Pirmasis sistemos lygmuo, apibūdinamas kaip valstybės privalomoji nefondinė pensijų sistema, yra sukurtas Europos pensinės sistemos pagrindu. Šis lygmuo remiasi gimimų vieningumo

²⁶ Pinera Chose. Ar pensijų laiko bomba paskandins eurą? //

http://www2.lrinka.lt/index.php/meniu/spaudai/straipsniai_ir_komentarai/ar_pensiju_laiko_bomba_paskandins_eura/2089; prisijungimo laikas: 2006-12-06.

²⁷ S. Valickas. Pensijų reforma Vokietijoje // ESU. 1998, Nr. 20 (169), P. 16.

principu, kuris reiškia, kad gyventojų įmokos senatvės pensijai sukaupti yra naudojamos dabartiniams pensininkams išlaikyti. Dalyvavimas jame privalomas visiems dirbantiems. Antrasis lygmuo – valstybės fondų pensinė sistema, kuri sukurta remiantis Čilės pensijų sistemos pavyzdžiu. Jos tikslas – įmanomai didesnės pensijos užtikrinimas. Kelią šiai pakopai davė 2001 m. „Valstybės pensijų fondų įstatymas“. Nuo socialinių įmokų skiriama dalis, kuri palaipsniui didės iki 10 procentų, kaupiama senatvės pensijai atskiroje sąskaitoje ir yra investuojama į vertybinių popierių rinką. Kitaip nei Lietuvoje, kur privalomojo socialinio pensijų draudimo dalis kaupiama pensijų kaupimo bendrovėse, Latvijoje II lygmens lėšos kaupiamos tik stambiausiuose Latvijos bankuose. Be to, Lietuvoje, kurios pensijų sistema taip pat sudaro trys pakopos, tik I yra privaloma. Mūsų šalyje dalyvavimas II ir III pensijų sistemos pakopose yra savanoriškas. Tuo tarpu, Latvijoje dalyvavimas II lygmenyje yra privalomas asmenims, kurie yra jaunesni nei 30 metų, ir tik vyresnio amžiaus asmenis dalyvavimas yra savanoriškas. Privačių savanoriškų pensijų sistema atstovauja III lygmenį, kuriame gali dalyvauti kiekvienas pageidaujantis. Deja, kaip autorė mano, būtent savanoriškumo kriterijus ir turėjo įtakos šio lygmens nepopuliarumui. 2000 metų gale jame dalyvavo tik penki tūkstančiai gyventojų.

Latvijoje įsteigti privatūs pensijų fondai gali būti atviro (visuotinas) arba uždaro (panašus į profesinį, kuriame gali dalyvauti tik jį įkūrusios įmonės darbuotojai) tipo. Jų priežiūrą vykdo Draudimo priežiūros inspekcija, kuri sprendžia fondų likvidavimo ir reorganizavimo klausimus. Atviro tipo fondus gali steigti gyvybės draudimo bendrovė arba bankas, uždaro tipo bet kokie fiziniai ar juridiniai asmenys, atitinkantys įstatymų numatytus reikalavimus. Pensijų fonde sukauptas lėšas (įmokas, investicines pajamas) gali valdyti tik Latvijos Banko išduotą licenciją ir Vertybinių popierių komisijos licenciją turintis bankas. Fonde esančios lėšos investuojamos remiantis pensijų planais, tuo siekiant išsaugoti ir padidinti dalyvių lėšas.

Kaip prognozuoja Latvijos socialinių reikalų ministerija – naujos sistemos įvedimas leis padidinti pensijos dydį ir jis gali siekti 60 – 65 procentus atlyginimo. Šiuo metu pensijos dydis sudaro 40 procentų atlyginimo, kai tuo tarpu Lenkijoje – 22 procentus vidutinio atlyginimo.²⁸

Estijoje pensijų reforma pradėta 1997 m., jos pagrindu sukurta trijų lygių pensijų sistema. Valstybinis socialinis draudimas – I lygmuo – jo pagrindinis šaltinis yra 20 procentų nuo algos (socialiniai mokesčiai). II lygmuo – privalomasis pensinis draudimas, jame privalo dalyvauti tie, kurie į darbo rinką įsitraukė nuo 2001 m. Pagrindinis lėšų šaltinis – papildomas mokestis, kuris paskirstomas tarp darbdavio ir darbuotojo. II lygmuo pradėtas įgyvendinti 2002 m. nuo Vyriausybės nutarimo priėmimo. Visi, kurie gimę po 1983 m. sausio 1 d. ir pradeda dirbti, privalo į pensijų fondą

²⁸ Pensijų reforma Latvijoje ir Lenkijoje // LR Seimo kanceliarija. Informacijos analizės skyrius. 2001 04 03.

pervesti 2 procentus savo pajamų – įmokos investuojamos tik į Estijos, Europos Sąjungos šalyse, taip pat valstybėse, kurios yra įtrauktos į finansų ministro patvirtintą sąrašą, esančių kredito įstaigų depozitus. III pensijų sistemos lygmuo – savanoriškas pensinis draudimas, kuriame gali dalyvauti visi norintys sukaupti papildomai senatvės pensijai ir mokantys į pensijų fondą įmokas. Estijoje pensijų fondas suprantamas kaip sutartinis investicinis fondas, kuris suteikia III lygmens dalyviui sulaukus pensinio amžiaus gauti papildomas pajamas. Pensijų fondo įstatinis kapitalas turi būti ne mažesnis kaip 12 milijonų kronų. Lietuvos Respublikoje fondo depozitoriumu gali būti tik bankas, Estijoje depozitoriumu gali būti tik kredito įstaiga, kuri ne mažiau kaip vienerius metus veikė kaip sutartinio investicinio fondo depozitorinis bankas. Pagal naujausiai priimtą įstatymą pensinis amžius 2016 m. bus vienodas tiek vyrams, tiek moterims ir sieks 63 metus.

Nors naujoji *Lenkijos* pensijų sistema panaši į Čilėje ir Latvijoje esančias sistemas (kuriose pensijų dydis priklauso nuo priemokų sumos, mokamos į sistemą ir gyvenimo trukmės vidurkio), tačiau čia pensijų fondų steigimas ir pati pensijų reforma buvo sunkiai įgyvendinami, susidūrė su įvairiomis problemomis ir netikėtumais. Pensijų sistemos reforma prasidėjo 1997 m. priėmus Pensijų fondų organizavimo ir jų veiklos įstatymą. Juo socialinio draudimo pensijų sistema suskirstyta į tris ramsčius ir taikoma visiems dirbantiems asmenims, gimusiems po 1969 m. Asmenys, gimusieji tarp 1949 m. ir 1969 m. gali pasirinkti – ar apsiriboti reformuota „senąja“, ar dalyvauti „naujojoje“ pensijų sistemoje. Asmenys pirmą kartą pradėdantys dirbti ir kuriems yra taikomas savanoriškas arba privalomas pensinis draudimas, dalį socialinio draudimo įmokų privalo kaupti atviruose pensijų fonduose. Remiantis Socialinio draudimo agentūros (*Zakład Ubezpieczeń Społecznych (ZUS)*)²⁹ duomenimis 2001 metų birželio mėnesio pabaigoje daugiau nei 10,5 milijono žmonių pasirašė sutartis su atvirais pensijų fondais. Per 48 procentus pasirinkusių pensijų fondus – jaunesnis nei 30 metų amžiaus.³⁰ Šiuo metu užregistruota 12,262,246 sutarčių.³¹ Beje, Lenkijos gyventojas pasirinkęs kurį nors fondą, po dvejų metų, t.y. 24 mėnesių, gali laisvai pereiti kitą, tuo tarpu Lietuvos Respublikoje yra numatytas 3 metų laikotarpis. Autorės nuomone, ilgesnis laikotarpio nustatymas daugiau palankus įmonėms, užsiimančios pensijų fondų veikla, nei pensijų fondų dalyviams. Pensinis amžius Lenkijoje išliko toks pats, koks buvo ir iki reformos pradžios, t.y. 65 m. vyrams ir 60 m. moterims. Naujoje sistemoje minimalios pensijos garantija finansuojama iš valstybės biudžeto. I lygmuo anksčiau apėmęs tradicinę socialinės apsaugos sistemą, padalintas į atskirus fondus – pensijų fondą, pašalpų fondą, socialinio draudimo dėl laikino nedarbingumo ligos

²⁹ Lenkijos Socialinio draudimo agentūra. Prieiga per internetą: <http://www.zus.pl/>; prisijungimo laikas: 2006-12-10.

³⁰ Pensijų sistemos reforma Lenkijoje // Lietuvos žinios, 2002 bal. 5, Nr. 77.

³¹ Lenkijos Draudimo ir pensijų fondų priežiūros komisija. Prieiga per internetą: <http://www.knuife.gov.pl/index.html>; prisijungimo laikas: 2006-12-10.

atveju ir motinystės fondą, nelaimingų atsitikimų draudimo fondą, draudimo dėl nelaimingų atsitikimų fondą ir rezervo fondą. Šio ramsčio pajamų šaltinis – valstybės dotacijos ir įmokos atskaitomos iš atlyginimų. Į pensijų fondą dirbantieji įmoka 2/3 pensijų mokesčio (t.y. 19,52 procento nuo atlyginimo). Naujoje sistemoje būsimos pensijos dydis priklauso nuo visų pensijų įmokų, sumokėtų per visą darbo laiką – t.y. kaip ilgai bus mokama į pensijų fondą. Čia ir toliau lieka galioti „kartų sutarties“ principas, kuris reiškia kartų solidarumą – dirbantieji finansuoja išmokas pensininkams. II ramstį sudaro antrojo lygmens pensijų ir pašalpų fondai, į vieną iš jų įplaukia asmens pensijų įnašų 1/3 dalis (t.y. 7,3 procento nuo atlyginimo) – šios įmokos yra investuojamos. Čia gali būti steigiami dviejų rūšių pensijų fondai: A tipo – didesnės rizikos ir B tipo – mažesnės rizikos pensijų fondai, kurie galės investuoti tik į pastovaus procento vertybinius popierius. Pensijos sistemos antrajame lygmenyje privalo dalyvauti visi dirbantieji, kuriems dar nesuėjo 30 metų. Savanoriškos įmokos į privačius pensijų fondus – trečiasis lygmuo. Šie fondai gali veikti trimis būdais, kaip paprastas darbuotojų fondas, steigiamas darbdavio, kaip draudimo kompanija, kai darbdavys išperka grupinį draudimą savo darbuotojams bei kaip bendra dvišalė asociacija, funkcionuojanti dvišalės sutarties pagrindu su draudimo kompanija. Pensijų fondų veiklą reguliuoja anksčiau paminėtas Pensijų fondų organizavimo ir jų veiklos įstatymas, pagal jį pensijų fondas yra juridinis asmuo ir gali būti dviejų tipų – atviras arba darbuotojų. Darbuotojų pensijų fondą įkurti gali tik darbuotojų pensijų draugija, gavusi Draudimo ir pensijų fondų priežiūros komisijos (*Komisja Nadzoru Ubezpieczeń i Funduszy Emerytalnych*³²) leidimą. Tuo tarpu atvirą pensijų fondą gali įkurti išimtinai tik viešoji (visuomeninė) pensijų draugija. Be jokios abejonės, pensijų fondo turtas turi būti atskirtas nuo dalyvių turto, kuris negali būti naudojamas savo investicijoms ar išlaidoms padengti, o fondo lėšos laikomos depozitoriniame banke. Įdomu tai, kad pensijos Lenkijoje gali būti kelių rūšių – asmeninė pensija, asmeninė pensija su garantiniu išmokėjimo laikotarpiu (tai reiškia, kad pensija bus mokama iki mirties, o po to išmokama vaikams ar sutuoktiniui iki garantinio laiko pabaigos), sutuoktinių pensija (tai reiškia, kad po mirties asmens pensija (mažesnė) bus mokama sutuoktiniui iki jo mirties) ir sutuoktinių pensija su garantiniu mokėjimo laikotarpiu.³³ Lietuvoje pensijos gali būti išmokamos dvejais būdais – vienkartinė arba periodinė išmoka, o pensijų kaupimo dalyviui mirus – išmoka yra paveldima. Autorės manymu, Lietuvos Respublikoje, kitaip nei Lenkijos Respublikoje, pensijų išmokų iš pensijų fondų tvarka yra daug paprastesnė ir aiškiau suprantama.

Įmokos į pensijų fondus patenka per ZUS'ą – visa socialinio draudimo įmokos suma yra mokama Socialinio draudimo institucijai (ZUS), kuri tvarko centrinio pensijų fondų dalyvių registro

³² Ten pat // <http://www.knuife.gov.pl/index.html>; prisijungimo laikas: 2006-12-10.

³³ Pensijų reforma Latvijoje ir Lenkijoje // LR Seimo kanceliarija. Informacijos analizės skyrius. 2001 04 03

duomenis ir turi pervesti atitinkamas sumas į pensijų fondus.³⁴ Socialinio draudimo institucijai dalyvaujant registravimo procese susidurta su problema – ZUS'as neparengtas pasikeitimams, techniškai nepasiruošęs reformos įgyvendinimui, kadangi neparengta ir neįrengta kompiuterinė sistema. Netgi dabar pasitaiko atvejų, kai ZUS'as vėluoja pervesti įmokas į pensijų fondus. 2001-uosius ZUS'as baigė turėdamas net 5,5 milijardo zlotų skolą antrosios pensijų pakopos privatiems fondams, ir neaišku, kada šis išsiskolinimas bus likviduotas.³⁵ Problemų kelia ir perdėta reklama naujosios sistemos atžvilgiu. Visuomenės nariai tikėjosi, jog sistemos reforma ateityje atneš daugiau naudos ir pagerins finansinę padėtį senatvėje, tačiau jau keletas Lenkijos fondų bankrutavo, kiti, pavyzdžiui, „Bankowy“ neįvykdė minimalios pensijų gražos reikalavimų. Problemos aktualumą paaštrina ir tai, jog prasidėjus naujos sistemos funkcionavimui Lenkijoje veikė 21 pensijų fondas, šiuo metu tik 15. Be to, Lenkijoje nuolat tęsiasi įvairiausi valstybinio lygio nesutarimai ir skandalai, dėl to atsiranda daug nesklandumų ir finansų sektoriuje. Taigi, akivaizdu, jog Lenkijos pensijų fondų veikla nėra sklandi. Pagrindinė pensijų sistemos reformos rizika čia susijusi su valstybine pensijų sistema, administruojama ZUS, kuri nepakankamai parengta reformai įgyvendinti. Ir aišku su politikais siekiančiais atšaukti ankstesnės vyriausybės sprendimus³⁶

Pirmoji šalis įvedusi privalomas valstybines pensijas – Vokietija, šis jos žingsnis paskatino „bismarkinės“ pensijų sistemos kūrimą. Autorės nuomone, tai vienas reikšmingiausių įvykių, susijusių su socialinių pensijų draudimu, nes Vokietijos sistema, veikianti „pay as you go“ principu, buvo perimta praktiškai visų pasaulio valstybių. Pensijų fondų steigimas ir tripakopės sistemos įvedimas suprantamas kaip „bismarkiškosios“ pertvarkymas, pakeitimas.

Pasaulio pensijų reformų praktikoje susiklostė trijų pakopų pensijų sistemų steigimas, kuriuo seka ir Lietuva. Dėl skirtingo socialinės apsaugos sistemų išsivystymo, didžiausi skirtumai tarp atskirų šalių pensijų sistemų yra I pensijų sistemos pakopoje. Reformuojamos sistemos neturi esminių skirtumų II ir III pakopose.³⁷ Daugumoje Europos Sąjungos valstybių narių praktikoje išryškėjo tendencija, II pensijų sistemos pakopą daryti kaip privalomąją, tuo pačiu nustatant tam tikro amžiaus žmonėms draudimą arba privalomą dalyvavimą papildomame pensijų draudime. Lietuvos Respublikoje privalomąjį pobūdį išlaikė tik pirmoji pakopa, tuo tarpu II ir III yra savanoriškos.

³⁴ Pensijų sistemos reforma Lenkijoje // Lietuvos žinios, 2002 bal. 5, Nr. 77.

³⁵ V. Mundrys. Kaimynų pensijų reformos pamokos // Esu. 2002, Nr. 8 (253), P. 26.

³⁶ Pensijų sistemos reforma Lenkijoje // Lietuvos žinios, 2002 bal. 5, Nr. 77.

³⁷ K. Levišauskaitė, Ž. Malinauskas. Pensijų sistemos reforma Lietuvoje: antrosios pakopos kūrimo ypatumai ir rezultatai // Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai. 2006, Nr. 39, P. 149.

2. PENSIJŲ FONDŲ VEIKLOS TEISINIS REGLAMENTAVIMAS

2003 m. pradėta įgyvendinti pensijų sistemos reforma, kurios metu iš esmės pakito socialinio draudimo pensijų sistema, jos organizavimo principai ir tvarka. Pagrindiniai teisės aktai reglamentuojantys naująją sistemą – tai Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo ir Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymai.

Nuo 2004 m. sausio mėn. 1 d. Lietuvos Respublikos gyventojai dalį įmokų „Sodrai“ turi teisę pervesti į pensijų fondus. Vadinasi, kiekvieno apdraustojo socialiniu draudimu 2,5 procento (2004 m. – 2,5 procento. Kasmet, iki 2007 metų, įmoka bus didinama po 1 procentinį punktą iki 5,5 procento) įmokų pensijoms gali būti pervedama į asmenines sąskaitas privačiuose pensijų fonduose. Pastarieji lėšas investuotų kapitalų rinkose iki to laikotarpio, kol asmuo sulauks pensinio amžiaus. Po to pensijų fondas apdraustojo asmens naudai išpirktų anuitetą (pensiją iki gyvos galvos) iš gyvybės draudimo bendrovės.³⁸

Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymas, nustatantis valstybinio socialinio draudimo įmokos dalies kaupimą pensijų fonde, valdymo įmonę, turinčią Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių komisijos (Vertybinių popierių komisijos) išduotą licenciją verstis kaupimo veikla, įvardina kaip pensijų kaupimo bendrovę. Čia pensijų fondas suprantamas, kaip fiziniams asmenims, privalomai draudžiamiesiems valstybinio socialiniu draudimu pagrindinei ir privalomai pensijos daliai gauti, pasirinkusiems kaupti pensijų įmoką pensijų kaupimo bendrovėje, bendrosios nuosavybės teise priklausantis pensijų turtas, kurio valdymas yra perduotas pensijų kaupimo bendrovei ir kuris yra investuojamas, remiantis, Vertybinių popierių komisijos patvirtintomis, taisyklėmis.

Lietuvos Respublikos gyventojai taip pat gali savanoriškai kaupti papildomai pensijos daliai pensijų fonduose ar gyvybės draudimo įmonėse, mokėdami tam tikro dydžio įmokas. Verstis pensijų kaupimu, remiantis Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymu, gali tik akcinė bendrovė arba uždaroji akcinė bendrovė. Čia pensijų fondas suprantamas kaip fiziniams asmenims, savanoriškai kaupiantiems pensijas ir patiems mokant pensijų įmokas į pensijų fondą, bendrosios dalinės nuosavybės teise priklausantis pensijų turtas, kurio valdymas yra perduotas pensijų fondo valdymo įmonei ir kuris investuojamas, remiantis to pensijų fondo taisyklėmis. Pensijų fondo valdymo įmonės – tai įmonės, turinčios Vertybinių popierių komisijos išduotą licenciją ir galinčios verstis pensijų kaupimo veikla. Ši pakopa skirta tiems, kurie norėtų gauti

³⁸ Lazutka R. Dalyvavimas pensijų reformoje: piliečiai, rinkos, viešosios institucijos. I ataskaitos dalis. 33 psl.

senatvėje pajamų daugiau, nei numatyta pirmojoje ir antrojoje pakopose – nuo pastarųjų ji skiriasi tuo, kad šiuo atveju, žmogus gali pasirinkti, kokio dydžio įmokas ir koku dažnumu mokės.

Pagrindinis einamojo finansavimo ir kaupimo principų derinimu pagrįsto modelio privalumas – apsaugos senatvėje finansavimo paskirstymas tarp skirtingų mechanizmų, tuo siekiant sumažinti bendrą riziką. Toks modelis taip pat suteiktų galimybę valstybei įgyvendinti santaupų neliečiamumą apsaugotų nuo politinių įsikišimų, galinčių sugriauti ryšį tarp buvusių įmokų ir pensijos. Be to, jis suteiktų darbingo amžiaus žmonėms daugiau galimybių dalį jų vartojimo iš darbingo amžiaus perkelti į senatvę. Taigi nuo naujų įstatymų priėmimo ir naujos socialinio draudimo pensijų sistemos įvedimo, Lietuvos Respublikoje dirbantys asmenys gali pasinaudoti ir kitais būdais, ne tik „Sodros“ paslaugomis, kad užsitikrintų saugesnę senatvę.

2.1. Pensijų kaupimo sistemos subjektai

„Teisinio santykio dalyviai (subjektai) yra teisės subjektai, turintys vienas kitam įstatymo ginamų teisių ir pareigų. Kad taptų tokių santykių subjektas, konkretus asmuo ar organizacija turi pasižymėti tam tikra teisine charakteristika – teisiniu subjektiškumu. Tai kompleksinė sąvoka, kurią sudaro du struktūriniai elementai: 1) teisnumas; ir 2) veiksnumas.“³⁹

2.1.1. Pensijų fondų steigėjų teisinis statusas

Lietuvos Respublikos įstatymuose, reglamentuojančiuose pensijų fondo veiklą nurodyta, jog pensijų valdymo įmonė ir pensijų kaupimo bendrovė – tai įmonė, turinti Vertybinių popierių komisijos išduotą licenciją verstis pensijų kaupimo veikla. Tai rodo, jog pensijų kaupimo bendrovės steigimo, licencijavimo ir veikos reikalavimai iš esmės atitinka UCITS III nuostatas.⁴⁰ Kad gautų šią licenciją įmonė turi pateikti Vertybinių popierių komisijai prašymą, o kartu su juo, ir kitus teisės aktuose nurodytus dokumentus, duomenis bei medžiagą, kaip antai duomenis apie akcininkus, valdymo organų narius, notarų patvirtintus įstatus ir kitas steigimo dokumentų kopijas, ne trumpesnio kaip 5 metų laikotarpio būsimo veiklos ir jos plėtros planą, išdėstytą kiekvieniems finansiniams metams.⁴¹ Vertybinių popierių komisija valdymo įmonės prašymą privalo išnagrinėti

³⁹ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2004, P. 409.

⁴⁰ 1985 m. gruodžio 20 d. Tarybos direktyva 85/611/EB dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su kolektyvinio investavimo į perleidžiamus vertybinius popierius subjektais (KIAVPS), derinimo (OL 1985 m. specialusis leidimas, P. 3-18).

⁴¹ Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių komisijos 2006 m. gegužės 04 d. nutarimas Nr. 1K – 5 „Dėl Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių komisijos 2003 m. liepos 30 d. nutarimo Nr. 7 „Dėl valdymo įmonės ir investicinės

per 3 mėnesius nuo jo, bei visų duomenų, pateikimo dienos, jei įmonė pretenduoja gauti licenciją leidžiančią valdyti papildomo savanoriškojo pensijų kaupimo pensijų fondus ar valstybinio draudimo įmokos dalies kaupimo pensijų fondus. Neigiamas Vertybinių popierių komisijos atsakymas gali būti skundžiamas teismui administracinės teisenos tvarka, remiantis Lietuvos Respublikos Administracinių bylų teisenos įstatymu.⁴² Autorės nuomone, licencijos suteikimo mechanizmas parodo, kokia reikšminga Vertybinių popierių komisijos vieta pensijų sistemoje, o kartu, tai išryškina ir pastarosios atsakomybės klausimo svarbą. Kartu licencijos suteikimo procedūrą galima suprasti ir kaip įmonių, ketinančių steigti pensijų fondus, patikimumo patikrinimą. Šią išvadą sąlygoja įstatyminis licencijos suteikimo mechanizmas, kurio esminis principas – atitikimas formaliems įstatymų reikalavimams.

Vertybinių popierių komisija gali atsisakyti išduoti licenciją, jeigu įmonės prašymas neatitinka techninių arba juridinių reikalavimų. Autorės pastebėjimu, Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatyme išvardinti svarbiausi licencijos suteikimui keliami reikalavimai, kurie ne syki, kartu ar atskirai, yra paminėti ir smulkiai aptarti įvairiuose Lietuvoje Respublikos teisės aktuose. Tai rodo, jog įstatymų leidėjas itin kruopščiai ir nuosekliai išnagrinėjo esmines, privataus sektoriaus dalyvavimo socialinio draudimo pensijų sistemoje, sąlygas. Leidimo suteikimas, kartu reiškia ir dalies minėtosios sistemos privatizavimą. Dėl šios priežasties sustiprintas Vertybinių popierių komisijos vaidmuo pensijų fondus valdančių įmonių priežiūros srityje.

Autorės nuomone, vienas svarbiausių – kapitalo pakankamumo reikalavimas. Įmonės, norinčios steigti III pakopos pensijų fondą, įstatinis kapitalas negali būti mažesnis kaip 150000 EUR (vienas šimtas penkiasdešimt tūkstančių eurų) ir ne didesnis kaip 10000000 EUR (dešimt milijonų eurų). Pradinio kapitalo reikalavimas analogiškas reikalavimui nustatytam direktyvoje 85/611/EEB⁴³, kuris taikomas ir investicinių fondų valdytojams.⁴⁴ Turtiniai įnašai, kurie gali būti tik nekilnojamasis turtas, negali būti didesni kaip 20 procentų įstatinio kapitalo. Ne mažiau kaip 125 000 EUR (vienas šimtas dvidešimt penki tūkstančiai eurų) valdymo įmonės nuosavo kapitalo turi būti investuota į diversifikuotą investicijų portfelį. Likusį nuosavą kapitalą valdymo įmonė valdo savo nuožiūra. Prieš tai galiojusiame Lietuvos Respublikos pensijų fondų įstatyme buvo nustatytas 4

kintamojo kapitalo bendrovės veiklos licencijų išdavimo ir jų galiojimo panaikinimo taisyklių” pakeitimo“ // Valstybės žinios. 2006 05 18, Nr. 56-2016.

⁴² Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 85 – 2566.

⁴³ 1985 m. gruodžio 20 d. Tarybos direktyva 85/611/EB dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su kolektyvinio investavimo į perleidžiamus vertybinius popierius subjektais (KIAVPS), derinimo (OL 1985 m. specialusis leidimas, P. 3-18).

⁴⁴ Aiškinamasis raštas „Dėl Lietuvos Respublikos pensijų fondų įstatymo projekto“ //

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=59194&p_query=pensij%F8%20fond%F8%20%E1statymo%20%E1statymo%20projekto&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2006-05-15.

milijonų litų įstatinis kapitalas. Dabar šis reikalavimas sumažintas, nes atsižvelgiant į Lietuvos rinkos dydį bei potencialias savanoriško pensijų kaupimo apimtis, buvo viena iš didžiausių kliūčių pensijų fondų steigimuisi. Jeigu valdymo įmonė siekia valdyti valstybinio socialinio draudimo įmokos dalies kaupimo pensijų fondus, jai yra taikomi Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymo reikalavimai – tiek pradinis, tiek įstatinis šių įmonių kapitalas turi būti ne mažesnis kaip 300 000 EUR (trys šimtai tūkstančių eurų). Čia nemažiau kaip 250 000 EUR (du šimtai penkiasdešimt tūkstančių eurų) nuosavo kapitalo turi būti investuota į diversifikuotą investicijų portfelį.

Valdymo įmonei išduota veiklos licencija suteikia teisę valdyti – papildomo savanoriškojo pensijų kaupimo pensijų fondus arba valstybinio socialinio draudimo įmokos dalies kaupimo pensijų fondus. Bendrovė gali verstis tik Vertybinių popierių komisijos išduotoje licencijoje nurodyta veikla. Jai yra draudžiama perleisti, skolinti ar įkeisti pensijų turtą, juo garantuoti ar laiduoti kitų asmenų įsipareigojimus, skolintis lėšų, išskyrus paskolas iki 10 procentų grynujų aktyvų vertės iki 3 mėnesių terminui, kurios būtinos likvidumui palaikyti. Valdymo įmonė turi teisę dalį savo teisių perleisti atlikti kitai įmonei, bet tik gavusi išankstinį Vertybinių popierių komisijos sutikimą. Dalies funkcijų atlikimo pavedimas neatleidžia valdymo įmonės nuo atsakomybės. Autorė vėl pastebi, jog kiekvienas bendrovės žingsnis yra suvaržytas privalomaisiais Vertybinių popierių komisijos leidimais. Ne tik ankščiau minėtuojų atveju, bet esant kitoms aplinkybėms, valdymo įmonė norėdama atlikti tam tikrus veiksmus, privalo gauti išankstinį Vertybinių popierių komisijos leidimą, pavyzdžiui, pensijų fondui panaikinti ar depozitoriumui pakeisti. Leidimo reikia ir tuo atveju, kai norima reorganizuoti, pertvarkyti ar likviduoti valdymo įmonę. Atsižvelgiant į tai, kad II pakopos pensijų fondų dalyviais tikėtina gali būti didesnė dirbančiųjų dalis, reikalavimai tokių fondų veiklai yra griežtesni nei III pakopos pensijų fondams.

2004 m. pabaigoje Lietuvos Respublikoje veikė devynios valdymo įmonės, iš kurių šešios valdė pensijų fondus – 16 valstybinio socialinio draudimo įmokos dalies kaupimo pensijų fondų ir tik 6 papildomojo savanoriškojo pensijų kaupimo fondus. Autorės manymu, staigų pensijų fondų steigimą paskatino įstatinio kapitalo dydžio reikalavimo sumažinimas. Lietuvos vertybinių popierių rinkoje 2005 m. pabaigoje veikė 9 valdymo įmonės, valdančios 17 valstybinio socialinio draudimo įmokos dalies kaupimo pensijų fondų, 6 papildomo savanoriško pensijų kaupimo fondus. Per ataskaitinį laikotarpį buvo suteikta viena valdymo įmonės licencija. Vienai sprendimą nutraukti veiklą priėmusiai valdymo įmonei licencija buvo panaikinta.⁴⁵

⁴⁵ 2005 m. Vertybinių popierių komisijos darbo ataskaita ir vertybinių popierių rinkos plėtros tendencijos. Prieiga per internetą: <http://www.lsc.lt/uploads/2005%20m%20%20VPK%20ataskaita.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-11-21.

2006 m. pabaigoje, remiantis Vertybinių popierių komisijos informacija, veikė 6 papildomo savanoriško pensijų kaupimo fondai valdomi keturių valdymo įmonių ir 21 II pakopos pensijų fondas, kuriuos valdė vienuolika pensijų kaupimo bendrovių.

Palyginus su Lenkija, kurioje prasidėjus reformai veikė 21 pensijų fondas, o 2006 m. pabaigoje – tik 15, matyti, jog pastarojoje šiuo metu egzistuoja mažesnis fondų skaičius nei Lietuvoje, nors socialinio draudimo pensijų sistemos reforma prasidėjo šešiais metais anksčiau, t.y. 1997 m. Tai rodo, jog Lietuvoje pensijų fondų paklausa didesnė nei Lenkijoje nepaisant kur kas mažesnio gyventojų skaičiaus. Didesnis įmonių besiverčiančių pensijų kaupimu skaičius turi tam tikrų privalumų – jis sudaro atitinkamas konkurencijos sąlygas, kurios daugiau naudos duoda pensijų fondų dalyviams nei pačioms įmonėms, pavyzdžiui, kad pritrauktų daugiau dalyvių valdymo įmonės mažina turto administravimo mokestį. Be to, didesnis įmonių skaičius padeda išvengti neleistinų susitarimų konkurencinėje teisėje, kurie reguliuojami remiantis konsoliduota Europos Bendrijos steigimo sutartimi⁴⁶ ir Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymu⁴⁷, ir yra skirstomi į „kartelinius“⁴⁸ ir kitus draudžiamus susitarimus.

2.1.2. Pensijų fondų juridinis statusas

Lietuvos laisvosios rinkos institutas 1997 m. specialiajai darbo grupei baigiant rengti Pensijų fondų įstatymo projektą, bandė iškelti probleminius klausimus, su kuriais buvo ypač sunku susidoroti Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos paskirtai įstatyminio projekto rengėjų grupei. Vienas jų pensijų fondų juridinio statuso problematika. Šis klausimas itin aktualus, nes nuo atitinkamo pasirinkimo priklausė ne tik pensijų fondų valdymo, bet ir nuosavybės principai.

Iš pradžių buvo bandymų pensijų fondus apibrėžti kaip ne pelno siekiančią organizaciją. Tačiau taip organizuotos finansinės institucijos, siūlančios savo paslaugas viešojoje rinkoje, veikla būtų iškreipta, nes jai nebūtų leista siekti pelno ir reikėtų jį pasidalyti žinomais ir priimtinais būdais. Manyta, kad ji tai darytų netiesiogiai, ir kažin, ar tokia veikla būtų saugi.⁴⁹

LLRI kritikavo ne pelno pensijų fondus dar ir todėl, kad jie būtų priklausomi nuo darbdavių, o vartojama ne pelno sąvoka nesiderina su įprastu jos vartojimu, be to, pensijų fondo struktūra ir

⁴⁶ Konsoliduota Europos Bendrijos steigimo sutartis// Valstybės žinios. 2004, Nr. 2 – 2.

⁴⁷ Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 30 – 856.

⁴⁸ „Kartelinis“ susitarimas – tai toks susitarimas, kuriuo fiksuojamos kainos, dalinamasi rinkomis ar ribojamos gamybos apimtys. Tokio susitarimo draudimas yra įtvirtintas Europos Bendrijos sutarties 81 straipsnio 1 dalyje.

⁴⁹ Morkūnienė A. Pensijų fondų įstatymo projektas baigiamas rengti, tačiau problemų dar yra. Prieiga per internetą: <http://www.lrinka.lt/Straipsn/Pflitas.phtml>; prisijungimo laikas: 2006-06-01.

nuosavybės santykiai būtų nesubalansuoti, bandant juos jungti nuosavybės ir dalyvavimo pagrindus.⁵⁰

Pagal 2003 m. liepos 4 d. Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymo redakciją pensijų kaupimo veikla užsiimti gali valdymo įmonės. Nors iš pradžių numatyta, jog pensijų fondai turėtų būti steigiami kaip kooperatinės įmonės ar akcinės bendrovės, vėliau projekto rengėjų nuomonė pasikeitė ir pereita prie siūlymo pensijų fondus steigti kaip viešuosius juridinius asmenis, veikiančius kaip akcines arba uždarausias akcines bendroves.

Taigi prieita prie sprendimo, jog verstis pensijų kaupimu turi teisę akcinė ar uždaroji akcinė bendrovė, veikianti pagal Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymą ir turinti Vertybinių popierių komisijos išduotą licenciją. Todėl galima daryti išvadą, kad pensijų fondas – tai juridinio asmens statusą turintis subjektas.

2.1.3. Pensijų kaupimo sutarties šalių teisinė padėtis

Pensijų fondo dalyvis – tai asmuo, su kuriuo arba kurio naudai yra sudaryta pensijų kaupimo sutartis ir kurio vardu atidaryta asmeninė pensijų sąskaita.⁵¹ Teisę juo tapti ir įstoti į fondą turi asmenys, privalomai draudžiami valstybiniu socialiniu pensijų draudimu pagrindinei ir papildomai pensijos daliai gauti, išskyrus asmenis, kurie jau yra sukakę senatvės pensijos amžių.

Pasirašant II pakopos pensijų kaupimo sutartį, derėtų atkreipti dėmesį į tam tikrus aspektus, susijusius su galima finansine rizika ir dalyvavimo, papildomame draudime, pasekmėmis. Pirmiausia į tai, jog įstojus į pensijų kaupimo sistemą, sumažėja „Sodros“ mokamos pensijos dalis, o grįžimas tik į „Sodros“ pensijų sistemą neįmanomas. Tai reiškia, kad pasirašius antrosios pakopos pensijų kaupimo sutartį galima pakeisti valdymo įmonę ar fondą, bet nutraukti dalyvavimo – ne. Įžengus į sistemą dalyvavimas baigiasi sulaukus pensinio amžiaus (arba mirus). Be to, pensijų kaupimo bendrovė ne tik neužtikrina investicinės grąžos (galimybė sukaupti didesnę pensiją priklauso ne tik nuo amžiaus, atlyginimo, kaupimo trukmės, investavimo sėkmės, bet netgi nuo dalyvio lyties⁵²), o taip pat renka aptarnavimo mokesčius – įmokų ir turto valdymo – tai reiškia, kad dalyvavimas II pakopoje dar ir kainuoja.

⁵⁰Pastabos dėl Pensijų fondų įstatymo projekto. Prieiga per internetą: http://www.lrinka.lt/index.php/analitiniai_darbai/pastabos_del_pensiju_fondu_istatymo_projekto/2002; prisijungimo laikas: 2006-06-01.

⁵¹Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 75 – 3473.

⁵²Apskaičiuota, jog senatvės pensijos dydis priklauso ir nuo lyties – moterys trumpiau dirba (nes vyrų pensinis amžius – 65 metai, o moterų – 60 metų) – dėl to trumpiau moka ir įmokas pensiniam fondui, o gyvena vidutiniškai ilgiau negu vyrai (anuitetas bus mokamas ilgiau, bet mažesnis). Didelis ir skurdo rizikos skirtumas lyčių požiūriu (2003 m.

Asmenys, kurie yra draudžiami tik pagrindinei pensijos daliai gauti gali tapti tik III pakopos dalyviu ir savanoriškai kaupti lėšas pensijai. Vertybinių popierių komisija asmenims mąstanties apie dalyvavimą III pensijų sistemos pakopoje siūlo atkreipti dėmesį į tai, jog rinktis šios pakopos pensijų fondą verta tuomet, jei asmuo, mokantis 27 procentų pajamų mokestį, gali maksimaliai pasinaudoti mokestine lengvata ir ketina kaupti iki pensinio amžiaus arba ilgiau nei 10 metų. Apskaičiuota, jog kaupiant 40 metų, o atgautą 27 procentų pajamų mokestį vėl investuojant, išmoka III pakopos pensijų fonde ketvirtadaliu didesnė nei, pavyzdžiui, investiciniame fonde.

Įstatymų leidėjas imperatyviai nurodo, jog norint tapti pensijų fondo dalyviu reikia pasirašyti pensijų kaupimo sutartį. Standartinės pensijų kaupimo sutarties sąlygos reglamentuojamos bendru Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisijos 2005 m. sausio 4 d. Nr. N – 6 ir Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių komisijos 2005 m. sausio 13 d. Nr. 1 nutarimu „Dėl standartinių pensijų kaupimo sutarties sąlygų patvirtinimo“. Svarbu tai, kad valdymo įmonės nustatytos standartinės pensijų kaupimo sutarties sąlygos privalo būti įtvirtintos pensijų kaupimo sutartyje nekeičiant jų esmės. Be to, prieš sudarant sutartį asmuo supažindinamas su pensijų fondų taisyklėmis, kurios yra neatsiejama sutarties dalis. Atitinkamai, pensijų kaupimo bendrovė, su kuria asmuo ketina sudaryti pensijų kaupimo sutartį, turi teisę užklausti Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybą (VSDFV) apie šio asmens teisę tapti pensijų kaupimo dalyviu bei pensijų kaupimo sutarties tarp šio asmens ir kitos pensijų kaupimo bendrovės sudarymo faktą. VSDF valdyba, gavusi tokį užklausimą, atsako raštu arba, suderinusi informacijos pateikimo tvarką su pensijų kaupimo bendrove, elektroniniu būdu ne vėliau kaip per 1 darbo dieną nuo užklausimo gavimo.⁵³ (ši nuostata susijusi su būsimuoju II pakopos dalyviu).

Po sutarties sudarymo įmokų mokėtojas tampa pensijų kaupimo dalyviu, o įmonė – pensijų kaupimo bendrove. Kartu jie prisiima atitinkamus pensijų fondo taisyklėse numatytus tarpusavio įsipareigojimus.⁵⁴ Pasirašyta sutartis įsigalioja nuo kitų metų sausio 1 dienos.

Rengiant Lietuvos Respublikos pensijų reformos įstatymo projektą, atsižvelgiant į kitų pasaulio šalių patirtį, siūlyta nustatyti, kad privalomojo kaupimo pensijų pakopoje privalo dalyvauti asmenys iki 30 metų, kurie draudžiami visai valstybinei socialinio draudimo pensijai, t.y. bendrajai ir papildomai jos daliai. Teisę pasirinkti dalyvavimą privalomojo kaupimo pensijų pakopoje būtų turėję asmenys, nuo 30 iki 50 metų, draudžiami visai valstybinei socialinio draudimo pensijai. Taip

duomenimis) – 65 metų amžiaus ir vyresnių vyrų skurdo rizika – 6,3 %, moterų – 15,4%. 2003 m. moterų vidutinės senatvės pensijos dydis sudaro 82% vyrų vidutinės senatvės pensijos dydžio. Autoriaus pastaba.

⁵³ Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 75 – 3472.

⁵⁴ Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisijos 2005 sausio 4 d. Nr. N – 6 ir Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių komisijos 2005 m. sausio 13 d. Nr. 1 nutarimas „Dėl standartinių pensijų kaupimo sutarties sąlygų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 7 – 234.

pat viename iš projektų buvo nustatyta, kad asmenims iki 40 metų amžiaus dalyvavimas kaupiamojame sistemoje būtų privalomas be išlygų.⁵⁵ To siekta, ne vien todėl, kad šie asmenys, turi geriausią galimybę sukaupti didžiausią pensiją, bet ir dėl aktyvios lobistų veiklos, be to, businiams dalyviams buvo numatytas ir valstybinės perskirstomosios sistemos įsipareigojimų mažinimas. Tuo tarpu, apdraustiesiems, tarp 40 ir 50 metų amžiaus, būtų leista pasirinkti dalyvauti privalomojo kaupimo pensijų pakopoje, ar ne.

Visgi Lietuvos Respublikos įstatymuose reglamentuojančiose pensijų fondų veiklą, nepaisant aktyvios lobistų veiklos, nenustatytas pensijų dalyvių amžiaus apribojimas. Ši faktą skeptiškai vertina Vertybinių popierių komisija bei valdymo įmonės, nes trumpesnę laiką kaupdami pensijų fonduose, dalyviai susiduria su didesne finansinių rinkų svyravimų rizika, o tai gali tiesiogiai lemti būsimos pensijos dydį. Vertybinių popierių komisijos pateikiamoje informacijoje nurodyta, kad labai rimtai turėtų pasvarstyti apie pensijų kaupimo tie asmenys, kuriems iki senatvės pensijos amžiaus liko mažiau negu 10-12 metų. Tokiais atvejais kaupti papildomą pensiją fonde patartina, jeigu gaunamos didelės pajamos (prieš mokesčių sumokėjimą 4 500 Lt ir daugiau). Priešingu atveju tikėtina, kad senatvėje tokie asmenys gaus mažesnę pensiją, negu būtų gavę tik iš Valstybinio socialinio draudimo fondo (VSDF).⁵⁶

Po pirmojo sutarčių pasirašymo etapo (sutarčių etapai – kasmet nuo sausio 1 d. iki liepos 1 d., asmenims naujiems darbo rinkoje – iki spalio 1 d. Pirmaisiais pensijų sistemos reformos metais – 2003 m. – buvo nustatyta išimtinė tvarka: pasirinkti dalyvavimą pensijų kaupime nuo 2004 m. sausio 1 d. buvo galima iki 2003 m. gruodžio 1 dienos.⁵⁷), autorė pastebi, atitinkamas tendencijas, susijusias su dalyvių amžiumi. Nuo pat pradžių matomas aktyvus gyventojų, priklausančių, amžiaus grupėse nuo 20 iki 40 metų, dalyvavimas sutarčių pasirašyme. Jas pasirašė apie pusę visų apdraustųjų tose amžiaus grupėse. Tuo tarpu asmenys, kuriems iki pensijos yra likę mažiau negu 10 – 12 metų ir yra nerekomenduojama dalyvauti papildomame draudime, pirmojo sutarčių pasirašymo metu nebuvo aktyvūs ir sudarė tik 4,6 procentus nuo visų dalyvaujančiųjų II pakopoje. Po pirmojo sutarčių pasirašymo etapo, „Sodros“ duomenimis, užregistruoti 441 755 dalyviai – 48 procentus sutarčių pasirašė vyrai, 52 procentus – moterys.

Lietuvos Vyriausybės 2004 metų ataskaitoje nurodyta, jog antruoju pensijų pasirašymo etapu buvo sudaryta 116 tūkst.. sutarčių, tikslesnę informaciją pateikia Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, kuri nurodo, jog pasirašyta 116 202 sutartys, iš jų tik 34 100 per pirmąjį 2004 m.

⁵⁵ Socialinis pranešimas 2000. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Vilnius, 2001. P. 87

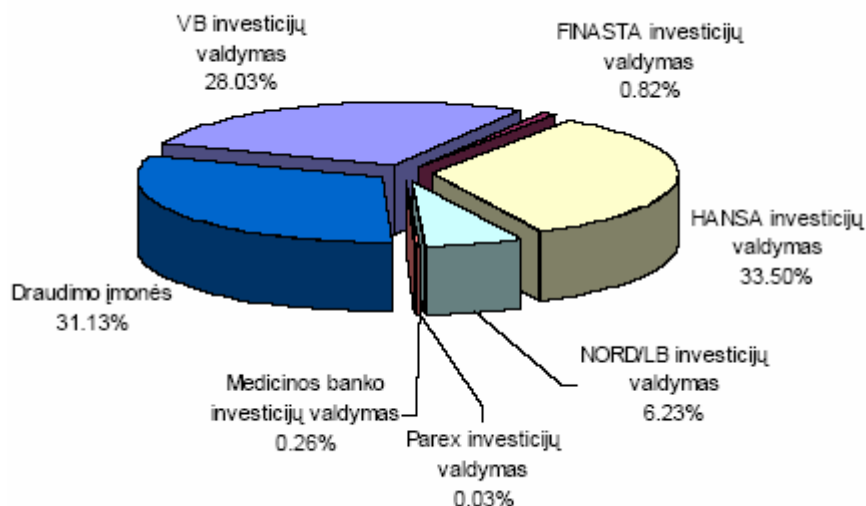
⁵⁶ Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė. Valstybinio audito ataskaita. Socialinio draudimo sistemos reformos vertinimas. 2005 m. lapkričio 11 d. Nr. 2010-16-111.

⁵⁷ Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Socialinis pranešimas 2003. – Vilnius, 2004. P.90.

ketvirtį. Vyrų tais metais buvo aktyvesni – su jais sudarytos 60907 sutartys, tuo tarpu su moterimis 53956. Aktyviausi 20 – 30 metų amžiaus gyventojai.

1 Paveiksle pavaizduotas II pensijų sistemos pakopos kaupimo sutarčių dalyvių pasiskirstymas tarp pensijų kaupimo bendrovių 2004 m. gruodžio 31 d.

1 Paveikslas. Dalyvių pasiskirstymas pagal pensijų kaupimo bendroves

Po trečiojo etapo užregistruoti 128 695 pensijų kaupimo dalyviai. Daugiausia sutarčių užfiksuota Vilniaus (41930), Kauno (15084) ir Klaipėdos (10569), mažiausiai – Širvintų (204), Skuodo (354) ir Akmenės (360) VSDF skyriuose.

2006m. rugsėjo 19 d. „Sodros“ turimais duomenimis nuo 2006 m. sausio 1 d. užregistruoti 99 511 pensijų kaupimo dalyviai. Iš jų 77 procentai asmenys nesulaukę 40 metų amžiaus.

Taigi praėjus tik keturiems pensijų kaupimo sutarčių pasirašymo etapams, valstybinio socialinio draudimo įmokos dalies kaupimo sistemoje apsisprendė dalyvauti apie 784 000, t.y. 62,5 proc. (64 proc. vyrų ir 61 proc. moterų) dirbančių Lietuvos žmonių⁵⁸ Autorės nuomone, tai išsklaido visas abejones, kilusias prieš pradedant įgyvendinti pensijų reformą. Tuomet vyravo nuomonės, jog savanoriškas papildomo kaupimas neturės perspektyvos Lietuvos Respublikoje. Visgi dalyvaujančių asmenų skaičius rodo, jog nepaisant laisvanoriško pobūdžio, II lygmuo sulaukė pasisėkimo.

2004 m. gruodžio mėn. pabaigoje Vertybinių popierių komisija buvo patvirtinusi šešių III pakopos pensijų fondų taisykles, tačiau veiklą 2004-aisiais pradėjo tik penki pensijų fondai – du UAB „VB Investicijų valdymas“ valdomi pensijų fondai, vienas UAB „NORD/LB investicijų valdymas“ pensijų fondas ir du UAB „Finasta investicijų valdymas“ pensijų fondai. Bendras šių

⁵⁸ Aukštakalnytė D. Pensijų reformoje dalyvauja 62 proc. dirbančiųjų // Respublika, 2006 gruod. 4.

pensijų fondų turtas sudarė 10,6 mln. litų, III pakopos pensijų fondų dalyvių metų pabaigoje buvo apie 3,5 tūkst. ir tai sudaro 0,3 proc. dirbančių Lietuvos gyventojų.⁵⁹ Dalyvių skaičius per keletą metų padidėjo daugiau kaip 3 kartus – metų pabaigoje valdymo įmonių valdomuose III pakopos pensijų fonduose dalyvavo beveik 13 tūkst. asmenų (0,9 proc. dirbančių Lietuvos gyventojų).⁶⁰ Pasibaigus 2006 m. III ketvirčiui, Vertybinių popierių komisijos duomenimis, šešiuose III pakopos savanoriškojo papildomo kaupimo pensijų fonduose, buvo 16557 dalyviai.

Kaip teigia profesorius A. Vaišvila „požiūris į teisę kaip subjektinių teisių ir pareigų vienovę atskleidžia visų asmens teisių santykinumą ir kartu pačioje teisėje atranda to santykinumo pagrindą (priežastį). Tas santykinumas ne suteikiamas iš šalies, ne savavališkai nustatomas valstybės, o išplaukia iš pačios teisių ir pareigų pusiausvyros, yra būtinas jos sekmuo: nėra subjektinių teisių be pareigų (išskyrus žinomas išimtis) ir nėra pareigų, kurios nesukurtų subjektinių teisių.“⁶¹

Iš to darytina išvada, kad kiekvienas subjektas turi tam tikras teises ir pareigas. Atitinkamai pensijų kaupimo sutarties dalyvis, būdamas pensijų kaupimo teisinių santykių dalyviu, turi teises ir pareigas, ir jeigu pensijų kaupimo dalyvis nesilaiko savo pareigų, pensijų fondų veiklą reguliuojančiuose teisės aktuose nustatyta tvarka, gali būti pašalintas iš pensijų kaupimo bendrovės. Tiesiogiai „VB PENSIJA 1“ taisyklėse įtvirtinta tik viena pensijų fondo dalyvio pareiga – t.y. „per 5 (penkias) kalendorines dienas bendrovei raštu pranešti apie asmeninio pobūdžio informacijos, reikšmingos bendrovės pensijų kaupimo veiklai pasikeitimą.“⁶² Ši dalyvio pareiga nustatyta Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatyme. Literatūroje yra išskiriamos pensijų fondo dalyvių pareigos, tokios kaip pensijų taisyklių ir pensijų sutarties nuostatų laikymasis, bei įsipareigojimas neskleisti iš pensijų fondo gautos konfidencialios informacijos.⁶³

Tuo tarpu daug plačiau įstatymuose aptariamos pensijų kaupimo dalyvio teisės, kurios yra susijusios su dalyvavimu II ar III pensijų sistemos pakopoje (kurias asmuo turi netgi ir tuo atveju, kai jis pats nemoka įmokų ar už jį įmokos nemokamos), t.y.:

1. nutraukti pensijų kaupimo sutartį;
2. gauti įstatymų nustatytą su valdymo įmonės veikla susijusią informaciją;

⁵⁹ 2004 m. Komisijos darbo ataskaita ir vertybinių popierių rinkos plėtros tendencijos. Prieiga per internetą: www.lsc.lt/uploads/2004%20m%20%20VPK%20ataskaita.pdf; prisijungimo laikas: 2006-11-21.

⁶⁰ 2005 m. Komisijos darbo ataskaita ir vertybinių popierių rinkos plėtros tendencijos. Prieiga per internetą: <http://www.lsc.lt/uploads/2005%20m%20%20VPK%20ataskaita.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-11-21.

⁶¹ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2004, P.114

⁶² Valstybinio socialinio draudimo įmokos dalies kaupimo konservatyvaus investavimo pensijų fondo “VB pensija 1” taisyklės. Patvirtinta: 2003 m. rugpjūčio 7 d. UAB “VB Investicijų valdymo” valdybos nutarimu Nr. 12.1.

⁶³ Džikevičius A. Pensijų sistemos tobulinimas 1999 – 2000 m. Prieiga per internetą: <http://finansai.tripod.com/pf.htm>; prisijungimo laikas: 2006-05-16.

3. gauti informaciją apie jo pensijų sąskaitos būklę, lėšų investavimo strategiją ir pagal ją gautą investicinę grąžą, taip pat valdymo įmonės finansinės veiklos audito išvadas;
4. gauti pensijų išmokas ar nukelti jų mokėjimą;
5. testamentu palikti jam priklausančią pensijų turto dalį.

3-5 punktai galioja ir asmenims, sudariusiems pensijų kaupimo sutartį remiantis Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymu.

Taip pat yra numatyta ir pensijų fondo dalyvio teisė pereiti į kitą tos pačios arba kitos valdymo įmonės pensijų fondą.

Remiantis Lietuvos Respublikos įstatymais ir UAB „Hansa Investicijų valdymas“ taisyklėmis, galima išskirti šias pagrindines pensijų fondo valdymo įmonės teises:

1. savo nuožiūra investuoti pensijų fondą sudarantį turtą savo nuožiūra, tik atsižvelgiant į įstatymuose nustatytus apribojimus,
2. savo vardu, bet nurodant, kad veikia patikėjimo pagrindais, sudarinėti sandorius dėl pensijų fondą sudarančio turto.
3. gauti atlyginimą už Pensijų fondo turto valdymą.

Iš pensijų kaupimo sutarties kyla valdymo įmonės pareigos: 1) investuojant pensijų fondo turtą, laikytis taisyklių ir LR teisės aktų reikalavimų; 2) teikti teisės normų reikalaujamą informaciją apie pensijų fondą ir savo veiklą visuomenei, priežiūros institucijoms bei dalyviams; 3) sąžiningai veikti dalyvių ir rinkos patikimumo interesais; 4) veikti rūpestingai profesionaliai ir atsargiai; 5) turėti ir taikyti reikiamas profesionaliam paslaugų teikimui bei vidaus kontrolei užtikrinti priemones ir procedūras; 6) stengtis išvengti interesų konfliktų, o kai jų išvengti neįmanoma, užtikrinti, kad su dalyviais būtų elgiamasi sąžiningai; 7) užtikrinti, kad jos valdymo procedūros ir buhalterinių įrašų bei apskaitos sistemos būtų patikimos ir kad iš jų būtų galima sužinoti visų sandorių šalis, turinį, laiką ir vietą, nustatyti ar turtas investuojamas laikantis steigimo dokumentuose numatytų sąlygų; 8) vykdyti vidaus kontrolę; 9) atliktų operacijų dokumentus saugoti ne mažiau kaip 10 metų nuo jų įvykdymo dienos; 10) turėti tokią organizacinę struktūrą, kad būtų išvengta valdymo įmonės interesų konflikto su dalyviais, dalyvių tarpusavio interesų konflikto; 11) užtikrinti, kad sprendimus dėl Pensijų fondo turto valdymo priimančys asmenys turėtų Vertybinių popierių komisijos nustatytą kvalifikaciją ir patirtį; 12) likus trims mėnesiams iki senatvės pensijos amžiaus sukakties pranešti dalyviui apie galimybę gauti išmoką arba nukelti išmokos mokėjimo pradžią.⁶⁴ Tai standartinės

⁶⁴ Valstybinio socialinio draudimo įmokos dalies kaupimo konservatyvaus investavimo pensijų fondo PENSIJA 1 taisyklės. Taisyklės patvirtintos UAB „Hansa Investicijų valdymas“ Valdybos 2003 m. rugpjūčio 14 dienos sprendimu. Taisyklės įsigalioja nuo 2003 m. rugpjūčio 28 d.

valdymo įmonės pareigos, nustatytos įvairių Lietuvos Respublikoje esančių valdymo įmonių taisyklėse bei pensijų kaupimo sutartyse. Be šių jau minėtų įsipareigojimų teisės aktai numato, jog pensijų kaupimo sutartyse šalys negali nustatyti sąlygų, kurios pablogintų pensijų fondo dalyvio padėtį, palyginti su ta, kurią nustato Lietuvos Respublikos įstatymai.

2003 m. pradėta pensijos reforma, kurios esminis tikslas – pensijų fondų įvedimas. Pensijų sistemos reformavimas be jokios abejonės didina finansinių rinkų likvidumą, skatina ekonomikos plėtrą, be to manoma, nauda ateityje gali pasireikšti pačiai „Sodrai“, kadangi įvykusios reformos dėka, mažinami tiesioginiai finansiniai jos įsipareigojimai būsimiems pensininkams.

Verstis pensijų kaupimu turi teisę akcinė arba uždaroji akcinė bendrovė, veikianti pagal Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymą ir turinti Vertybinių popierių komisijos išduotą licenciją. Teisę tapti pensijų fondų dalyviu turi kiekvienas Lietuvos Respublikos gyventojas, tik priklausomai nuo socialinio draudimo rūšies asmuo galės rinkis dalyvavimą II arba III pensijų sistemos pakopos pensijų fonde.

2.2. Pensijų kaupimo teisinė charakteristika

Norint tapti stipria demokratine valstybe būtina rūpintis žmonių socialine gerove, todėl skirti piliečiams reikiamo dėmesio būtina tiek jiems esant Lietuvoje, tiek ir už jos ribų. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 53 straipsnis skelbia, kad valstybė laiduoja piliečių teisę gauti senatvės ir invalidumo pensijas, socialinę paramą nedarbo, ligos, našlystės, maitintojo netekimo ir kitais įstatymų numatytais atvejais⁶⁵. Remiantis Lietuvos Respublikos Konstitucija, galima daryti išvadą, jog Lietuvos valstybinio socialinio draudimo sistema yra grindžiama universalumo, lygiateisiškumo bei solidarumo principais. Autorės nuomone, tai yra pagrindas ir pensijų fondų, kaip socialinio draudimo pensijų sistemos dalies, veiklai, todėl atsižvelgiant į minėtuosius principus derėtų toliau analizuoti pensijų fondų veiklą bei jos funkcionavimą. Be to, reikia atminti, kad Europos Sąjunga numato atitinkamas gaires susijusias su pensijų kaupimu, iš kurių seka tokie pagrindiniai su veikimu susiję principai, kaip teisinio tikrumo, teisėtų lūkesčių, proporcingumo, nediskriminavimo bei teisės normų negaliojimo atgal principai. Europos Sąjungos sutartyje pagrindinės žmogaus teisės garantuojamos pagal 1950 m. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją⁶⁶, pripažintą bendroju Europos teisės principu.

⁶⁵ LR Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014 (1992-11-30).

⁶⁶ Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. Roma. 1950 m. lapkričio 4 d.

2.2.1. Pensijų kaupimo taisyklių turinys

Pensijų fondo taisyklės – dokumentas, apibrėžiantis pensijų įmokų ir išmokų mokėjimo sąlygas bei terminus, pensijų turto investavimo strategiją bei kitas pensijų įmokų mokėtojų, pensijų fondo dalyvių ir pensijų fondo valdymo įmonės teises bei pareigas,⁶⁷ tai vienas svarbiausių dokumentų, kuriuo yra grindžiamas pensijų kaupimas.

Reikalavimus pensijų fondo taisyklėms, jų formai, turiniui ir tvirtinimo sąlygas, reglamentuoja Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymas, 2003 m. liepos 30 d. Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių komisijos nutarimas Nr. 9 „Dėl pensijų fondo taisyklių tvirtinimo Vertybinių popierių komisijoje tvarkos“ bei Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymas, kurio 17 straipsnis kalba apie atvejus, kuomet valdymo įmonėms yra suteikiama teisė užsiimti pensijų įmokų kaupimo veikla.

Taisyklių sudarymo ir tvirtinimo procedūra galima tik po licencijos suteikimo. Po to, kai pensijų fondo taisyklės patvirtina valdymo įmonės valdyba, jos, drauge su prašymu, teikiamos Vertybinių popierių komisijai. Kartu taip pat pateikiamas įmonės valdybos sprendimo nuorašas (dėl pensijų fondo taisyklių patvirtinimo ar pakeitimo), pačių taisyklių projektas ar pakeitimai, sutartis su depozitoriumu (jei tai būtų taisyklių pakeitimai) bei dokumentas, patvirtinantis, jog sumokėta valstybės rinkliava.⁶⁸ Prašymas patvirtinti taisykles privalo būti apsvarstytas per 30 dienų nuo visų dokumentų gavimo dienos. Taisyklių patvirtinimas kartu reiškia ir leidimo suteikimą sudaryti sutartį su depozitoriumu.

Pensijų fondo taisyklių nuostatos negali prieštarauti Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymo, Pensijų kaupimo įstatymo ir Komisijos nustatytiems reikalavimas, o sąlygos suprantamai ir nedviprasmiškai išdėstytos.⁶⁹ Svarbu tai, kad jose turi būti numatyta pensijų fondo investavimo strategija (pavyzdžiui, konservatyvaus investavimo pensijų fondas – aut.past.); nurodyta įstojimo, išstojimo iš jo ir kitokios dalyvavimo pensijų fonde baigties, sustabdymo ir atnaujinimo sąlygos ir tvarka; dalyvių ir valdymo įmonės teisės ir pareigos; pensijų išmokų mokėjimo būdai, jų pasirinkimo galimybės, mokėjimo tvarka, amžius, suteikiantis teisę įgyti papildomą pensiją; pensijų fondo grynujų aktyvų apskaičiavimo, apskaitos vieneto vertės apskaičiavimo taisyklės ir skelbimo

⁶⁷ Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 75 – 3473.

⁶⁸ Nuo 2006 m. liepos 1 d. įsigaliojo Valstybės rinkliavos objektų sąrašo, šios rinkliavos dydžių mokėjimo ir grąžinimo tvarkos pakeitimas, kuriame pakeistos išankstinių leidimų ir licencijų rinkliavos – už taisyklių patvirtinimą nustatytas 850 litų mokestis, o už taisyklių pakeitimo patvirtinimą – 350 litų mokestis.

⁶⁹ Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių komisijos 2003 m. liepos 30 d. nutarimas Nr. 9 „Dėl pensijų fondo taisyklių tvirtinimo Vertybinių popierių komisijoje tvarkos“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 77 – 3573.

tvarka; pensijų įmokų ir į kitą pensijų fondą ar kaupimo bendrovę pervedamų pensijų fondo dalyviui priklausančių piniginių lėšų konvertavimo į apskaitos vienetų tvarka, taip pat apskaitos vienetų konvertavimo į pinigus ir pinigų išmokėjimo asmenims, turintiems teisę juos gauti, taisyklės; pensijų sąskaitų atidarymo, tvarkymo ir uždarymo bei apskaitos vienetų tose sąskaitose apskaitos tvarka; atlyginimo valdymo įmonei ir depozitoriumui apskaičiavimo metodika, dydis ir mokėjimo tvarka; fondo valdybos veiklos ir pensijų sąskaitų ataskaitų pateikimo pensijų fondo dalyviams tvarka; pensijų kaupimo sutarčių sudarymo, keitimo ir nutraukimo sąlygos ir tvarka; perėjimo į kitą tos pačios ar kitos valdymo įmonės valdomą pensijų fondą tvarka ir laikotarpis, per kurį valdymo įmonė turi pervesti dalyviui priklausančias lėšas; depozitoriumo pavadinimas, buveinė, teisės ir pareigos, jo pakeitimo sąlygos ir tvarka; pensijų taisyklių pakeitimo tvarka; pensijų fondo panaikinimo sąlygos ir tvarka, panaikinto fondo turto padalijimo tvarka; pensijų fondo valdymo ir išipareigojimų pagal pensijų kaupimo sutartis perdavimo kitai valdymo įmonei atvejai ir tvarka; pensijų fondo dalyviams garantuojamo pajamingumo dydis, jo apskaičiavimo tvarka, periodai, už kuriuos jis skaičiuojamas, jeigu valdymo įmonė prisiima išipareigojimus garantuoti pensijų fondo dalyviams tam tikrą pajamingumą; nuostata, kad visi to pačio pensijų fondo dalyviai dalyvauja pensijų kaupime tapačiomis sąlygomis. Taisyklės gali būti atvestos, jeigu neatitinka aukščiau išvardintų reikalavimų, o taip pat kai valdymo įmonė neturi buveinės Lietuvos Respublikoje, ar pradinis arba įstatinis kapitalas yra mažesnis nei reikalauja įstatymai. Autorės manymu, toks smulkus sutarties sąlygų aptarimo reikalavimas rodo, jog valstybė stengiasi numatyti visus galimus atvejus bei aplinkybes, kurios gali atsirasti kaupiant papildomai pensijai. O konkretus ir aiškus reglamentavimas grindžiamas būsimos pensijų kaupimo dalyvio interesų apsaugos mechanizmo sukūrimu (tai patvirtina ir taisyklių keitimo galimybė abiejų sutarties šalių sutarimu).

Duomenys apie pensijų fondo taisyklių patvirtinimą, jų pakeitimus bei panaikinimą yra nurodomi Vertybinių popierių komisijos tvarkomajame valdymo įmonių ir kintamojo kapitalo bendrovių veiklos licencijų sąrašė bei paskelbiami „Valstybės žiniuose“. Atsiradus taisyklių pakeitimams, kurie įsigalioja per 30 dienų nuo jų patvirtinimo Vertybinių popierių komisijoje, per 20 dienų apie tai privaloma informuoti visus pensijų fondo dalyvius.

Valdymo įmonė pensijų kaupimu gali pradėti verstis tik gavusi licenciją ir patvirtinusi pensijų fondo taisykles. Pirmiausia turi būti patvirtintos konservatyvaus investavimo pensijų fondo taisyklės. Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymas įsakmiai nurodo, jog pensijų kaupimo įmonė privalo sudaryti galimybę kaupti pensijų įmokas konservatyvaus investavimo pensijų fonde. Reikalavimu stengiamasi apsaugoti būsimų dalyvių interesus – šio tipo fondas investuoja į mažiausios rizikos turinčius objektus, tokius kaip: 1) Lietuvos Respublikos, Europos Sąjungos ar

Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) valstybių vyriausybių, centrinių bankų ir Europos centrinio banko išleistus ar į jų garantuotus skolos vertybinius popierius, bei 2) kolektyvinio investavimo subjektų (KIS), kurių lėšos investuojamos tik į 1 punkte nurodytus investavimo objektus, akcijas ar investicinius vienetus. Kitų II pakopos pensijų fondų turtą gali sudaryti tik tokie vertybiniai popieriai ir pinigų rinkos priemonės, kuriais prekiaujama Europos Sąjungos ir EBPO valstybių narių reguliuojamose rinkose. Jiems leidžiama investuoti tik į tuos kolektyvinio investavimo subjektus, kurie atitinka UCITS III reikalavimus, o investuoti į išvestines investicines priemones leidžiama tik rizikos valdymo tikslais.

Remiantis „Sodros“ duomenimis, 2006 m. rugsėjo mėn. 30 d. Lietuvoje veikė 21 valstybinio socialinio draudimo įmokos dalies kaupimo pensijų fondas. Didžioji dalis II pakopos pensijų fondų priskiriama konservatyvaus investavimo fondams. Mažiausios rizikos pensijų fondų kategorijos – konservatyvaus investavimo – sandoriai buvo sudaromi tik dėl vienos investicinės priemonės – skolos vertybinių popierių (SVP) įsigijimo arba pardavimo. Vyriausybės vertybinių popierių (VVP) pirkimo sandorių vertė siekė daugiau negu 34 mln. Lt, o VVP pardavimo – 15,4 mln. Lt. Šie sandoriai sudarė daugiau negu 95 proc. visų šios pensijų fondų grupės sandorių.⁷⁰

Lietuvos Respublikos Seimo Socialinių reikalų ir darbo komitetas matydamas tam tikras įstatymo spragas ir norėdamas dar labiau sugriežtinti konservatyvaus investavimo fondų veiklos galimybes siūlo Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymo pataisas. Projekte siūloma papildyti įstatymą punktu, pagal kurį sudarant pensijų kaupimo sutartį, pensijų kaupimo bendrovė privalėtų informuoti asmenį, kuriam iki senatvės pensijos amžiaus yra likę mažiau nei 7 metai, apie galimybę kaupti pensiją konservatyvaus investavimo pensijų fonde. Tokiu atveju sutartis dėl pensijų kaupimo, kitame nei konservatyvaus investavimo pensijų fonde, galės būti sudaryta tik tuo atveju, jei asmuo raštu patvirtins, kad yra supažindintas su visų pensijų kaupimo bendrovės valdomų pensijų fondų investavimo rizikos palyginimu ir atsisakys sudaryti pensijų kaupimo sutartį dėl pensijų kaupimo konservatyvaus investavimo pensijų fonde.⁷¹ Kaip jau minėjo autorė pakeitimu siekiama apsaugoti vyresnio amžiaus asmenis, nuo papildomos rizikos sudarant pensijų kaupimo sutartį. Siūlomas dar vienas to paties įstatymo papildymas, kuris pensijų kaupimo bendrovei, konservatyvaus pensijų fondo lėšas, leistų investuoti ir tik į ne ilgesniam kaip 12 mėnesių terminui padėtus, indėlius, kuriuos galima atsiimti pareikalavus, esančius kredito įstaigose, kurių registruota buveinė yra Lietuvos

⁷⁰ Pensijų fondų 2006 m. rugsėjo 30 d. investicinių portfelių apžvalga. Prieiga per internetą: <http://www.vpk.lt/lt/index.php?fuseaction=content.viewArticle&id=2492>; prisijungimo laikas – 2006-11-21.

⁷¹ Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymo 3, 4, 6, 7, 8, 10, 12, 13, 15, 17, 19, 20, 24, 28 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei įstatymo papildymo 13(1) ir 18(1) straipsniais įstatymo projektas.

Respublikoje, Europos Sąjungos valstybėje narėje arba kitoje valstybėje, kurioje riziką ribojanti priežiūra yra ne blogesnė kaip Europos Sąjungoje.

III pakopos pensijų fondų turtą gali sudaryti tik tokie vertybiniai popieriai, kuriais prekiaujama reguliuojamose rinkose, taip pat kitos investicinės priemonės, kurios įeina į sąvoką „*eligible assets for UCITS*“, kaip tai apibrėžta UCITS III direktyvoje.⁷² III pakopos pensijų fondų turtą, kaip ir II pakopos pensijų fondų turtą, leidžiama investuoti į išvestines investicines priemones tik rizikos valdymo tikslais.

Pagal investavimo strategiją pensijų fondai dažniausiai skirstomi į konservatyviusius, akcijų ir mišrius. Konservatyviusius pensijų fondus patartina rinktis vyresniems žmonėms, o tuos, kurie nemažą dalį investuoja į akcijas, – jaunesniems ir linkusiems labiau rizikuoti. Lietuvos valdymo įmonių duomenimis populiariausias yra mišriojo tipo (vidutinės akcijų dalies arba mažos akcijų dalies) fondas, kurį pasirinko 84,34 procentų visų dalyvaujančių, t.y. 514,9 tūkst. Lietuvos Respublikos gyventojų. Nepopuliariausias – akcijų – didžiausio rizikingumo pensijų fondas, kurio nuo 70 ir 100 procento yra investuojama tik į akcijas. Jame dalyvavo 15,6 tūkst. žmonių.

2.2.2. Pensijų įmokų administravimas

II pensijų sistemos pakopos dalyviai moka įstatymų nustatyto dydžio įmokas. Pensijų įmokos dydis 2004 metais yra 2,5 procento, 2005 metais – 3,5 procento, 2006 metais – 4,5 procento, nuo 2007 m. – 5,5 procento dalyvių pajamų, nuo kurių skaičiuojamos valstybinio socialinio draudimo įmokos. Jos, per 60 kalendorinių dienų nuo tos dienos, iki kurios draudėjai Vyriausybės nustatyta tvarka privalo pateikti VSDF įstaigoms informaciją apie kiekvienam apdraustajam apskaičiuotas draudžiamųjų pajamų ir socialinio draudimo įmokų sumas, pervedamos į pensijų fondus. Autorės nuomone, toks ilgas laikotarpis nėra ekonomiškai naudingas pensijų kaupimo dalyviams, nes taip prarandamas galimas pelnas, kuris iš dalies priklauso ir nuo investavimo laikotarpio.

Dauguma Valstybinio audito metu apklaustų pensijų kaupimo bendrovių, kaip vieną iš reformos trūkumų paminėjo mažas pensijų fondams pervedamas įmokas. Jų siūlymu įmokos ir po 2007 metų turėtų būti didinamos, tačiau šį kartą jau paties darbuotojo darbo užmokesčio sąskaita, t.y. didinant darbuotojo mokamą socialinio draudimo įmokos tarifą. Priešingu atveju, įmokos tarifo į pensijų fondą didinimas sumažintų VSDF biudžeto lėšas tenkančias einamosioms valstybinio

⁷² 1985 m. gruodžio 20 d. Tarybos direktyva 85/611/EB dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su kolektyvinio investavimo į perleidžiamus vertybinius popierius subjektais (KIAVPS), derinimo (OL 1985 m. specialusis leidimas, P. 3-18).

socialinio draudimo išmokoms.⁷³ Įstatymu nustatytas įmokas už II pakopos dalyvius į pensijų fondus perveda Valstybinio socialinio draudimo fondas. Dalį įmokų perveda Valstybės biudžeto rezervinis (stabilizacijos) fondas.

Lietuvos Respublikos socialinio draudimo fondo biudžeto 2004 m. rodiklių patvirtinimo įstatyme⁷⁴ numatytos VSDF išlaidos, tarp kurių ir lėšos pervedamos į pensijų fondus – 178 900 tūkst. litų. Pinigų suma pervesta iš Rezervinio fondo – 89 450 tūkst. litų.

2005 m. numatyta 299 800 tūkst. litų išlaidų lėšoms, kurios pervedamos į pensijų fondus – 50 procentų šių išlaidų, kaip ir 2004 m., numatyta padengti iš Rezervinio fondo, ir tai sudaro – 149 900 tūkst. litų.⁷⁵ Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos skaičiavimais, jeigu 2005 m. iš Valstybės biudžeto stabilizavimo fondo skirtos lėšos būtų panaudotos pensijų ir kitų išmokų didinimui, tai per metus (nuo 2006 m. sausio 1 d.) pensijas vidutiniškai būtų galima padidinti 15 Lt.⁷⁶

Įstatyme nustatyta, kad 2006 m. Rezervinis fondas numato skirti 248 500 tūkst. litų VSDF išlaidoms padengti, kurios pensijų fondų atžvilgiu sudaro – 497 000 tūkst. litų.⁷⁷ Ši suma lyginant su 2005 m. padidėjo beveik dvigubai, nors pervedama procentinė dalis, nuo dalyvių pajamų, kuriomis remiantis skaičiuojamos valstybinio socialinio draudimo įmokos, pakilo tik vienu procentiniu punktu (2005 m. – 3,5, 2006 m. – 4,5 procento).

VSDF biudžeto deficitas, kuris atsirastų dėl pensijų sistemos reformos, per 2004 – 2015 metus sudarytų apie 6,9 mlrd. lt. Pusę šios sumos finansuojant iš Rezervinio fondo, jo lėšų užtektų iki 2011 metų (tokios išvados padarytos remiantis Finansų ministerijos skaičiavimais). Valstybės kontrolės atlikto audito metu padarytais skaičiavimais, 2011 m. tik labai maža dalis pensininkų gaus pensijas iš pensijų fondų, todėl ir sumažėjusios VSDF biudžeto išlaidos neturės įtakos. Lyginant VSDF 2004 – 2006 m. pajamas ir išlaidas aiškiai matoma, jog socialinio draudimo fondo biudžetas iki šios dienos yra perteklinis.

Buvęs Čilės Respublikos darbo ir socialinės apsaugos ministras bei trijų pakopų pensijų sistemos Čilėje pradininkas Jose Pinera teigia, jog kaip ir daugumai išsivysčiusios ekonomikos šalių, tai ir Lietuvai, anksčiau ar vėliau gresia biudžeto deficitas. Tuo tarpu kiti socialinio draudimo pensijų sistemos ekspertai bei specialistai mano, „jog vadovaujantis kitų Vidurio Europos šalių

⁷³ Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė. Valstybinio audito ataskaita. Socialinio draudimo sistemos reformos vertinimas 2005 m. lapkričio 11 d. Nr. 2010 – 16 – 111.

⁷⁴ Lietuvos Respublikos 2004 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 121 – 5466.

⁷⁵ Lietuvos Respublikos 2005 m. valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 171 – 6303.

⁷⁶ Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė. Valstybinio audito ataskaita. Socialinio draudimo sistemos reformos vertinimas 2005 m. lapkričio 11 d. Nr. 2010 – 16 – 111

⁷⁷ Lietuvos Respublikos socialinio draudimo fondo biudžeto 2006 metų rodiklių patvirtinimo įstatymas // Valstybės žinios. 2005, Nr. 150 – 5464.

praktika, tokį dėl reformos susidarantį lėšų trūkumą socialinio draudimo sistemoje siūloma dengti privatizavimo lėšomis. Tai unikali perėjimo ekonomikos teikiama galimybė ankstesnės kartos uždirbtomis lėšomis pertvarkyti pensijų sistemą. Pagal šią koncepciją taip pat numatoma racionalizuoti dabartinę socialinio draudimo sistemą, užtikrinti jos balansą. Bus parengti siūlymai, kaip pakeisti valstybines socialines pensijas, mokamas iš valstybės biudžeto. Jos turėtų būti laipsniškai mažinamos, ribojamas jų skyrimas, kad pensijų sistemoje nebeliktų nepagrįstų privilegijų. Tokio modelio pensijų sistema iš tiesų atrodo daug efektyvesnė, tačiau šiuo atveju mes negalime vienareikšmiškai teigti, kad minėtojo modelio pasirinkimas yra Europos Sąjungos socialinės apsaugos įtaka.⁷⁸

Esant papildomam savanoriškam pensijų kaupimo atvejui, pensijų įmokas moka pats pensijų fondo dalyvis, jo darbdavys arba trečiasis asmuo, kurios dalyvio patogumui gali būti periodinės arba neperiodinės. Tuo atveju, jei įmokos neviršija 25 % asmens metinio užmokesčio, galima naudotis mokesčių lengvatomis.⁷⁹ Taikant Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio nuostatas, iš nuolatinių Lietuvos gyventojų apmokestinamųjų pajamų gali būti atimamos tik savo, sutuoktinio ir iki 18 metų ir vyresnio vaiko (įvaikio) visiškos negalios invalido naudos ir Lietuvos Respublikoje įkurtus pensijų fondus sumokėtos pensijų įmokos.⁸⁰ III pakopos įmokų dydžius, tam tikrose ribose, gali nusistatyti pati valdymo įmonė. Šiuo metu, keturių valdymo įmonių, kurios valdo šešis pensijų fondų, minimalūs įmokų dydžiai yra vienodi.

UAB „SEB VB investicijų valdymas“ valdybos 2006 m. gruodžio 05 d. sprendimu Nr. 20 patvirtintos savanoriško kaupimo pensijų fondų SEB pensija 1 plus ir SEB pensija 2 plus minimalios įmokos: mažiausia įmoka – 50 Lt fiziniams asmenims, 30 Lt juridiniams asmenims.⁸¹

Kaupiant pensijai UAB „DnB Nord investicijų valdymas“ galima kiekvienam pasirinkti įmokų mokėjimų rūšį – mokėti periodines (kas mėnesį, ketvirtį, pusmetį) ar neperiodines įmokas, kurios mokamas dalyvio nuožiūra, kai yra laisvų pinigų, pavyzdžiui, gavus premiją, dividendus, metų pabaigoje apskaičiavus, kiek liko nepanaudotų lengvatų ir kt. Neperiodinių įmokų pirmoji įmoka turi būti ne mažesnė kaip 1000 Lt, papildoma įmoka – 500 Lt.⁸² Sudarius savanoriško papildomo kaupimo sutartį pensijai UAB „Parex investicijų valdymas“ minimali pensijų įmoka yra

⁷⁸ V. Nikitinas. Europos Sąjungos teisės įtaka teisiniam pensijų reguliavimui // Jurisprudencija. 2003, t. 39 (31), P.85.

⁷⁹ Lietuva. Pagrindiniai pensijų sistemos ypatumai. Prieiga per internetą:

http://ec.europa.eu/employment_social/social_protection/docs/2006/lithuania_lt.pdf; prisijungimo laikas: 2006-11-30.

⁸⁰ Pensijų įmokos į pensijų fondus. Prieiga per internetą: <http://www.vmi.lt/lt/?itemId=1014232>; prisijungimo laikas – 2006-12-06.

⁸¹ AB „SEB Vilniaus bankas“. Prieiga per internetą: <http://www.seb.lt/lt/wcp/>; prisijungimo laikas – 2006-12-10.

⁸² Papildoma pensija. Prieiga per internetą: <http://www.dnb nord.lt/lt/private/pensiju-fondai/papildoma-pensija/#imokos>; prisijungimo laikas – 2006 12 10.

50 litų.⁸³ Tokia pati minimali įmokos suma numatyta ir kaupiant UAB „Finasta investicijų valdymas“. Be jokios abejonės, įmokos suma, kaip ir kitų valdymo įmonių pensijų fonduose, priklauso nuo dalyvio darbo užmokesčio. Pavyzdžiui, asmuo gaunantis 1000 Litų atlyginimą per mėnesį mokėtų 178 Litų dydžio mėnesinę įmoką, o uždirbantis 6000 Litų – 428 Litus.⁸⁴

2.2.3. Pensijų kaupimo sutarties nutraukimo pagrindai

Lietuvos Respublikos Draudimo priežiūros komisijos ir Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių komisijos nutarimo „Dėl standartinių pensijų kaupimo sutarties sąlygų patvirtinimo“ 6 straipsnyje yra nurodytos sąlygos, kurioms esant pensijų fondo dalyvis turi teisę nutraukti pensijų kaupimo sutartį, t.y., 1) kai per 30 dienų nuo sutarties pasirašymo raštu praneša, jog nori nutraukti pirmą kartą sudarytą pensijų kaupimo sutartį, arba 2) kai pereina į kitą, tos pačios arba kitos valdymo įmonės, pensijų fondą.

Pensijų kaupimo bendrovė, gavusi dalyvio raštišką pranešimą nutraukti sutartį, privalo per 3 darbo dienas apie tai pranešti VSDF valdybai. Sutarties išregistravimo iš dalyvių registro momentas, yra laikomas sutarties nutraukimo momentu. Dalyvis turi teisę vienašališkai nutraukti pirmą kartą sudarytą pensijų kaupimo sutartį raštu pranešęs pensijų kaupimo bendrovei per 30 kalendorinių dienų nuo sutarties sudarymo. Nutraukęs pensijų kaupimo sutartį, asmuo turi teisę sudaryti kitą pensijų kaupimo sutartį su pasirinkta pensijų kaupimo bendrove ne anksčiau kaip kitų metų, einančių po pensijų kaupimo sutarties nutraukimo metų, sausio 1 dieną. Tai vienintelė galimybė pensijų fondo dalyviui nutraukti pensijų kaupimo sutartį, jei jis dalyvauja II pakopoje.

Jau po pirmojo sutarčių pasirašymo etapo išryškėjo opi problema – atsirado žmonių, norinčių nutraukti dalyvavimą Vienintelė šių žmonių išeitis pateikti ieškinį teismui. Šis pensijų kaupimo sutarties atvejis galioja ir savanoriškojo pensijų kaupimo dalyviui.

Dalyviui pereinant į tos pačios pensijų kaupimo bendrovės valdomą kitą pensijų fondą yra sudaroma nauja pensijų kaupimo sutartis. Apie visus pasikeitimus, tiek apie senosios sutarties nutraukimą, tiek apie naujos sutarties sudarymą valdymo įmonė privalo pranešti VSDF valdybai. Nutraukti pensijų kaupimo sutartį su vienu valdymo įmonės pensijų fondu ir pereiti į kitą, tos pačios bendrovės pensijų fondą, nedarant jokių atskaitymų, pensijų fondo dalyvis turi teisę kartą per kalendorinius metus. Tačiau jei dalyvis pakeičia daugiau nei vieną pensijų fondą per metus, kad ir

⁸³ Parex papildoma pensija. Prieiga per internetą: <http://www.parexinvest.lt/p3.php#>; prisijungimo laikas – 2006 12 10.

⁸⁴ Savanoriškieji pensijų fondai. Prieiga per internetą: <http://www.finasta.lt/1.php/savanoriskieji-pensiju-fondai.html>; prisijungimo laikas – 2006 12 10.

toje pačioje valdymo įmonėje, už jo perėjimą gali būti daromi atskaitymai. Dalyviui pereinant į kitos ar tos pačios įmonės valdomą pensijų fondą valdymo įmonė patiria atitinkamus nuostolius. Šios išlaidos padengiamos tam tikra lėšų dalimi, kuri negali viršyti 0,2 proc. visų dalyvio vardu pervedamų piniginių lėšų sumos. Pensijų kaupimo sutarties sudarymo su šiuo dalyviu išlaidos bei kitos pensijų kaupimo bendrovės rinkodaros išlaidos neįtraukiamos į perėjimo į kitos ar tos pačios pensijų kaupimo bendrovės valdomą pensijų fondą išlaidas.

UAB „Hansa Investicijų valdymas“ Valstybinio socialinio draudimo įmokos dalies kaupimo konservatyvaus investavimo pensijų fondo „PENSIJA 1“ taisyklėse numatyta galimybė pensijų fondo dalyviui pereiti į kitos pensijų kaupimo bendrovės valdomą valstybinio socialinio draudimo įmokos dalies kaupimo pensijų fondą praėjus trejiems metams nuo pirmosios pensijų kaupimo sutarties sudarymo. Tai galioja visų pensijų kaupimo bendrovių pensijų fondų dalyviams pensijų kaupime dalyvaujantiems, remiantis Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymu. Šiuo atveju valdymo įmonė, su kuria yra nutraukiama pensijų kaupimo sutartis per 1 darbo dieną turi pervesti pensijų fondo dalyviui priklausančias lėšas į pensijų kaupimo bendrovės, su kuria dalyvis sudarė naują sutartį, nurodytą banko sąskaitą.

2007 m. sausio 1 d. baigiasi pirmasis 3 metų laikotarpis, kai Lietuvos Respublikos gyventojams buvo suteikta galimybė dalį socialinio draudimo įmokų kaupti privačiuose pensijų fonduose. Tuo tikslu, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, o būtent Socialinio draudimo ir pensijų sistemos analizės skyrius, nuo kitų metų sausio 1 d. pradeda informacinę kompaniją, kurios metu planuojama intensyviai užsiimti visuomenės švietimu, susijusiu su investavimo rizikomis, palyginamuoju indeksu ir pan.⁸⁵

Autorės nuomone, galima išskirti dar vieną sutarties nutraukimo atvejį, kuomet valdymo įmonė perduoda dalį savo funkcijų pensijų fondų srityje kitai bendrovei arba pensijų fondas panaikinamas dėl įmonės bankroto ar likvidavimo. Šiuo atveju, pensijų fondo dalyviai, per 3 mėnesius nuo vieno iš šių faktų paskelbimo dienos, turi teisę nevaržomai pereiti į kitos valdymo įmonės pensijų fondą. Jeigu bendrovė perleidžia savo teises ir pareigas kitais pagrindais, kurie yra nesusiję su įmonės bankrotu ar likvidavimu, teisė pereiti į kitos pensijų kaupimo bendrovės valdomą pensijų fondą netaikoma. Beje, perėjimo teisė į kitos kaupimo įmonės valdomą pensijų fondą yra neribojama ir pensijų kaupimo bendrovės reorganizavimo atveju.⁸⁶

⁸⁵ 2006 m. lapkričio 30 d. įvykusio pokalbio, su Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Socialinio draudimo ir pensijų sistemų analizės skyriaus vedėju Vitalijumi Novikovu, ištrauka.

⁸⁶ Valstybinio socialinio draudimo įmokos dalies kaupimo konservatyvaus investavimo pensijų fondo PENSIJA 1 taisyklės. Taisyklės patvirtintos UAB „Hansa Investicijų valdymas“ Valdybos 2003 m. rugpjūčio 14 dienos sprendimu. Taisyklės įsigalioja 2003 m. rugpjūčio 28 d.

2.2.4. Finansiniai pensijų sąskaitų tvarkymo aspektai

Pensijų sąskaitų atidarymo, tvarkymo ir uždarymo, apskaitos vienetų apskaitos principų teisinis pagrindas – Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų draudimo įstatymo 30 straipsnio 2 dalis⁸⁷, sąskaitų tvarkytojų teises ir pareigas, sąskaitų apskaitos lygius reglamentuoja minėtasis įstatymas ir Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių komisijos 2004 m. liepos 8 d. nutarimas Nr. 12 „Dėl pensijų sąskaitų atidarymo, tvarkymo ir uždarymo bei apskaitos vienetų apskaitos principų“.

Pensijų sąskaita – pagal pensijų kaupimo sutartį atidaryta asmeninė pensijų fondo dalyvio sąskaita, į kurią dalyvio vardu įrašomi jam tenkantys pensijų fondo pensijų turto apskaitos vienetai.⁸⁸

Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių komisijos 2004 m. liepos 8 d. nutarimo Nr. 12 „Dėl pensijų sąskaitų atidarymo, tvarkymo ir uždarymo bei apskaitos vienetų apskaitos principų“ 9 straipsnyje nurodyta, jog pensijų sąskaitą sudaro tokie elementai kaip – apskaitos vienetų kodas, sąskaitų tvarkytojo registro kodas, sąskaitos numeris, apskaitos vienetų savininko asmens kodas, vardas, pavardė ir adresas. Sąskaitos atidaromos įsigaliojus pensijų fondo dalyvio ir valdymo įmonės sutarčiai, o uždaromos – pensijų kaupimo dalyviui sulaukus pensinio amžiaus ir išmokėjus jam visą pensijų išmoką, taip pat perėjus į kitą pensijų fondą ar mirus, po to, kai įsiteisėja paveldėjimas.

Pensijų turtas – tai už pensijų įmokas įsigyto turto (įskaitant laikinai neinvestuotą šių lėšų dalį) bei investicijų pajamų, gautų iš šio turto, suma, kuria patikėjimo teisės pagrindais disponuoja valdymo įmonė. Jis yra bendroji jungtinė nuosavybė. Kiekvieno dalyvio dalis apskaičiuojama pagal jo sąskaitoje esančių apskaitos vienetų skaičių. Vienas svarbiausių dalyvių interesų saugos aspektų yra tai, jog pensijų turtas yra atskirtas nuo valdymo įmonės turto, todėl į jį draudžiama nukreipti išieškojimą, kuris atsiranda pagal valdymo įmonės prievoles.

Pensijų turtas privalo būti saugomas viename depozitoriume, veikiančiame pensijų fondo dalyvių naudai bei už suteiktas paslaugas iš valdymo įmonės gaunančiame atlyginimą. Depozitoriumas yra viena iš kontrolės priemonių, užtikrinančių tinkamą pensijų fondų lėšų investavimą, tačiau 4 pensijų kaupimo bendrovės priklauso tai pačiai įmonių grupei, kaip ir

⁸⁷ Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių komisijos 2004 m. liepos 8 d. nutarimas Nr. 12 „Dėl pensijų sąskaitų atidarymo, tvarkymo ir uždarymo bei apskaitos vienetų apskaitos principų“ // Valstybės Žinios. 2004, Nr. 109 – 4118.

⁸⁸ Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 55 – 1765.

Depozitoriumas.⁸⁹ Dėl šios priežasties, autorės nuomone, pensijų kaupimu užsiimančių įmonių, kontrolė gali silpnėti ir neužtikrinti tinkamo funkcijų vykdymo.

Depozitoriumas įstatymuose apibrėžiamas kaip bankas, turintis teisę teikti investicines paslaugas ir turintis buveinę ar padalinį Lietuvos Respublikoje, taip pat Lietuvos centrinis vertybinių popierių depozitoriumas ir Europos Sąjungos valstybių centriniai vertybiniai popierių depozitoriumai, jeigu jie turi teisę saugoti pinigines lėšas. Valdymo įmonė turi teisę pakeisti esamą depozitoriumą kitu, tačiau tik gavusi Vertybinių popierių komisijos leidimą. Be to, pati Vertybinių popierių komisija, matydama, jog depozitoriumas nesilaiko teisės aktų reikalavimų, nevykdo savo įsipareigojimų ar vykdo juos netinkamai, gali nurodyti valdymo įmonei pakeisti depozitoriumą.

Depozitoriumo pareigos yra nustatytos kiekvienos valdymo įmonės pensijų kaupimo sutartyje bei Lietuvos Respublikos pensijų fondų įstatymo pakeitimo įstatymo 42 straipsnyje. Svarbu pabrėžti tai, kad depozitoriumas atsako už žalą pensijų fondo dalyviams ar valdymo įmonei, padarytą dėl netinkamo savo pareigų atlikimo ar jų nevykdymo.

Apskaitos vienetai – vieni iš sąskaitos elementų, išreiškiantys dalyviui priklausančio pensijų turto dalį. Kiekvienas pensijų fondas turi turėti savo apskaitos vienetų.⁹⁰ Pensijų kaupimo dalyviui pervedus įmokas į pensijų fondą, jos yra konvertuojamos ir įrašomos į pensijų sąskaitą.

„Apskaitos vienetai apskaitomi laikantis šių principų:

1. Dvigubo buhalterinio įrašo principas. Kiekviena operacija su apskaitos vienetais fiksuojama padarant įrašus dviejose tarpusavyje susijusiose sąskaitose. Pirmas įrašas daromas vienos sąskaitos debeto pusėje ir antras – kitos sąskaitos kredito pusėje. Tam tikrais atvejais įrašas gali būti daromas ir vienoje sąskaitoje (debeto ir kredito pusėje). Įrašai sąskaitose daromi atitinkamų dokumentų pagrindu tuo pačiu metu ir jų reikšmės turi būti tos pačios.
2. Privalomo visų operacijų registravimo principas. Sąskaitų tvarkytojai privalo turėti ir tvarkyti suvestinį operacijų žurnalą, kuriame chronologine tvarka registruojamos visos operacijos su atitinkamose sąskaitose apskaitomais apskaitos vienetais ir nurodomi apskaitos vienetų savininkai ir sutrumpinti operacijų pavadinimai (kodai).
3. Atskiros kiekvieno pensijų fondo apskaitos principas. Kiekvieno pensijų fondo apskaitos vienetai apskaitomi atskirose pensijų sąskaitose.

⁸⁹ Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė. Valstybinio audito ataskaita. Socialinio draudimo sistemos reformos vertinimas. 2005 m. lapkričio 11 d. Nr. 2010 – 16 – 111.

⁹⁰ Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 75 – 3473.

4. Apskaitos atskirties principas. Sąskaitos tvarkytojai kiekvieno dalyvio apskaitos vienetų privalo apskaityti atskirai.
5. Skaidrumo principas. Įrašai sąskaitų tvarkytojų apskaitoje turi aiškiai identifikuoti apskaitos vienetų savininkus ir jų vardu atidarytose asmeninėse pensijų sąskaitose apskaitomus apskaitos vienetus.
6. Vienalaikiškumo principas. Pensijų sąskaitų įrašai, pažymintys dalyviui priklausančių apskaitos vienetų skaičiaus padidėjimą daromi tą dieną, kai dalyvis įgijo teisę į atitinkamą apskaitos vienetų skaičiaus padidėjimą. Ta pačia tvarka įrašai daromi ir apskaitos vienetų skaičiaus sumažėjimo atveju.⁹¹

Apskaitos vienetai yra išreiškiami litais.

Kiekvieno pensijų fondo lėšos yra investuojamos ar reinvestuojamos į diversifikuotą investicijų portfelį, to tikslas – sumažinti galimą investicijų riziką. Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymas reglamentuoja investavimo taisykles, kurios taikomos ir Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymo reguliuojamam II pakopos pensijų kaupimui. Šių taisyklių pensijų fondas gali nesilaikyti tuomet, jeigu jis pasinaudoja turimų vertybinių popierių ar pinigų rinkos priemonių suteikiama pirmumo teise. Tokiu atveju neatitikimas turi būti pašalintas ne vėliau kaip per 6 mėnesius. Taisyklių gali neatitikti ir naujai sukurto pensijų fondo investicijų portfelis, bet tik 6 mėnesius nuo pensijų fondo taisyklių patvirtinimo.

Valdymo įmonėms yra suteikta galimybė, bet ne daugiau kaip 20 procentų pensijų fondo grynųjų aktyvų, investuoti į kolektyvinius subjektus, kurie atitinka šias sąlygas:

1. yra licencijuoti Europos Sąjungos arba Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos valstybėje narėje ar tokioje valstybėje, kurioje priežiūra yra ne mažesnė, nei numatyta pagal 1985 m. gruodžio 20 d. Tarybos direktyvoje 85/611/EEB dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su kolektyvinio investavimo į perleidžiamus vertybinius popierius subjektais (KIAVPS), derinimo (su paskutiniais pakeitimais, nustatytais 2002 m. sausio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvomis 2001/107/EB ir 2001/108/EB) nustatytas taisykles, o Vertybinių popierių komisija bendradarbiauja su atitinkama užsienio priežiūros institucija. <...>;
2. subjektų dalyvių teisių apsauga, įskaitant turto atskyrimo, skolinimo ir turto, kurio subjektas neturi, pardavimo, reglamentavimą, yra ne mažesnė, nei numatyta pagal 1985 m. gruodžio 20 d. Tarybos direktyvoje 85/611/EEB dėl įstatymų ir kitų teisės aktų,

⁹¹ Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių komisijos 2004 m. liepos 8 d. nutarimas Nr. 12 “Dėl pensijų sąskaitų atidarymo, tvarkymo ir uždarymo bei apskaitos vienetų apskaitos principų” // Valstybės žinios. 2004, Nr. 109 – 4118.

susijusių su kolektyvinio investavimo į perleidžiamus vertybinius popierius subjektais (KIAVPS), derinimo (su paskutiniais pakeitimais, nustatytais 2002 m. sausio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvomis 2001/107/EB ir 2001/108/EB) nustatytas taisyklės;

3. subjektai teikia savo veiklos pusmečio ir metų ataskaitas, leidžiančias įvertinti jų turtą ir įsipareigojimus, pelną ir veiklą per ataskaitinį laikotarpį;
4. ne daugiau kaip 10 procentų jų aktyvų gali būti investuota į kitų kolektyvinio investavimo subjektų investicinius vienetų ar akcijas.⁹²

Investavimo objektais gali būti vertybiniai popieriai, kuriais prekiaujama Lietuvos Respublikos ir Europos Sąjungos valstybių narių reguliuojamose ir veikiančiose rinkose. Vertybiniai popieriai, kurie yra įtraukti į valstybėje ne Europos Sąjungos narėse, esančios vertybinių popierių biržos oficialųjį prekybos sąrašą, taip pat išleidžiami nauji vertybiniai popieriai, kurie įtraukiami į reguliuojamos rinkos prekybos sąrašą, ne ilgesniam kaip 12 mėnesių terminui padėti indėliai ir kt. Valdymo įmonei gali būti leidžiama investuoti į pinigų rinkos priemones, jeigu jų emisija ar emitentas yra reguliuojami siekiant apsaugoti investuotojus ir jų santaupas. Taip pat pensijų turtas gali būti investuotas ir į išvestines investicines priemones, bet tik rizikai valdyti. Tuo tarpu teisės aktuose yra nurodyti ir objektai, į kuriuos pensijų fondo turtas negali būti investuojamas – tai nekilnojamasis turtas, taurieji metalai ar suteikiančius į juos teises vertybiniai popieriai.

2006 m. kovo 31 d. pensijų fondų investicijų Lietuvoje dalis, palyginus su vasario mėnesiu, padidėjo vienu procentiniu punktu ir sudarė 19%, tai yra 79,9 mln. Lt. Atitinkamai investicijos kitose Europos Sąjungos šalyse sudarė 79% (t.y. 325,67 mln. Lt), ne ES šalyse – 2% (t.y. 6,7 mln. Lt) valdymo įmonių valdomų pensijų fondų lėšų. Iš viso Lietuvos Respublikos pensijų fondų lėšos buvo investuotos į 31 skirtingų valstybių emitentų investicines priemones.

Remiantis Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymu atskaitymai iš pensijų turto, kurie yra daromi pagal kiekvieną sutartį su pensijų kaupimo bendrove, per metus gali sudaryti ne daugiau kaip 1 procentą nuo dalyvio sąskaitoje esančių lėšų vidutinės metinės vertės – tai turto valdymo mokestis, kuris apskaičiuojamas kiekvieną dieną ir išskaitomas iš pensijų fondo turto apskaičiuojant fondo grynujų aktyvų vertę, o nurašomas kartą per kalendorinį ketvirtį; ir ne daugiau kaip 10 procentų dalyvio sumokėtų įmokų – tai įmokos mokestis, kuris nurašomas nuo dalyvio sumokėtų įmokų prieš jas konvertuojant į apskaitos vienetų.

Vidutinis pensijų fondų taikomas mokestis nuo dalyvio vardu įmokėtų įmokų – 3,82, didžiausias – 7 procentai. Vidutinis dalyvio pensijų sąskaitoje apskaičiuotų lėšų vidutinės metinės

⁹² Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymas//Valstybės žinios. 1999, Nr. 55 – 1765.

vertės mokestis 0,99, didžiausias – 1 procentas. Trumpu laikotarpiu šie mokesčiai nėra labai dideli, tačiau 30 metų kaupiama pensija dėl taikomų mokesčių gali sumažėti apie 20 procentų.

Lyginant pensijų fondų nustatytus du mokesčius, patartina išvesti juos į vieną dydį. Paskaičiuota, kad kaupiant pensiją privačiame pensijų fonde 40 metų, 1 procento dydžio kasmetinis mokestis nuo Jūsų sukaupto turto apytikriai lygus 20 procentų vienkartiniam mokesčiui nuo pervedamų į pensijų fondą pinigų. Atitinkamai jeigu Jūs kaupsit pensiją 20 metų, 1 procento dydžio kasmetinis mokestis nuo Jūsų sukaupto turto apytikriai lygus 10 procentų vienkartiniam mokesčiui nuo pervedamų į pensijų fondą pinigų.⁹³

2.2.5. Dalyvavimo pensijų fonde pabaiga

II pensijų pakopos sistemos dalyvių dalyvavimas pensijų fonde baigiasi sulaukus pensinio amžiaus arba pensijų fondo dalyviui mirus. Šiuo atveju išmokos išmokamos tokiais būdais – tai gali būti periodinė arba vienkartinė pensijų išmoka, bei anuiteto išpirkimas. Išmokos pradėdamos išmokėti ne vėliau kaip po 30 dienų nuo pensijų išmokos sutarties sudarymo. Nupirkus pensijų anuitetą draudimo įmonėje, išmokos išmokamos per 30 dienų po to, kai valdymo įmonė iš draudimo įmonės gauna pranešimą apie pensijų anuiteto sutarties sudarymą. Siekiant aiškumo apibrėžiant galimą asmens teisę pasirinkti pensijų išmoką pensijų kaupimo bendrovė kiekvienam dalyviui, įgijusiam teisę gauti pensijų išmoką ir pareiškusiam valią dėl jos išmokėjimo, sudarius pensijų išmokos sutartį, apskaičiuoja bazinio pensijų anuiteto (anuiteto be paveldėjimo, mokamo lygiomis dalimis ir nutraukiamo mokėti po dalyvio mirties) dydį pagal dalyvio jam priklausančių apskaitos vienetų konvertavimo metu sukaupytą pensijų turtą. Toks reguliavimas padėtų užtikrinti sklandų, pensijų išmokos sutarties sudarymo ir sukaupytų lėšų išmokėjimo pensijų kaupimo dalyviams, mechanizmą.⁹⁴ Pensijų dalyvis taip pat turi teisę nukelti išmokos mokėjimo pradžią. Tad jeigu dalyvis nepasirašo pensijų išmokos sutarties, laikoma, kad jis pasinaudojo teise nukelti išmokos mokėjimą. Išmokos mokėjimo nukėlimo terminu asmuo yra laikomas pensijų fondo dalyviu, o mokėjimai už jį yra toliau tęsiami.

Pensijų išmokos nesumokėtos dėl gavėjo mirties, išmokamos šio asmens įpėdiniais Civilinio kodekso nustatyta tvarka.

⁹³ Investuotojų švietimas. Prieiga per internetą:

<http://www.vpk.lt/svietimas/index.php?fuseaction=products.view&mid=17&cid=141&id=19>; prisijungimo laikas – 2006 12 18.

⁹⁴ Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymo 21, 22 ir 23 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas.

Asmenims, išvykstantiems nuolatiniam gyvenimui į kitą valstybę, šių asmenų Pensijų fonde sukauptas pensijų turtas neišmokamas iki jie sukaks senatvės pensijos amžių ar įgis teisę į pensijų išmoką visiškos negalios atveju.⁹⁵

Remiantis Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymu neapmokestinama iš pensijų kaupimo bendrovės gauta pensijų išmoka pagal Pensijų kaupimo įstatymo arba kitų užsienio valstybių įstatymų, reglamentuojančių analogiškas pensijų kaupimo nuostatas.⁹⁶ Tai reiškia, jog Lietuvos Respublikos neapmokestinamosioms pajamoms yra priskiriama II pensijų sistemos pakopos pensijų dalyvių pensijų išmoka, o taip pat išmoka gauta pagal užsienio valstybių įstatymų nuostatas, kurios reglamentuoja analogišką pensijų kaupimo įstatymais nustatytą pensijų kaupimą. Tuo tarpu, pensijų įmokų kaupimo laikotarpiu dalyviui mirus, jo pensijų sąskaitoje apskaičiuotas lėšas Civilinio kodekso nustatyta tvarka paveldėjusiam įpėdiniui lengvata netaikoma.

Asmeniui, dalyvaujančiam papildomame savanoriškame pensijų kaupime, dalyvavimas pensijų fonde baigiasi, kai:

1. valdymo įmonė įvykdo savo įsipareigojimus pensijų fondo dalyviui;
2. dalyvis išstoja iš pensijų fondo arba pereina į kitą pensijų fondą;
3. dalyvis miršta;
4. pensijų fondas panaikinamas.

2 punkte išvardinti atvejai aptarti anksčiau esančiame skyriuje „Sutarties nutraukimo teisiniai pagrindai“.

Dalyvavimas pensijų fonde baigiasi ir tuo atveju, kai asmuo nutraukia pensijų kaupimo sutartį, nepereinant į kitą pensijų fondą. Išstojančiam asmeniui turi būti sumokėta suma, kuri yra būtų gauta konvertavus apskaitos vienetų, esančių jo pensijų sąskaitoje. Šiuo atveju, už išstojimą iš pensijų fondo valdymo įmonė gali imti 10 procentų neviršijantį mokestį nuo atsiimamos sumos.

Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatyme nurodyta, jog dalyvis teisę į išmoką įgyja sulaukęs pensijų fondo taisyklėse nustatyto amžiaus, kuris negali būti daugiau kaip 5 metais mažesnis už valstybinei socialinio draudimo pensijai gauti nustatytą amžių. Taip pat pensijų fondo dalyvis, Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pripažintas nedarbingu ar iš dalies darbingu įgyja teisę į pensijų išmokas nuo darbingumo lygio nustatymo (invalidumo pripažinimo) dienos.⁹⁷ Tuomet pensijų

⁹⁵ Valstybinio socialinio draudimo įmokos dalies kaupimo pensijų fondo „PENSIJA 3“ taisyklės. Taisyklės patvirtintos UAB „Hansa Investicijų valdymas“ Valdybos 2003 m. rugpjūčio 14 dienos sprendimu.

⁹⁶ Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 73 – 3085.

⁹⁷ Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 55 – 1765.

išmokos pradedamos mokėti ne vėliau kaip per 3 mėnesius nuo dokumentų, kurie liudija asmens teisę į pensijų išmoką, pateikimo dienos.

Kaip II pensijų sistemos pakopos kaupimo dalyvis, III pakopos pensijų fondo dalyvis turi teisę atidėti išmokų mokėjimo terminą, bet ne vėliau kaip likus 3 mėnesiams iki pensinio amžiaus suėjimo.

Pensijų išmokų būdą pasirenka pats pensijų kaupimo dalyvis – tai gali būti vienkartinė išmoka arba reguliarius pinigų išmokėjimas, konvertuojant juos iš pensijų sąskaitoje esančių apskaitos vienetų. Taip pat pensijų fondo dalyvis gali nupirkti anuitetą draudimo įmonėje, vykdančioje gyvybės draudimą.

Pensijų išmokos dalis, kuri yra lygi pensijų įmokoms, įskaitant ir kitų asmenų lėšomis sumokėtas įmokas į pensijų fondą, apmokestinama 15 procentų pajamų mokesčiu – ši Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo nuostata taikoma pensijų fondo dalyviui jam išstojus iš pensijų fondo ir neperėjus į kitą pensijų fondą, jeigu iš pensijų fondo išstojo ne anksčiau kaip po 10 metų nuo pensijų kaupimo sutarties sudarymo dienos, o taip pat ji taikoma ir tuo atveju, jeigu pensijų įmokos grąžinamos gyventojui, kuris išstoja iš pensijų fondo nepraėjus 10 metų nuo pensijų kaupimo sutarties sudarymo dienos, tačiau jis pagal Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymo nuostatas yra sulaukęs pensinio amžiaus. Pensijų išmokos dalis, kuri viršija pensijų įmokas nėra apmokestinama. Tuo tarpu, jei iš pensijų fondo išstojama anksčiau, nei suėjo 10 metų, ir išmokas gaunantis pensijų fondo dalyvis pagal Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymą dar nėra sulaukęs pensinio amžiaus, tuomet grąžinamos sumos apmokestinamos taikant 27 procentų tarifą.

Autorė mano, kad labai svarbu paminėti tai, jog dalyvių išmokų dydis priklauso nuo įvairių faktorių, tame tarp ir investicinės grąžos. Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymo 8 straipsnyje yra numato, jog pensijų kaupimo bendrovė turi teisę garantuoti tam tikrą pensijų fondo pajamingumą. Tuo atveju ji turi suformuoti garantijų rezervą, kurio turtu būtų užtikrinamas prisiimtų įsipareigojimų įvykdymas. Garantijų rezervas turi būti investuojamas į diversifikuotą vertybinių popierių portfelį, kurio struktūra atitinka UCITS III reikalavimus.⁹⁸ Iki šiol garantuotos grąžos pensijų fondų nėra įsteigta.

⁹⁸ 1985 m. gruodžio 20 d. Europos Tarybos direktyvos (85/611/EB) dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su kolektyvinio investavimo į perleidžiamus vertybinius popierius subjektais (KIAVPS), derinimo (Council Directive 85/611/EEC of 20 December 1985 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to undertakings for collective investment in transferable securities (UCITS) (OJ, 31.12.1985, p. 3-18) su jos pataisymais ir papildymais (direktyvos 88/220/EEC, 95/26/EC, 2000/107/EC, 2001/108/EC, 2004/39/EC) reikalavimus.

2.2.6. Pensijų fondų veiklos pasibaigimas

Reorganizavimas – tai juridinio asmens pabaiga be likvidavimo procedūros.⁹⁹ Sprendimą dėl įmonės reorganizavimo, remiantis Civiliniu kodeksu, priima juridinio asmens dalyviai, kvalifikuota balsų dauguma, kurią nustato steigimo dokumentai ir kuri negali būti mažesnė kaip 2/3 visų susitinkime dalyvaujančių dalyvių balsų, arba teismas. Valdymo įmonei taip pat reikalingas ir Vertybinių popierių komisijos leidimas. Reorganizavime dalyvaujančių juridinių asmenų valdymo organai privalo parengti juridinio asmens reorganizavimo sąlygas, kuriose turi būti numatyta informacija apie visus reorganizavime dalyvaujančius juridinius asmenis reorganizavimo būdas, pasibaigiantys juridiniai asmenys ir tęsiantys veiklą po reorganizavimo juridiniai asmenys, reorganizuojamo juridinio asmens dalyvio tapimo tęsiančio veiklą po reorganizavimo juridinio asmens dalyviu tvarka, sąlygos ir terminai bei išmokos juridinio asmens dalyviams, momentas, nuo kurio pasibaigiančio juridinio asmens teisės ir pareigos pereina tęsiančiam veiklą po reorganizavimo juridiniam asmeniui, juridinio asmens valdymo ir kitiems organams, administracijos darbuotojams suteikiamos papildomos teisės.¹⁰⁰

Be papildomos ir anksčiau paminėtos informacijos norint reorganizuoti įmonę turi būti nurodomas pensijų fondas ir jų dalyvių skaičius, pateikiami duomenys apie perduodamus ir priimamus valdyti pensijų fondus ir jų turtą, apie valdymo įmonės nuosavą turtą, depozitoriumą, taip pat valdymo įmonės prievolių perdavimo ir priėmimo sąlygos ir terminai, turtinės ir neturtinės pensijų fondų dalyvių teisės po reorganizavimo, šių teisių ir pareigų įgijimo terminai.

Lietuvos Respublikos pensijų fondų įstatymo pakeitimo įstatymo 34 str. nurodo sąlygas, kurioms esant, teismas arba valdymo įmonės valdyba, gali panaikinti pensijų fondą. Tam užtenka vienos, iš žemiau išvardintų, sąlygų:

1. kai valdymo įmonė yra įvykdžiusi visus įsipareigojimus jos valdomo pensijų fondo dalyviams;
2. kai visi jos valdomo pensijų fondo dalyviai pereina į kitą pensijų fondą;
3. taip pat ir tuo atveju, kai valdymo įmonė likviduojama arba reorganizuojama.¹⁰¹

Panaikinus pensijų fondą jo turtas padalijamas dalyviams proporcingai jų sąskaitose esančių apskaitos vienetų kiekiui.

⁹⁹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74 – 2262.

¹⁰⁰ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74 – 2262.

¹⁰¹ Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 75 – 3473.

Iš principo pensijų fondas negali bankrotuoti, kadangi tai reikštų, jog valdymo įmonė nebegali vykdyti savo piniginių įsipareigojimų, t.y. jos išlaidos viršija pajamas. Visgi įstatymai turi numatyti ir reglamentuoti visus galimus įvykius, tad tiek II, tiek ir III pensijų sistemos pakopos veiklą įgyvendinančių pensijų kaupimo bendrovių bankroto procedūros vykdomos remiantis Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymu. Įmonės bankroto procedūra gali būti vykdoma tik teismo tvarka, gavus Vertybinių popierių komisijos pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo. Prasidėjus bankroto procedūrai valdymo įmonės administratorius perduoda pensijų fondų valdymą kitai valdymai įmonei. Tai jis gali padaryti ir be dalyvių sutikimo, jeigu perimančioji įmonė prisiima visus įsipareigojimus dalyvių atžvilgiu. Likvidavus įmonę dėl bankroto, pensijų fondai, kurie nebuvo perduoti kitai valdymo įmonei, skelbiami panaikintais. Valdymo įmonė gali būti likviduojama, jeigu ji yra perdavusi pensijų fondo valdymą kitai įmonei arba juos panaikinusi. Sprendimą likviduoti valdymo įmonę priima visuotinis akcininkų susirinkimas. Apie likvidavimo eigą ir terminus valdymo įmonė privalo pranešti akcininkams, pensijų fondo dalyviams ir Vertybinių popierių komisijai – jiems to pareikalavus. Likvidavus valdymo įmonę ji išregistruojama iš juridinių asmenų registro. Kai pradedama pensijų kaupimo bendrovės likvidavimo arba bankroto procedūra yra sustabdomas įmokų mokėjimas, kuris gali būti atnaujintas tik tuomet, kai pensijų kaupimo įmonės įsipareigojimus pensijų kaupimo dalyviu atžvilgiu perima kita bendrovė. Iki to laiko, VSDF valdyba pensijų įmokas privalo laikyti patikėjimo teisės pagrindais komerciniame banke atskirai nuo kitų lėšų.¹⁰²

Pensijų fondo taisyklės apibrėžia pensijų įmokų ir išmokų mokėjimo sąlygas bei terminus, pensijų turto investavimo strategiją bei kitas pensijų įmokų mokėtojų, pensijų fondo dalyvių ir pensijų fondo valdymo įmonės teises bei pareigas. II ir III pakopoje dalyvaujančių asmenų teisės ir pareigos ne visada sutampa, kadangi skiriasi dalyvių buvimo pensijų fonduose finansavimo pagrindai. II pakopos dalyvis moka įmokas, kurios yra pervedamos iš VSDF, tuo tarpu III pakopos dalyvis moka tiesiogines įmokas. Nepagrįsta baimė, jog pradėjus veikti pensijų fondams, susidarys VSDF biudžeto deficitas, nepasitvirtino. Tiek 2004 m., tiek 2005 m., VSDF biudžetas buvo perteklinis. Neteisinga kalbėti apie pinigų trūkumą ir reformos keliamą riziką viešiesiems finansams, nes 2006 m. „Sodra“ vėl giriasi didesniu biudžetu ir 22 mln. litų pertekliumi.¹⁰³ Visgi spėjama, kad 2015 metų VSDF biudžetas bus deficitinis ir valstybė bus nepajėgi mokėti pensijų.

¹⁰² Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 75 – 3472.

¹⁰³ Mituose skendinti pensijų reforma. Prieiga per internetą: <http://www.delfi.lt/archive/print.php?id=8889690>; prisijungimo laikas: 2006-02-28.

2.3. Vertybinių popierių komisijos vykdoma priežiūra

LLRI pensijų fondų priežiūrą suprantą kaip visumą veiksmų, darančių įtaką sklandžiai pensijų fondų veiklai. Tai reiškia ne tik valstybinių institucijų priežiūrą, bet visų pirma, galimybę veikti rinkos savireguliacijos instrumentams, nes pensijų fondai, kaip ir kiti ūkio subjektai, yra rinkos dalyviai. Kad fondai veiktų maksimaliai efektyviai, turi būti sudarytos sąlygos rinkos mechanizms pasireikšti. Valstybinis reguliavimas turėtų būti tik išimtis iš šios taisyklės, jį naudoti derėtų tik ten, kur dar nėra prielaidų veikti rinkos savireguliacijai.¹⁰⁴

Pensijų kaupimu užsiimančių bendrovių veikla griežtai valstybės kontroliuojama ir prižiūrima valstybės. Tai atlieka Vertybinių popierių komisija, kurios veikla yra grindžiama kolegialaus klausimų svarstymo, teisėtumo, įstatymo viršenybės, lygiateisiškumo, politinio neutralumo, skaidrumo, tarnybinio bendradarbiavimo ir kitais principais. Šis vaidmuo priskirtas nespacializuotai pensijų fondų priežiūros institucijai – Vertybinių popierių komisijai, dėl jos vykdomos visos kapitalo rinkos valstybinės priežiūros.

Vertybinių popierių komisijos, kuri buvo įsteigta 1992 m. rugsėjo 3 d., sudarymą, funkcijas bei pagrindinius uždavinius nustato Lietuvos Respublikos vertybinių popierių rinkos įstatymas, Lietuvos Respublikos kolektyvinio investavimo subjektų bei Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymas.¹⁰⁵

Lietuvos Respublikos pensijų fondų įstatymo pakeitimo įstatymas bei Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymas nustato šias Vertybinių popierių komisijos teises pensijų fondų atžvilgiu – ji turi teisę nustatyti licencijų ir leidimų išdavimo, pensijų fondų taisyklių tvirtinimo tvarką, valdymo įmonės kapitalo pakankamumo rodiklius, pradinio kapitalo ir grynujų aktyvų apskaičiavimo tvarką ir principus, vidaus kontrolės vykdymo, pensijų fondo likvidavimo, reorganizavimo, perdavimo, panaikinimo tvarką, turi teisę apriboti ar uždrausti pensijų turto investicijas, įpareigoti pakeisti depozitoriumą, be to, atstovaudama pensijų fondo dalyvių interesams turi teisę kreiptis į teismą dėl viešojo intereso gynimo. Šių veiksmų laisvės nustatymo tikslas yra pensijų fondų dalyvių interesų apsaugos bei tinkamo pensijų fondų funkcionavimo užtikrinimas. Pensijų fondai disponuoja žmonių įmokomis, dėl šios priežasties priežiūros institucija didelį dėmesį

¹⁰⁴ Morkūnienė A. LLRI siūlo tobulinti pensijų fondų priežiūrą // Laisvoji rinka. 1999, Nr. 6.

¹⁰⁵ Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių komisijos darbo reglamentas. Patvirtintas 2006 m. sausio 26 d. nutarimu Nr. 1K – 1. 6 d.

skiria jų veiklos skaidrumui – tikrina ir analizuoja valdymo įmonių periodines ataskaitas, rengia patikrinimus, kad nustatytų įstatymų ir kitų teisės aktų pažeidimus ir pan. Minėtų įstatymų straipsniuose šios Vertybinių popierių komisijos yra aiškiai ir konkrečiai išvardintos, nurodant imperatyvų jų veikimo pobūdį. Dauguma jų išanalizuota ankstesniuose šio darbo skyriuose.

Remiantis Vertybinių popierių komisijos darbo reglamentu institucija vykdo šias pagrindines funkcijas ir uždavinius susijusius su valdymo įmonių pensijų kaupimo veikla – prižiūri, kaip valdymo įmonės laikosi teisės aktų reikalavimų, nagrinėja įmonių teikiamas fondų taisykles, jų pakeitimus, tikrina pranešimus apie pensijų fondų turtu sudarytus sandorius, nagrinėja pensijų kaupimo veiklos reklaminę medžiagą, teikia pasiūlymus dėl jos derinimo, teikia išaiškinimus ir rekomendacijas valdymo įmonių veiklos klausimais, bendradarbiauja ir keičiasi reikalinga informacija su kitų valstybių atitinkamomis institucijomis.

Priežiūros institucijos veiklą galima suskirstyti į keturias sritis:

1. Institucinė kontrolė, kuri apima pensijų fondų licencijavimą, reorganizavimo ir likvidavimo priežiūrą, filialų steigimą, veiklos perdavimą valdymo įmonėms, dokumentų aprobavimą, patikrinimus ir sankcijas.
2. Finansinė kontrolė – įmokų surinkimas, investicijų priežiūra ir garantijų taikymas, turto įvertinimas ir apsauga, veiklos vertinimas, apskaita ir kontrolė, atskaitomybė priežiūrai.
3. Narystės kontrolė – tapimas pensijų fondo nariu ir išėjimas iš fondo, išmokų kontrolė, anuitetų priežiūra, informacijos atskleidimas, skundų nagrinėjimas.
4. Konsultacinė ir šviečiamoji veikla.

LLRI siūlo ir kitą pensijų fondų veiklos priežiūros klasifikaciją – aktyvų ir pasyvų reguliavimą. Aktyvus reguliavimas, kitaip dar vadinamas listingu, remiasi tiksliai veiklos reglamentavimu, nustatant galimus ir draudžiamus veiksmus. Tokia kontrolė reglamentuojama įstatymais ar priežiūros institucijos, šiuo atveju Vertybinių popierių komisijos, leidžiamais teisės aktais. Pasyvus reguliavimas remiasi „apdairaus žmogaus“ („*prudent man*“) taisyklėmis. Čia labiau kontroliuojamos veikimo procedūros, o ne veiksmas, todėl valstybė įsikiša tik esant neveikimui ar procedūrų nesilaikymui. Daroma prielaida, kad rinkos dalyviai turi teisingas motyvacijas veikti bei remiamasi pasitikėjimu rinkos mechanizmais.

Lietuvos Respublikoje, kaip ir visoje Europos Sąjungoje, skiriamas itin didelis dėmesys pensijų kaupimo bendrovių veiklos skaidrumui, todėl įmonės turi nuolat teikti ataskaitas priežiūros institucijoms, taip pat publikuoti jas dienraštyje, kiekvieną dieną skelbti kiekvieno pensijų fondo apskaitos vieneto vertę, kartą per metus informuoti dalyvį apie jo sąskaitos būklę ir t. t. Todėl

Lietuvos Respublikos vertybinių popierių komisija, kaip privalomas efektyvios ir saugios rinkos atributas, buvo įsteigta pagal JAV pavyzdį, t.y. įstatymu užtikrinant jos nepriklausomumą nuo vykdomosios valdžios ir suteikiant dideles galias rinkos dalyvių atžvilgiu. Visišką Vertybinių popierių komisijos savarankiškumą riboja konjunktūrinė priklausomybė nuo Vyriausybės: pastaroji per biudžeto projektą turi įtakos Vertybinių popierių komisijos finansavimui.¹⁰⁶

Pasak socialinio draudimo pensijų sistemos eksperto V. Novikovo, kuriant įstatymus bei kitus teisės aktus reglamentuojančius pensijų fondo veiklą, investavimo galimybes, kontrolę ir t.t., buvo atsižvelgta į įvairių Europos Sąjungos valstybių ir kitų šalių pensijų reformų praktiką, išanalizuotos jų padarytos klaidos, įtakojusios reformos nesėkmes, statistiniai rodikliai, rinkos pokyčiai. Būtent dėl itin kruopštaus parengiamojo darbo, anot V. Novikovo, iki šiol Lietuvos Respublikoje nepastebėta jokių esminių naujos pensijos sistemos trūkumų ar neigiamų reformos padarinių.

¹⁰⁶ Finansų sektoriaus plėtotos strategija. Ūkio ministerijos medžiaga.

3. PROFESINIAI PENSIJŲ FONDAI

„Tarnautojų pensijų ir pašalpų fondų steigimo pradžia siekia net 18 amžių. Plačiausiai šie fondai paplito po Didžiojo karo.“¹⁰⁷

Lietuvoje tokie fondai pradėti steigti nuo 1925 m. Buvo skiriami karių, valstybės tarnautojų, savivaldybių tarnautojų pensijų ir pašalpų fondai. Veikiantys fondai buvo tvarkomi įvairiausiais pagrindais, tarnautojų socialinio aprūpinimo klausimai sprendžiami nevisuotinai bei nevienodai. Tai šiuolaikinių profesinių pensijų kaupimo fondų užuomazgos, kurios Lietuvoje buvo plėtojamos iki Antrojo pasaulinio karo.

Vakarų Europoje ypač populiarėjant profesiniams pensijų fondams, kuriuos steigia darbdaviai savo darbuotojams, ES institucijos – Parlamentas ir Taryba, 2003 m. paskelbė direktyvą dėl profesinių pensijų institucijų veiklos ir priežiūros.¹⁰⁸ Šia direktyva siekiama pašalinti įvairius suvaržymus profesinių pensijų srityje bei užtikrinti laisvą paslaugų tiekimo, Europos Sąjungos teritorijoje, principą. Lietuvos Respublikos profesinių pensijų kaupimo įstatymo aiškinamajame rašte pastebėta, jog anksčiau, iki šios direktyvos įgyvendinimo, profesiniai pensijų fondai apsiribodavo tik tos šalies rinka, kurioje jie buvo įsteigti – tokia buvo Vakarų Europos praktika. Būtent po šios direktyvos profesinių pensijų kaupimo įmonė turi teisę valdyti ne tik savo, bet ir kitose šalyse esančių darbdavių pensijų schemas, laikydamiesi direktyvoje nustatytą „apdairaus žmogaus“ („*prudent man*“) principų. Bet ir čia neapsieita be apribojimų, kadangi direktyva reikalauja, jog pensijų schemas iš kitų valstybių priėmimo valdyti atveju būtų taikomos tos valstybės socialinės ir darbo teisės nuostatos.

Lietuvos Respublika, kaip Europos Sąjungos valstybė narė, kuriai yra privalomas direktyvos įgyvendinimas, 2006 m. liepos 4 d. priėmė Profesinių pensijų kaupimo įstatymą, kuris reglamentuoja ne tik profesinių pensijų kaupimo organizavimo sąlygas ir tvarką Lietuvos Respublikoje, bet ir skatina kokybiškesnę pensijų kaupimo sistemą, ne tik privačiuose pensijų fonduose, bet ir profesiniuose pensijų fonduose. Lietuvoje jau veikia trečiosios pakopos pensijų fondai, kuriuose lėšas gali kaupti patys gyventojai kas mėnesį mokėdami įmokas iš savo kišenės. Profesiniai pensijų fondai skirsis tuo, kad įmokas už darbuotojus mokės įmonė.

¹⁰⁷ J. Bučas. Pensijų ir pašalpų fondai // Pinigų studijos. 2001, Nr. 1, P. 62.

¹⁰⁸ 2003 m. birželio 3 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/41/EB dėl profesinių pensijų institucijų veiklos ir priežiūros (OL 2004 m. specialus leidimas, 5 skyrius, 3 tomas, P. 350).

Skirtingai nuo privačių pensijų fondų, profesiniai pensijų fondai kuriami asociacijos pagrindu, kurią remiantis Profesinių pensijų kaupimo įstatymo 3 str. 2 d. steigti galima tik sudarant asociacijos steigimo sutartį tarp darbdavio ir darbuotojų arba jų įgaliotų atstovų, arba tarp savarankiškai dirbančių asmenų, laikantis buveinės ir priimančiosios valstybės narės teisės aktų.

Įsteigus profesinių pensijų asociaciją ji privalomai registruojama Juridinių asmenų registre bei įtraukiama į Profesinių pensijų fondų dalyvių asociacijų sąrašą. Kaip ir privačius, taip ir profesinius pensijų fondus, prižiūri Vertybinių popierių komisija, tik nuo šios institucijos priklauso ar naujai kuriamai asociacijai bus leista vykdyti pensijų kaupimo veiklą.

Vertybinių popierių komisija turi teisę atsisakyti įtraukti subjektą į Pensijų asociacijų sąrašą esant šioms priežastims – kai dokumentai arba atitinkami asmenys neatitinka įstatymuose numatytų reikalavimų. Asociacijų steigimo bei veiklos priežiūra yra griežta, nes siekiama užtikrinti subjektų veiklos skaidrumą ir efektyvumą. Vertybinių popierių komisija atlieka įvairias funkcijas pensijų asociacijų atžvilgiu, tokias kaip pensijų asociacijos veiklos stebėjimas analizavimas, oficialių išaiškinimų ir rekomendacijų pensijų asociacijų veiklos klausimas teikimas ir kitas. Be to, Vertybinių popierių komisija turi teisę kreiptis į teismą dėl viešojo intereso gynimo, atstovaujant pensijų asociacijos narių interesus.

Vertybinių popierių komisija gali taikyti pensijų asociacijoms poveikio priemones, tokias kaip įspėjimas, administracinės nuobaudos, piniginės baudos, veiklos apribojimas, pensijų asociacijos pašalinimas iš Pensijų asociacijų sąrašo ir kt. Šios poreikio priemonės taikomos, esant bent vienam iš Profesinių pensijų kaupimo 55 str. 1 d. numatytų pagrindų:

1. kai pensijų asociacija Vertybinių popierių komisijai pateikia neteisinga informacija arba ji yra nepateikiama;
2. kai pažeidžiami Lietuvos Respublikos įstatymai ir kiti teisės aktai;
3. kai nesilaikoma pensijų asociacijos veiklos sąlygų;
4. tarpvalstybinės veiklos atveju, kai pensijų asociacija nesilaiko priimančiosios valstybės narės socialinės saugos ir darbo teisės reikalavimų, kurie yra taikomi profesinių pensijų srityje.

Vertybinių popierių komisija privalo nuolat prižiūrėti valstybių narių ar analogiškų subjektų, valdančių LR finansuojančių subjektų finansuojamus pensijų fondus, veikla atitinka Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo teisės reikalavimus bei vykdo kitas funkcijas su tarpvalstybiniu bendradarbiavimu. Direktyvoje taip pat nurodyta, jog Europos Komisija yra pareiškusi, jog ketina įkurti specialų priežiūros komitetą, kuris skatintų valstybių narių nacionalinių kompetentingų institucijų bendradarbiavimą ir keitimąsi nuomonėmis.

Atitinkamos Europos Sąjungos Tarybos direktyvos užtikrina pensijų fondų dalyvių interesų apsaugą naudojimosi laisvo judėjimo Europos Sąjungoje principu, darbdavio nemokumo atveju bei apsaugo pensijų fondo dalyvių interesus nuo diskriminavimo lyties pagrindu, jų dalyvavimo pensijų fonde ar pensijų išmokų iš šio fondo jiems skyrimo atvejais.¹⁰⁹

Ypatingai svarbu suprasti, kad pati asociacija – tai įmonės teisinė forma, kuri pasirinkta dėl to, kad vienija specifinį subjektų ratą – darbdavius ir darbuotojus. Pensijų asociacija pensijų kaupimo veiklą vykdo pensijų fonduose. Įstatyme yra imperatyviai nurodyta, jog asociacija privalo turėti bent vieną pensijų fondą. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija rengdama Profesinių pensijų kaupimo įstatymo projektą atsižvelgė į pasaulines bei Lietuvos Respublikoje besiformuojančias apibrėžtų įmokų schemų vystymosi tendencijas. Dėl šios priežasties įstatyme nustatyta, jog Lietuvos Respublikoje įsteigta pensijų asociacija turi teisę įkurti tik apibrėžtų įmokų pensijų fondus. Tai reiškia, jog profesinio pensijų fondo dalyvio būsimų išmokų dydis priklausys nuo sumokėtų įmokų ir turto vertės pokyčio, dėl šios priežasties kyla išvada, jog pensijų išmokos dydis nėra garantuojamas.

Asmuo, norintis tapti profesinio pensijų fondo dalyviu pirmiausia turi tapti pensijų asociacijos nariu. Pensijų asociacijos gali nustatyti minimalų amžių, kurio nesulaukęs asmuo negali tapti pensijų asociacijos nariu ir pensijų fondo dalyviu. Profesinių pensijų kaupimo įstatymo 22 straipsnio 5 dalyje nurodyta, jog minimalus amžius negali būti didesnis kaip 28 metai. Tai reiškia, kad profesinių pensijų fondų asociacija turi teisę numatyti įvairiausius reikalavimus profesinių pensijų fondo dalyviams. Kaip antai, tam tikro dydžio darbo stažas, norint įgyti teisę į darbdavio sumokėtas įmokas. Visos šios sąlygos sudaro galimybę darbdaviams ugdyti darbuotojų lojalumą įmonei.

Įmokas į profesinius fondus moka finansuojantis subjektas – „bet kuri įmonė, įstaiga ar organizacija ar fizinis asmuo, veikiantis kaip darbdavys arba savarankiškai dirbantis asmuo ir mokantis pensijų įmokas į pensijų asociacijos profesinių pensijų fondą (-us) arba sudaręs gyvybės draudimo sutartį, pagal kurią kaupiamos profesinės pensijos.“¹¹⁰

Taigi finansuojantis subjektas moka įmokas pensijų dalyvių vardu (jos gali būti sumokamos tik pinigais). Šios įmokos tampa pensijų fondo dalyvio nuosavybe nuo to momento, kai jos konvertuojamos į apskaitos vienetų ir įrašomos į pensijų fondą.

¹⁰⁹ Diskriminavimo lyties pagrindu draudimas Europos Sąjungos mastu nustatytas remiantis Europos Bendrijų Teisingumo Teismo 1990 m. gegužės mėn. 17 d. sprendimu, priimtu byloje C-262/88, Barber v Guardian Royal Exchange Assurance Group.

¹¹⁰ Lietuvos Respublikos profesinių pensijų kaupimo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 82 – 3248.

Pagal įstatymą teisė į išmoką atsiranda sulaukus senatvės pensijos amžiaus (šis amžius negali būti mažesnis kaip 55 metai), tačiau išmokėjimas gali būti atidėtas, jei to prašo pensijų fondo dalyvis. Pensijų išmokų mokėjimo būdai ir tvarka reglamentuojama Profesinių pensijų kaupimo įstatymo 27 str. Pensijų išmokos gali būti mokamos šiais būdais:

- 1) įstatymo nustatyta tvarka nuperkant pensijų anuitetą draudimo įmonėje, vykdančioje gyvybės draudimo veiklą;
- 2) išmokant vienkartinę ar periodinę pensijų išmoką, jeigu tokie pensijų išmokos mokėjimo būdai yra numatyti pensijų fondo taisyklėse.

Be įprastų išmokų taisyklėse gali būti numatytos kitos laikino pobūdžio išmokos, tokios kaip parama ligos ar skurdo atveju.

Profesinių pensijų kaupimo įstatyme yra nurodyta, jog apibrėžtų išmokų pensijų fondą valdanti pensijų asociacija turi turėti aktuarą, t.y. draudimo matematiką, kuris privalo tikrinti, ar pensijų asociacija yra pajėgi vykdyti savo pareigas, atsirandančias iš apibrėžtų išmokų pensijų fondo taisyklių, užtikrinti pensijų įmokų skaičiavimą, ne rečiau kaip kartą per ketvirtį teikti ataskaitas pensijų asociacijos ir pensijų turto valdytojo valdyboms bei teikti ataskaitas Vertybinių popierių komisijai.

2003/41/EB Direktyvos 18 straipsnyje nurodytos įmokų investavimo taisyklės, kurios yra perkeltos ir į Lietuvos Respublikos profesinių pensijų kaupimo įstatymo 47 str., kuriame nurodoma, kad investuojant turi būti laikomasi „apdairaus žmogaus“ („*prudent man*“) taisyklės. Nustačius „*prudent man*“ taisyklę kaip pagrindinį kapitalo investicijų principą ir sudarius galimybę institucijoms veikti už savo ribų, skatinamas santaupų nukreipimas į profesinius pensijų skyrimo sektorių, o tai prisideda prie ekonominės ir socialinės pažangos.¹¹¹

Šie principai formuoja saugią investavimo sistemą, kuri saugo išmokų gavėjų interesus, numatant investicinio portfelio saugumą, kokybę, likvidumą bei pelningumą, investuojant reguliuojamose rinkose.

Pensijų turtas investuojamas laikantis griežtų reikalavimų – jis daugiausiai turi būti investuojamas reguliuojamose rinkose, geriausiais dalyvių ir išmokų gavėjų interesais, taip, kad būtų užtikrintas investicijų portfelio, kaip visumos, saugumas, kokybė, likvidumas ir pelningumas. Investicijos į turtą, kuriuo negalima prekiauti reguliuojamoje finansų rinkoje, niekada neturi viršyti atsargumo ribų, o investicijos į išvestines finansines priemones galimos tada, jeigu jos padeda sumažinti investavimo riziką arba padeda veiksmingai valdyti portfelį. Jos turi būti įvertinamos

¹¹¹ 2003 m. birželio 3 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2003/41/EB dėl profesinių pensijų institucijų veiklos ir priežiūros (OL 2004 m. specialusis leidimas, 5 skyrius, 3 tomas, p. 350).

riziką ribojančiu pagrindu atsižvelgus į pagrindinį turtą ir įtraukiamos į pensijų turto vertinimą. Privaloma vengti didesnės rizikos tikimybės vienos sandorio šalies ir kitų sandorių išvestines finansines priemones. Turtas yra diversifikuojamas, tam kad būtų išvengta priklausomybės nuo vieno konkretaus turto, emitento arba įmonių grupės ir rizikos susikaupimo investicijų portfelyje, kaip visumoje. Be to, investicijos į finansuojantį subjektą negali sudaryti daugiau kaip 5 procentus viso portfelio ir, jeigu finansuojantis subjektas priklauso grupei, investicijos į įmones, priklausančias tai pačiai grupei kaip ir finansuojantis subjektas, negali sudaryti daugiau kaip 10 procentų portfelio. Jeigu pensijų asociacijoje yra keli finansuojantys subjektai, į šiuos finansuojančius subjektus gali būti investuojama ribojant riziką ir atsižvelgiant į tinkamo diversifikavimo poreikį.

Be visa to, įstatymas nurodo draudimą įkeisti pensijų asociacijos turtą, juo garantuoti arba laiduoti kitų asmenų įsipareigojimų vykdymą, pensijų fondo lėšomis sudaryti sandorius dėl vertybinių popierių, pinigų rinkos priemonių, kurių jis neturi perleidimo, taip pat draudžiama skolintis pensijų asociacijos vardu, išskyrus paskolas iki 10 procentų pensijų fondo gryųjų aktyvų vertės iki trijų mėnesių terminui, kurios būtinos likvidumui palaikyti.

Profesinių pensijų kaupimo įstatymo 30 str. 3 d, yra numatyti atvejai, kuriems esant baigiasi dalyvavimas pensijų fonde. Tai atsitinka, kai yra įvykdomi visi iš pensijų fondo taisyklių atsirandantys pensijų asociacijos įsipareigojimai dalyviui, kai dalyvis išstoja iš pensijų fondo nepereidamas į kitą pensijų fondą arba pereina į kitą tos pačios ar kitos pensijų asociacijos pensijų fondą. Taip pat tuomet, kai pasibaigia dalyvio narystė pensijų asociacijoje arba miršta dalyvis miršta. Ir tada kai yra panaikinamas pensijų fondas.

Skirtingai nei kaupiant pensijai privačiuose pensijų fonduose, profesiniuose pensijų fonduose dalyvis turi teisę išstoti iš pensijų fondo, t.y. nutraukti dalyvavimą pensijų fonde išstojus iš pensijų asociacijos.

Verstis profesinių pensijų kaupimo veikla turi teisę ir gyvybės draudimo įmonė – tai alternatyvi profesinių pensijų kaupimo forma. Čia naudos gavėju gali būti tik apdraustasis, o jo mirties atveju – draudimo išmoka paveldima. Kaip ir Direktyvoje, Lietuvos Respublikos profesinių pensijų kaupimo įstatyme nustatyta, kad gyvybės draudimo įmonės, vykdančios profesinių pensijų kaupimo veiklą, turtas ir įsipareigojimai, susiję su šia veikla, turi būti atskirti ir administruojami atskirai nuo kitos draudimo įmonės veiklos.

Didelė naujovė yra tai, jog Lietuvos Respublikos profesinių pensijų kaupimo įstatyme, remiantis 2003/41/EB Direktyva, yra išskirtas ir tarpvalstybinis bendradarbiavimas. Įstatymas numato LR finansuojančio subjekto teisę mokėti įmokas į analogiškus subjektus, kuriems išduotas leidimas veikti kitoje valstybėje narėje, laikantis Lietuvos Respublikoje galiojančių socialinių ir

darbo teisės aktų. Atitinkamai, tam kad Lietuvos Respublikoje veikianti pensijų asociacija galėtų priimti įmokas iš subjektų, esančių kitų valstybių narių teritorijoje, būtinas išankstinis Vertybinių popierių komisijos leidimas.

Įstatyme siūloma profesinio pensijų fondo veikimo struktūra labai panaši į trečios pakopos (papildomo savanoriško pensijų kaupimo) pensijų fondą. Tačiau, skirtingai nei trečios pakopos pensijų fonde, čia dalyvauti fondo valdyme bei nustatyti pensijų fondo valdymo veiklos sąlygas savo nuožiūra, laikantis įstatymo reikalavimų, gali patys darbdaviai ir darbuotojai (ar savarankiškai dirbantys asmenys, susijungę į asociaciją), t.y. savarankiškai apibrėžti dalyvavimo pensijų fonde sąlygas, pasirinkti norimą investicijų valdytoją, nustatyti investavimo strategiją, galimas pensijų išmokas ir t.t.

Taigi „2006 metų liepą priimtas Profesinių pensijų kaupimo įstatymas, sukuriantis teisinę prielaidą vystyti profesinių pensijų kaupimo sistemai (Senosios Europos valstybėse vadinama antroji pensijų pakopa). Šis įstatymas, įgyvendinantis keletą ES direktyvų, tame tarpe 2003/41/EB direktyvą, numato kelių rūšių institucijas kuriose galima darbuotojų kolektyvų naudai kaupti papildomas pensijas. Tai užtikrins paslaugų įvairovę šioje srityje bei paskatins konkurenciją tarp paslaugų teikėjų. Tokios sistemos sukūrimas ne tik sudarys prielaidas papildomoms pajamoms senatvėje atsirasti, bet ir paskatins socialinio dialogo tarp socialinių partnerių plėtrą įmonių bei šakos mastu.“¹¹²

Profesiniai pensijų fondų įstatymas priimtas dėl Europos Sąjungos direktyvos reikalavimo, jo pagrindiniai siekiai yra pensijų fondų dalyvių ir išmokų gavėjų interesų apsaugos užtikrinimas nustatant detalias profesinių fondų valdymo institucijų veiklos taisykles, investavimo strategijas, pagal pasirinktas pensijų schemas, leidžiant valdymo įmonėms pasirinkti pensijų turto valdytoją ir saugotoją visoje ES teritorijoje, taip palengvinant tarpvalstybinės veiklos vystymą. Tačiau svarbiausia Profesinio pensijų įstatymo atsiradimo priežastis yra 2003 m. birželio 3 d. Direktyva 2003/41/EB – kurios tikslas, užtikrinti pensijų kaupimo sistemos dalyvių teisių apsaugą persikeliant Europos Sąjungos teritorijoje. Naujasis įstatymas, kaip ir reikalauja Direktyva, numato galimybę Lietuvos Respublikoje įsteigtoms pensijų asociacijoms priimti įmokas iš finansuojančių subjektų, esančių Europos Sąjungos teritorijoje. Visgi autorė mano, kad nepaisant Lietuvos Respublikos profesinių pensijų kaupimo įstatymo priėmimo, realus profesinių pensijų fondų steigimo procesas

¹¹² Nacionalinis pranešimas apie Lietuvos socialinės apsaugos ir socialinės aprėpties strategijas 2006 – 2008. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/nap/lithuania_lt.pdf; prisijungimo laikas – 2006-12-01.

nebus pradėtas. Lietuvos Respublikoje profesiniai pensijų fondai neturi perspektyvos jau vien dėl aiškos įstatymo leidėjo strategijos – t.y. „aklo“ direktyvos įgyvendinimo. Autorė taip teigia todėl, kad iki šiol, t.y. nuo anksčiau paminėto teisės akto priėmimo dienos, nepriimta jokia įstatymo pataisa, nebuvo svarstomas nė vienas straipsnio pakeitimo ar papildymo projektas. Tai įrodo, kad ši sritis nėra aktuali nei darbdaviams, nei darbuotojams. Be to, darbdaviai nėra suinteresuoti steigti tokius fondus dar ir todėl, kad valstybės nesuteikia jiems jokių papildomų socialinių garantijų ar mokesčių lengvatų.

DARBO APIBENDRINIMAS

Magistro baigiamojo darbo pradžioje buvo iškeltas tikslas, kurį galima suskirstyti į dvi atskiras dalis: a) apžvelgti pensijų fondų kilmę, istorinę raidą bei išsiaiškinti Europos Sąjungos šalių bei Čilės Respublikos, kaip naujosios socialinės pensijų sistemos pirmtakės, praktiką, susijusią su pensijų fondų steigimu, funkcionavimu ir dėl to iškilusias teises problemas; b) išanalizuoti bei įvertinti pensijų fondų steigimo specifiką bei reguliavimo mechanizmą Lietuvoje. Tikslui pasiekti buvo užsibrėžti keturi pagrindiniai uždaviniai, kuriuos darbe pavyko sėkmingai išspręsti. Darbo pradžioje iškeltos hipotezės, kad savanoriškas pensijų kaupimas pensijų fonduose neturi perspektyvos Lietuvoje bei yra nuostolingas Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetui, darbo eigoje nepasitvirtino. Sprendžiant iškeltą tikslą, užsibrėžtus uždavinius ir nustatytas hipotezes, buvo remtasi pačiais įvairiausiais šaltiniais ir naudoti bendrieji mokslinio pažinimo teoriniai metodai, todėl autorės padarytos išvados yra patikimos ir objektyvios, kiek tai leidžia subjektyvaus faktoriaus buvimas. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad viso darbo eigoje jaučiamas autorės prisilaikymas objektyvumo vertinimo kriterijaus, tokiu būdu siekiant kuo kruopščiau išanalizuoti pensijų fondų funkcionavimo principus, perspektyvas bei tendencijas Lietuvoje. Pažymėtina, kad visų problemų, susijusių su papildomu pensijų kaupimu II ir III pakopose, darbe išspręsti nepavyko, nes tai visai nauja diskusija teisės ir kitų sričių, tokių kaip ekonomika, socialinis draudimas ir kt., plotmėje, todėl pats darbas yra daugiau orientuotas ne į problemų išsprendimą, bet į jų atskleidimą per pensijų fondų veikimo mechanizmo reglamentavimą. Prognozuotina ir tikėtina, kad darbas bus naudingas tolimesniems tyrinėjimams ir analizavimams šioje srityje. Darbo pasiektus rezultatus geriausiai atskleidžia autorės padarytos išvados ir samprotavimai bei pasiūlymai, pateikiami darbo eigoje.

IŠVADOS

1. Vokiškasis „bismarkinis“ pensijų sistemos modelis, funkcionuojantis „*pay-as-you-go*“ (einamųjų įmokų) principu, davė pagrindą šiuolaikinės socialinės apsaugos sistemos sukūrimui. Tačiau XXI a. jo skatinama atsisakyti dėl nepaprastai padidėjusios gyvenimo trukmės bei neigiamų demografinių tendencijų – gimstamumo mažėjimo ir visuomenės senėjimo. Tuo tarpu, giliausios pensijų fondų kūrimo tradicijų šaknys glūdi anglosaksiškose šalyse, o būtent Jungtinėje Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystėje.
2. Blogėjant demografiniams rodikliams – mažėjant gimstamumui ir senėjant visuomenei – valstybė susiduria su didėjančiomis išmokomis socialinės apsaugos sektoriuje. Dėl anksčiau paminėtų priežasčių, Lietuvoje, kaip ir visame pasaulyje, ieškoma būdų, kaip sumažinti Valstybinio socialinio draudimo fondo išlaidas. Vienas jų – asmeninių santaupų vaidmens, senatvės pensijoje, didinimas.
3. Lietuvoje, kaip ir kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse, reformuojant pensijų sistemas, pradėta diegti trijų lygių pensijų sistema:
I pakopa – valstybinis socialinis pensijų draudimas, kuris veikia „*pay as you go*“ (einamojo finansavimo) principu;
II pakopa – kaupimas senatvės pensijai, pervedant dalį iš socialinio draudimo įmokų į kaupiamuosius pensijų fondus. Šis lygmuo veikia įmokų – išmokų principo pagrindu.
III pakopa – papildomas savanoriškas pensijų kaupimas, privačiuose pensijų fonduose ar gyvybės draudimo bendrovėse.
4. Dalyvavimas I pakopos socialinio draudimo pensijų kaupime yra privalomas visiems Lietuvos Respublikos gyventojams. Kalbant apie dalyvavimą II pensijų sistemos pakopoje – Latvijoje ir Lenkijoje jis yra privalomas asmenims, jaunesniems nei 30 metų amžiaus, Estijoje – gimusiems po 1983 m. sausio 1 d. Lietuvoje gi, nepaisant aktyvios lobistų veiklos dalyvavimas II pakopoje yra neprivalomas. Dėl šios priežasties manyta, jog naujoji pensijų sistema su savanoriškuoju II pakopos pensijų kaupimu, neturi perspektyvos. Visgi tepraėjus 3 metams nuo teisės kaupti II lygmenyje suteikimo, čia dalyvauja daugiau nei pusė apsidraudusiųjų valstybiniu socialiniu draudimu papildomai ir bazinei pensijos daliai gauti. III pensijų sistemos lygmuo traktuojamas kaip savanoriškas papildomas kaupimas pensijai, dalyviams mokant įmokas į pensijų fondus.

5. Būsimos papildomos pensijos dydis priklausys nuo įvairių faktorių, tokių kaip rinkos ekonomikos pokyčiai Lietuvoje ir pasaulyje, žmonių, kurie disponuoja dalyvių lėšomis vykdant investavimo operacijas, patirties investicijų srityje, investicijų rizika, gaunamos algos dydis, dalyvio amžius bei lyties. Dėl mažesnės pensinio amžiaus ribos ir vidutiniškai ilgesnės gyvenimo trukmės, mažesnes pensijas Lietuvos Respublikoje gaus moterys.
6. Dauguma socialinio aprūpinimo srities mokslininkų manė, jog dalies socialinio draudimo įmokos pervedimas pensijų fondams bus nuostolingas VSDF biudžetui. Valstybė, siekdama sumažinti su tuo susijusią finansinę riziką, kiekvienais metais Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų rodiklių tvirtinimo įstatyme nustato Rezervinio (stabilizacijos) fondo lėšų, skiriamų VSDF, dydį. Tai viena iš priežasčių, dėl kurios, VSDF biudžetas vis dar yra perteklinis.
7. II ir III pensijų sistemos pakopų pagrindu steigiamų pensijų fondų veikla bei funkcionavimo mechanizmas yra nuolat prižiūrimi Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių komisijos. Dėl šios priežasties, Lietuvoje pensijų fondai negali atlikti jokių juridinių pasekmių galinčių turėti žingsnių be Vertybinių popierių komisijos sutikimo.
8. Lietuvos Respublikoje pensijų fondų veikla suprantama, kaip finansinė – ūkinė veikla, kuria siekiama sukaupti senatvei papildomas gyventojų pajamas, pensijų sutarčių pagrindu renkant pinigines lėšas į pensijų fonde pensijų fondų dalyviams atidarytas pensijų sąskaitas ir investuojant ar reinvestuojant šias lėšas į diversifikuotą investicijų portfelį bei įstatyme ir pensijų programoje nustatytais sąlygomis jos dalyviams mokant pensijų išmokas.
9. Europos Sąjungos institucijos palaiko valstybėse narėse vykstančias pensijų strategijas ir reformas. Atsižvelgiant į šalyse susiklosčiusius ekonominius ir demografinius pokyčius, vykdant socialinio draudimo pensijų sistemų reformas, siūloma vadovautis trimis pagrindiniais tikslais – pensijų pakankamumo, pensijų sistemos finansinio stabilumo ir pensijų sistemos modernizavimo.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Lietuvos Respublikos įstatymai

1. Lietuvos Respublikos 2004 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 121 – 5466.
2. Lietuvos Respublikos 2005 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 171 – 6303.
3. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 13 – 308.
4. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 64 – 1914.
5. Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymas // Valstybės žinios. 2004 02 14, Nr. 25 – 745.
6. Lietuvos Respublikos bankų įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 54 – 1832.
7. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74 – 2262.
8. Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 73 – 3085.
9. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 30-856.
10. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33 – 1014.
11. Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 75 – 3473
12. Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 75 – 3472.
13. Lietuvos Respublikos pensijų sistemos reformos įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 123 – 5511.
14. Lietuvos Respublikos profesinių pensijų kaupimo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 82 – 3248.
15. Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio aprūpinimo pagrindų įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr. 16 – 411.
16. Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto 2006 metų rodiklių patvirtinimo įstatymas // Valstybės žinios. 2005, Nr. 150 – 5464.
17. Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto 2007 metų rodiklių patvirtinimo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 141 – 5398.

18. Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sandaros įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 82 – 3253.
19. Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr. 17 – 447.
20. Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymas // Valstybės žinios 1994, Nr.59 – 1153.
21. Lietuvos Respublikos vertybinių popierių rinkos įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 16 – 412.

Vyriausybės nutarimai bei kiti teisės aktai

22. Lietuvos Respublikos Draudimo priežiūros komisijos 2005 m. sausio 4 d. Nr. N – 6 ir Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių komisijos 2005 m. sausio 13 d. Nr. 1 nutarimas „Dėl standartinių pensijų kaupimo sutarties sąlygų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 77 – 3570 ir Valstybės žinios. 2003, Nr. 110 – 4924.
23. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. lapkričio 11 d. įsakymas Nr. A1 – 252 „Dėl pensijų kaupimo dalyvių ir pensijų kaupimo sutarčių registro bei dalyvių pensijų įmokų administravimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 168 – 6200.
24. Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių komisijos 2003 m. liepos 30 d. nutarimas Nr. 10 „Dėl kolektyvinio investavimo subjektų įstatyme ir papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatyme numatytų leidimų išdavimo tvarkos“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 77 – 3574
25. Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių komisijos 2003 m. liepos 30 d. nutarimas Nr. 11 „Dėl Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių komisijos kai kurių nutarimų pripažinimo netekusiais galios“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 77 – 3575.
26. Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių komisijos 2003 m. liepos 30 d. nutarimas Nr. 9 „Dėl pensijų fondo taisyklių tvirtinimo Vertybinių popierių komisijoje tvarkos“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 77 – 3573.
27. Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių komisijos 2003 m. rugsėjo 25 d. nutarimas Nr. 14 „Dėl pensijų kaupimo veiklos reklamos vertinimo principų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 110 – 4925.

28. Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių komisijos 2004 m. liepos 8 d. nutarimas Nr. 12 „Dėl pensijų sąskaitų atidarymo, tvarkymo ir uždarymo bei apskaitos vienetų apskaitos principų“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 109 – 4118.
29. Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių komisijos 2005 m. kovo 31 d. išaiškinimas Nr. 1 „Dėl „Neišsamios ir klaidinančios informacijos“ skelbiant pensijų fondų rezultatus“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 45 – 1504.
30. Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių komisijos 2005 m. sausio 13 d. nutarimas Nr. 2 „Dėl informacijos apie atskaitymų iš pensijų turto dydžius pateikimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 7 – 234.
31. Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių komisijos 2006 m. gegužės 4 d. nutarimas Nr. 1K – 5 „Dėl Lietuvos Respublikos vertybinių popierių komisijos 2003 m. liepos 30 d. nutarimo Nr. 7 „Dėl valdymo įmonės ir investicinės kintamojo kapitalo bendrovės veiklos licencijų išdavimo ir jų galiojimo panaikinimo taisyklių“ pakeitimo // Valstybės žinios. 2006, Nr. 56 – 2016.
32. Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių komisijos 2006 m. spalio 26 d. nutarimas Nr. 1K – 11 „Dėl pritarimo pensijų asociacijų dokumentams, nustatytiems profesinių pensijų kaupimo įstatyme, taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 119 – 4558.
33. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 10 d. nutarimas Nr. 1926 „Dėl pasirengimo pensijų sistemos reformai priemonių plano“ // Valstybės žinios. 2002, Nr. 118 – 5308.
34. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. birželio 14 d. nutarimas 737 „Dėl nacionalinės gyventojų senėjimo pasekmių įveikimo strategijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 95 – 3501.
35. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. sausio 13 d. nutarimas Nr. 30 „Dėl Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymo, Lietuvos Respublikos profesinių pensijų kaupimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymo įgyvendinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 9 – 233.

Tarptautiniai dokumentai

36. 1985 m. gruodžio 20 d. Tarybos direktyva 85/611/EB dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su kolektyvinio investavimo į perleidžiamus vertybinius popierius subjektais (KIAVPS), derinimo (OL 1985 m. specialusis leidimas, P. 3).

37. 1986 m. liepos 24 d. Tarybos Direktyva 86/378/EEB dėl vienodo požiūrio į vyrus ir moteris principo įgyvendinimo profesinėse socialinės apsaugos sistemose (OL 2004 m. specialusis leidimas, 5 skyrius, 1 tomas, P. 327).
38. 1996 m. gruodžio 20 d. Tarybos Direktyva 96/97/EB, iš dalies keičianti Direktyvą 86/378/EEB dėl vienodo požiūrio į vyrus ir moteris principo įgyvendinimo profesinėse socialinės apsaugos sistemose (OL 2004 m. specialusis leidimas, 5 skyrius, 3 tomas, P. 232).
39. 1998 m. birželio 29 d. Tarybos Direktyva 98/49/EB dėl pagal darbo sutartį dirbančių asmenų ir savarankiškai dirbančių asmenų, judančių Bendrijoje, teisių į papildomą pensiją išsaugojimo (OL 2004 m. specialusis leidimas, 5 skyrius, 3 tomas, P. 323).
40. 1999 m. balandžio 29 d. Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 1399/1999 iš dalies keičiantis Reglamentą (EEB) Nr. 1408/71 dėl socialinės apsaugos sistemų taikymo pagal darbo sutartį dirbantiems asmenims, savarankiškai dirbantiems asmenims ir jų šeimos nariams, judantiems Bendrijoje, ir Reglamentą (EEB) 574/72, nustatantį Reglamento (EEB) Nr. 1408/71 įgyvendinimo tvarką.
41. 2002 m. sausio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva iš dalies pakeičianti Tarybos direktyvą 85/611/EEB dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su kolektyvinio investavimo į perleidžiamus vertybinius popierius subjektais (KIPVPS), derinimo, atsižvelgiant į KIPVPS investicijas. (OL 2002 m. specialusis leidimas, P. 35)
42. 2003 m. birželio 3 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2003/41/EB dėl profesinių pensijų institucijų veiklos ir priežiūros (OL 2004 m. specialusis leidimas, 5 skyrius, 3 tomas, P. 350).
43. 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/39/EB dėl finansinių priemonių rinkų, iš dalies keičianti Tarybos direktyvas 85/611/EEB, 93/6/EEB ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2000/12/EB bei panaikinanti Tarybos direktyvą 93/22/EEB (OL 2004 m. specialusis leidimas, P. 1).
44. Konsoliduota Europos Bendrijos steigimo sutartis// Valstybės žinios. 2004, Nr. 2 – 2.

Europos Teisingumo Teismo praktika:

45. 1990-03-17 Europos Teisingumo teismo sprendimas byloje Nr. C–262/88 Douglas Harvey Barber v Guardian Royal Exchange.

Teorinė literatūra

46. Augusztinovics M. Pension Systems and Reforms in the Transition Economies. Invited paper presented at the United Nations Spring Seminar on the Economic Implications of Population Ageing in the ECE Region, Geneva, May 3 – 4, 1999.
47. Aukštakalnytė D. Pensijų reformoje dalyvauja 62 proc. dirbančiųjų // Respublika, 2006 gruod. 4.
48. Averting the old age crisis. World Bank Policy Research Report, 1994.
49. Bendrijos socialinės apsaugos teisės aktų nuostatos. Užimtumas ir socialiniai reikalai. Europos komisija // Liuksemburgas: Europos Bendrijų oficialiųjų leidinių biuras, 2005.
50. Bernotas D., Guogis A. Socialinės politikos modeliai: dekomodifikacijos ir savarankiškai dirbančiųjų problemos. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003, P. 97.
51. Bitinas A. Pensijų sistemų reformavimo Europos Sąjungos valstybėse praktiniai aspektai // Viešoji politika ir administravimas. 2006, Nr. 17
52. Bučas J. Pensijų ir pašalpų fondai // Pinigų studijos. 2001, Nr. 1.
53. De Ryck Koen. European Pension Funds. Their impact on European Capital Markets and Competitiveness. United Kingdom: European Federation for Retirement Provision, 1996.
54. Diskusijos apie pensijų sistemos reformą // Kauno diena. 2003 geg. 8., Nr. 105 (16957).
55. Flagship Course on Pension Reform. Second Generation and Implementation Issues. Readings volume I. World Bank Institute. Budapest, Hungary. 2001-01-(22-23).
56. Flagship Course on Pension Reform. Second Generation and Implementation Issues. Readings volume II. World Bank Institute. Budapest, Hungary, 2001-01-(22-23).
57. Gylys P. Reforms of Pension System in Lithuania // Ekonomika, Nr. 66.
58. Grencevičius Č. Reforma ir „pasmerktoji“ pensininkų karta // ESU. 2001 gruod., Nr. 23 (244).
59. Guogis A. Kokį vaidmenį Lietuvoje vaidins pensijų fondai // ESU. 2002 lapkr., Nr. 22 (267).
60. Guogis A. Pietų Amerikos ar Pietų Europos modelį renkamės? // ESU. 2002 rugs., Nr. 18 (263).
61. Ignatavičius M. Kaip išvengti neišvengiamos pensijų sistemos krizės // ESU. 2002 spal., Nr. 19 (264).
62. Ionovienė A. Nepaskutinė Pensijų reformos kryžkelė // Lietuvos sveikata. 2002 geg., Nr. 18 (440).
63. Kačėnaitė J. Pensijų sistemos reforma Lietuvos Respublikoje // Mokslinės minties šventė – 2006. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Studentų mokslinė draugija, 2006 m, P. 643.

64. Kas pensininkui – iš Europos Sąjungos? // ESU. 2002 bal., Nr. 7(252).
65. Katinas M. Pensijų fondai – juoda katė juodame maiše // Veidas. 2003 rugs., Nr. 36.
66. Kažukauskaitė J. Lietuvoje įsitvirtina pensijų kaupimo sistema // Respublika. 2006 m. kov. 20.
67. Kunca V. Kas trukdo kurtis pensijų fondams // ESU. 2001 bal., Nr. 7 (228).
68. Lazutka R. Kaip suderinti socialinio draudimo ir privačias pensijas // ESU. 1998 rugs., Nr. 17 (166).
69. Lazutka R. Pensijų ekonomikos principai // Pinigų studijos. 2002, Nr. 4.
70. Lazutka R. Pensijų reforma: tyrimai tęsiasi // ESU. 2002 rugs., Nr. 15 (260).
71. Leščinskienė E., Sakalas A. Pension Reform Progress and Problems // Inžinerinė ekonomika. 2006, Nr. 3 (48).
72. Levišauskaitė K., Malinauskas Ž. Pensijų sistemos reforma Lietuvoje: antrosios pakopos kūrimo ypatumai ir rezultatai // Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai. 2006, Nr. 39.
73. Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė. Valstybinio audito ataskaita. Socialinio draudimo sistemos reformos vertinimas. 2005 m. lapkričio 11 d. Nr. 2010-16-111.
74. Lindiman D., Rutkowski M., Sluchynskyy O. The Evolution of Pension Systems in Eastern Europe and Central Asia: Opportunities, Constraints, Dilemmas and Emerging Practices // The World Bank, Washington D.C., 2000.
75. Liudvinovičienė A., Guogis A. Lietuvos ir Švedijos socialinė politikos lyginamoji analizė // Viešoji politika ir administravimas. 2004, Nr. 8.
76. Mačys I. D. Britanija: moterų pensijų teisės skiriasi nuo vyrų // ESU. 2001 bal., Nr. 7 (228).
77. Masteika A. Pension Systems' Development under the European Enlargement Process // Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai. 2003, Nr. 28.
78. Meilūnas V., Puzinauskas P. Mokesčiai: teorija, vaidmuo, raida. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2001, P. 64.
79. Morkūnienė A. LLRI siūlo tobulinti pensijų fondų priežiūrą // Laisvoji rinka. 1999, Nr. 6.
80. Mundrys V. Apie Sąjungą, pensijų fondus ir buvusį „Sodros“ vadovą // ESU. 2001 birž., Nr. 11 (232).
81. Mundrys V. Kaimynų pensijų reformos pamokos // Esu. 2002, Nr. 8 (253).
82. Mundrys V. Kaip pasisuks pensijų reforma // ESU. 2002 geg., Nr. 9 (254).
83. Nagrinėti reformos esmę – ieškok kam ji naudinga // ESU. 2001 gruod., Nr. 24 (245).
84. Nikitinas V. Europos Sąjungos teisės įtaka teisiniam pensijų reguliavimui // Jurisprudencija. 2003, T 39 (31)

85. Nikitinas V. Pensijų fondų raida ir ypatybės // Jurisprudencija. 2003, T. 40 (32).
86. Papildomo savanoriško pensijų kaupimo ir pensijų išmokų mokėjimo sąlygas bei tvarką reglamentuojantys įstatymai. Kiti įstatymai ir poįstatyminiai teisės norminiai aktai, kurių nuostatos taikomos pensijų kaupimo teisiniams santykiams // Verslo ir komercinė teisė. 2003, Nr. 6.
87. Pasaulio pensijų reformos // LR Seimo kanceliarija. Informacijos analizės skyrius. 2002 lapkr. 7.
88. Pensijų mokėjimo tvarka asmenims, dar nesulaukusiems pensinio amžiaus, ES šalyse kandidatėse // LR Seimo kanceliarija. Informacijos analizės skyrius. 2003 kov. 16.
89. Pensijų reforma Latvijoje ir Lenkijoje // LR Seimo kanceliarija. Informacijos analizės skyrius. 2001 bal. 3.
90. Pensijų sistemos reforma Lenkijoje // Lietuvos žinios, 2002 bal. 5, Nr. 77.
91. Pensininkams geriausia Danijoje ir Japonijoje // ESU. 2002 saus., Nr. 1 (246)
92. Perminienė L. Kad pensijos būtų didesnės // ESU. 2002 rugp., Nr. 16 (261).
93. Petrauskas A. Nuo ko priklauso pensinio aprūpinimo įvairovė // ESU. 2002 rugs., Nr. 18 (263).
94. Rodríguez J. L. Chile's Private Pension System at 18: Its Current State and Future Challenges // Social Security Privatization, 1999, No. 17.
95. Rusijos pensininkų perspektyvos // ESU. 2002 kov., Nr. 5 (250).
96. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Socialinis pranešimas 1997. Vilnius, 1998.
97. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Socialinis pranešimas 1998. Vilnius, 1999.
98. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Socialinis pranešimas 2004. Vilnius, 2005.
99. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Socialinis pranešimas 2003. Vilnius, 2004.
100. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Socialinis pranešimas 2000. Vilnius, 2001.
101. Šarkuvienė V. Pensijų reforma: klaustukų gausėja // ESU. 2002 bal., Nr. 7 (252).
102. Šatkuvienė V. Pensijų fondai – finišo tiesiojoje // ESU. 1998 rugp., Nr. 16 (165).
103. Šatkuvienė V. Pensijų reforma tolsta // ESU. 2001 vas., Nr. 4 (225).
104. Tartilas J. Socialinės saugos pagrindai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005, P. 224.
105. Tidikis R. Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Vilnius: LTU, 2003, P. 628.
106. Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2004 m, P. 525.
107. Valickas S. Pensijų reforma Vokietijoje // ESU. 1998, Nr. 20 (169).

108. Valstybinio socialinio draudimo įmokos dalies kaupimo konservatyvaus investavimo pensijų fondo PENSIJA 1 taisyklės. Taisyklės patvirtintos UAB “Hansa Investicijų valdymas” Valdybos 2003 m. rugpjūčio 14 dienos sprendimu.
109. Valstybinio socialinio draudimo įmokos dalies kaupimo konservatyvaus investavimo pensijų fondo “VB pensija 1” taisyklės. Patvirtinta: 2003 m. rugpjūčio 7 d. UAB “VB Investicijų valdymo” valdybos nutarimu Nr. 12.1.

Interneto svetainių naudojama medžiaga

110. 2004 m. Komisijos darbo ataskaita ir vertybinių popierių rinkos plėtros tendencijos. www.lsc.lt/uploads/2004%20m%20%20VPK%20ataskaita.pdf; prisijungimo laikas: 2006-11-21.
111. 2005 m. Komisijos darbo ataskaita ir vertybinių popierių rinkos plėtros tendencijos. <http://www.lsc.lt/uploads/2005%20m%20%20VPK%20ataskaita.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-11-21.
112. 2005 metų Lietuvos nacionalinis pranešimas dėl pakankamų ir stabilių pensijų strategijos. Prieiga per internetą: <http://www.socmin.lt/index.php?14458938>; prisijungimo laikas: 2006-11-21.
113. AB „SEB Vilniaus bankas“ // <http://www.seb.lt/lt/wcp/>; prisijungimo laikas – 2006-12-10.
114. Aiškinamasis raštas „Dėl Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymo 2, 10, 15, 16, 23, 27, 28, 29, 30, 32, 35, 37, 42, 44, 46, 48, 49, 51, 53, 54, 59 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto“ // http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=260753&p_query=papildomo%20savanori%F0ko%20pensij%F8%20kaupimo%20projekto&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2006-05-15.
115. Aiškinamasis raštas „Dėl Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymo 2, 10, 15, 16, 23, 27, 28, 29, 30, 32, 35, 37, 42, 46, 44, 48, 49, 51, 53, 54, 59 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto“ // http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=265744&p_query=papildomo%20savanori%F0ko%20pensij%F8%20kaupimo%20projekto&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2006-05-15.
116. Aiškinamasis raštas „Dėl Lietuvos Respublikos pensijų fondų įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto“ //

- http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=110819&p_query=pensij%F8%20fond%F8%20%E1statymo%20pakeitimo%20ir%20papildymo%20%E1statymo%20projekto&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2006-05-15.
117. Aiškinamasis raštas „Dėl Lietuvos Respublikos pensijų fondų įstatymo projekto“ // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=59194&p_query=pensij%F8%20ond%F8%20%E1statymo%20%E1statymo%20projekto&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2006-05-15.
118. Aiškinamasis raštas „Dėl Lietuvos Respublikos pensijų fondų įstatymo pakeitimo įstatymo projekto“ // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=213537&p_query=pensij%F8%20fond%F8%20%E1statymo%20%E1statymo%20projekto&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2006-05-15.
119. Aiškinamasis raštas „Dėl Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymo projekto“ // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=213535&p_query=pensij%F8%20kaupimo%20%E1statymo%20projekto&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2006-05-15.
120. Aiškinamasis raštas „Dėl Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymo 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 15, 19, 22, 28, 30 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto“ // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=230857&p_query=pensij%F8%20kaupimo%20%E1statymo%20projekto&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2006-05-15.
121. Aiškinamasis raštas „Dėl Lietuvos Respublikos pensijų sistemos reformos įstatymo 4 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto“ // http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=259847&p_query=pensij%F8%20sistemos%20reformos%20projekto&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2006-05-15.
122. Aiškinamasis raštas „Dėl Pensijų sistemos reformos įstatymo, Valstybinio socialinio draudimo įstatymo, Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sandaros įstatymo, Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo, Draudimo įstatymo, Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo, Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo, Pelno mokesčio įstatymo, Įmonių restruktūrizavimo įstatymo, Vertybinių popierių rinkos įstatymo, Administracinių teisės pažeidimų kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto“ // http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=213540&p_query=pensij%F8%20sistemos%20reformos%20projekto&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2006-05-15.
123. Aiškinimasis raštas „Dėl Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymo 15, 50 ir 53 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto“ //

- http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=232491&p_query=papildomo%20savanori%F0ko%20pensij%F8%20kaupimo%20%E1statymo%20projekto&p_tr2=2;
prisijungimo laikas: 2006-05-15.
124. Antrojo pensijų kaupimo etapo informacinė kampanija startuos balandį // <http://www.pensija.lt/index.php/lt/55554/>; prisijungimo laikas: 2006-10-06.
125. Darbdaviams – dar vienas būdas paskatinti darbuotojus // <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=7038341>; prisijungimo laikas: 2006-08-22.
126. Druga M. Aktualiausios Vakarų spaudos temos // http://www.politika.lt/index.php?cid=9329&new_id=11906; prisijungimo laikas – 2006-12-10.
127. Dzikevičius A. Pensijų sistemos tobulinimas 1999 – 2000 m. // <http://finansai.tripod.com/pf.htm>; prisijungimo laikas: 2004-05-16.
128. Fin Focus, 2006 m. gegužės mėn. – Nr. 1. Vidaus rinkos ir paslaugų GD Finansinių paslaugų informacinis biuletenis // http://ec.europa.eu/internal_market/finances/docs/finfocus/finfocus1_lt.pdf; prisijungimo laikas: 2006-12-06.
129. Finansų analitikų asociacija // <http://www.finansai.lt>; prisijungimo laikas – 2006-12-20.
130. Gudmundur Gudmundsson og Kristiana Baldursdottir. Pension funds – Future prospects and uncertainties // www.sedlabanki.is/lisalib/getfile.aspx?itemid=3581; prisijungimo laikas: 2006-07-17.
131. History of pensions: A brief guide // <http://news.bbc.co.uk/1/hi/business/2488513.stm>; prisijungimo laikas: 2006-07-14.
132. Investuotojų švietimas. <http://www.vpk.lt/svietimas/index.php?fuseaction=products.view&mid=17&cid=141&id=19> ; prisijungimo laikas – 2006 12 18
133. Italai protestuoja prieš pensijų sistemos reformą ir ekonomikos sąstingį // <http://www.pensija.lt/index.php/lt/55631/>; prisijungimo laikas: 2006-10-06.
134. Lazutka R. Kam dirba finansų rinkų priežiūros institucijos // http://www.politika.lt/index.php?cid=9301&new_id=6604; prisijungimo laikas: 2006-08-22.
135. Lazutka R. Socialinė politika ir socialdemokratija // www.llds.lt/documents/R.Lazutka-konf-socdemRed.doc; prisijungimo laikas: 2006-07-14.
136. Lenkijos Draudimo ir pensijų fondų priežiūros komisija // <http://www.knuife.gov.pl/index.html>; prisijungimo laikas: 2006-12-10.

137. Lenkijos Socialinio draudimo agentūra // <http://www.zus.pl/>; prisijungimo laikas: 2006-12-10.
138. Leontjeva E. Pensijų fondų atsiradimas Lietuvoje: prielaidos ir perspektyvos // http://www.lrinka.lt/index.php/temos/kitos_temos/pensiju_sistemas_reforma/pranesimai_prezentacijos/pensiju_fondu_atziradimas_lietuvoje_prielaidos_ir_isdavos/2146; prisijungimo laikas: 2006-06-01.
139. Lietuva. Pagrindiniai pensijų sistemos ypatumai // http://ec.europa.eu/employment_social/social_protection/docs/2006/lithuania_lt.pdf; prisijungimo laikas: 2006-11-30.
140. Lietuvos Respublikos pensijų fondų įstatymo pakeitimo įstatymas. Projektas 2 // http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=214724&p_query=&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2006-10-16.
141. Lietuvos Respublikos pensijų sistemos reformos įstatymo projekto aiškinamasis raštas // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=130104&p_query=pensij%F8%20sistemas%20reformos%20%E1statymo%20projekto&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2006-05-15.
142. Lietuvos Respublikos pensijų sistemos reformos įstatymo projekto aiškinamasis raštas // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=155167&p_query=pensij%F8%20sistemas%20reformos%20%E1statymo%20projekto&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2006-05-15.
143. Lietuvos Respublikos Seimo biudžeto ir finansų komitetas. Pagrindinio komiteto išvada „Dėl LR pensijų fondų įstatymo pakeitimo įstatymo projekto IXP – 2694 // http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=214346&p_query=Butkevi%E8ius,%20Glaveckas,%20Palionis,%20Savickas&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2006-05-15.
144. Lietuvos Respublikos Seimo Kanceliarijos Teisės departamento išvada „Dėl Lietuvos Respublikos pensijų fondo įstatymo pakeitimo įstatymo projekto“ // http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=214605&p_query=Andriu%F0kevi%E8i%FBt%EB,%20Petrauskait%EB&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2006-05-15.
145. Lietuvos Respublikos Seimo socialinių reikalų ir darbo komitetas. Pagrindinio komiteto išvados projektas „Dėl Lietuvos Respublikos profesinių pensijų kaupimo įstatymo projekto (XP – 1263) // http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=277213&p_query=Sysas,%20%C8

- [ekuolis,%20Judickait%EB,%20Varasimavi%E8ien%EB&p_tr2=2](#); prisijungimo laikas: 2006-10-16.
146. Mituose skendinti pensijų reforma. <http://www.delfi.lt/archive/print.php?id=8889690>; prisijungimo laikas: 2006-02-28.
147. Morkūnienė A. Pasaulinė pensijų fondų praktika ir patirtis // http://www.lrinka.lt/index.php/temos/kitos_temos/pensiju_sistemas_reforma/pranesimai_prenzencijos/pasauline_pensiju_fondu_praktika_ir_patirtis/2140; prisijungimo laikas: 2006-06-01.
148. Morkūnienė A. Pensijų fondų įstatymo projektas baigiamas rengti, tačiau problemų dar yra. Prieiga per internetą: <http://www.lrinka.lt/Straipsn/Pflitas.phtml>; prisijungimo laikas: 2006-06-01.
149. Morkūnienė A. Rengiama pensijų fondų priežiūros koncepcija // http://www.lrinka.lt/index.php/meniu/spaudai/straipsniai_ir_komentarai/rengiama_pensiju_fondu_prieziuros_koncepcija/2094; prisijungimo laikas: 2006-05-31.
150. Nacionalinis pranešimas apie Lietuvos socialinės apsaugos ir socialinės aprėptiems strategijas 2006 – 2008 // http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/nap/lithuania_lt.pdf; prisijungimo laikas – 2006-12-01.
151. Old Age Pensions Act 1908 // http://en.wikipedia.org/wiki/Old_Age_Pensions_Act_1908; prisijungimo laikas: 2006-09-18.
152. Old Age Pensions and Genealogy // <http://www.judywebster.gil.com.au/pension.html>; prisijungimo laikas: 2006-09-18.
153. Old-Age Pension Systems in the Czech Republic, Hungary and Poland // www.oenb.at/de/img/kun_ftr_201_tcm14-10410.pdf; prisijungimo laikas: 2006-07-17.
154. Papildoma pensija // <http://www.dnbNord.lt/lt/private/pensiju-fondai/papildoma-pensija/#imokos>; prisijungimo laikas – 2006 12 10.
155. Parex papildoma pensija // <http://www.parexinvest.lt/p3.php#>; prisijungimo laikas – 2006 12 10.
156. Pastabos dėl Pensijų fondų įstatymo projekto // http://www.lrinka.lt/index.php/analitiniai_darbai/pastabos_del_pensiju_fondu_istatymo_projekto/2002; prisijungimo laikas: 2006-06-01.

157. Paukštė D. Pensijų reforma: ką apie tai pasakytų Konstitucinis teismas // www.llds.lt/documents/D.Paukste-Pensiju%20reformas%20klaidos.doc; prisijungimo laikas: 2006 11 11.
158. Pensijų fondų 2006 m. rugsėjo 30 d. investicinių portfelių apžvalga // <http://www.vpk.lt/lt/index.php?fuseaction=content.viewArticle&id=2492>; prisijungimo laikas: 2006-11-21.
159. Pensijų įmokos į pensijų fondus // <http://www.vmi.lt/lt/?itemId=1014232>; prisijungimo laikas – 2006-12-06.
160. Pension Reform in the Czech Republic: A Gradual Approach // www.oenb.at/de/img/lisicky_ftr_103_tcm14-10376.pdf; prisijungimo laikas: 2006-07-14.
161. Pensions // http://ec.europa.eu/employment_social/social_protection/pensions_en.htm; prisijungimo laikas: 2006-12-10.
162. Pinera Chose. Ar pensijų laiko bomba paskandins eurą? // http://www2.lrinka.lt/index.php/meniu/spaudai/straipsniai_ir_komentarai/ar_pensiju_laiko_bomba_paskandins_eura/2089; prisijungimo laikas: 2006-12-06.
163. Pinera Chose. Kaip mes privatizavome socialinės apsaugos sistemą Čilėje? // http://www.lrinka.lt/index.php/meniu/spaudai/straipsniai_ir_komentarai/kaip_mes_privatizavome_socialines_apsaugos_sistema_cileje/2092; prisijungimo laikas: 2006-03-05.
164. Pinera Chose. Kaip sukurti dirbančiųjų kapitalistų pasaulį? // http://www.lrinka.lt/index.php/meniu/leidinys_laisvoji_rinka/2005_nr3/straipsniai/kaip_sukurti_dirbanciuju_kapitalistu_pasauli/2462; prisijungimo laikas: 2006-07-07.
165. Profesinių pensijų kaupimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=273391&p_query=profesini%F8%20pensij%F8%20kaupimo&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2006-10-16.
166. Rodriguez Jacobo. Chile's Private Pension System at 18: Its Current State and Future Challenges // <http://www.cato.org/pubs/ssps/ssp-17es.html>; prisijungimo laikas: 2006-07-17.
167. Savanoriškieji pensijų fondai // <http://www.finasta.lt/l.php/savanoriskieji-pensiju-fondai.html>; prisijungimo laikas – 2006 12 10.
168. Simonetti Aldo. Pension funds in Latin America: features and limits // <http://www.oecd.org/dataoecd/62/22/1816260.doc>; prisijungimo laikas: 2006-07-07.
169. Socialinės apsaugos terminų žodynas // <http://www.sec.lt/pages/zodynas/index.html>; prisijungimo laikas: 2006-09-18.

170. Socialinio draudimo sistemos reformos vertinimas. Valstybės audito ataskaita // http://www.vkontrole.lt/veikla_ataskaitos_archyvas.php?v; prisijungimo laikas – 2006-10-10.
171. Steponavičienė G. „Neįtinkanti“ pensijų reforma // http://www2.lrinka.lt/index.php/meniu/spaudai/straipsniai_ir_komentari/keitinkanti_pensiju_reforma/1418; prisijungimo laikas: 2006-06-01.
172. Steponavičienė G. Apie pensijų fondus ir mitus // http://www.lrinka.lt/index.php/meniu/spaudai/straipsniai_ir_komentari/apie_pensiju_fondus_ir_mitus/1480; prisijungimo laikas: 2006-06-01.
173. Steponavičienė G. Apie privačius pensijų fondus // http://www.lrinka.lt/index.php/meniu/spaudai/straipsniai_ir_komentari/apie_privacius_pensiju_fondus/1726; prisijungimo laikas: 2006-05-31.
174. Steponavičienė G. Pensijų reforma. Ką rengiamasi reformuoti? // http://www2.lrinka.lt/index.php/meniu/spaudai/straipsniai_ir_komentari/pensiju_reforma_k_a_rengiamasi_reformuoti/1371; prisijungimo laikas: 2006-06-01.
175. Steponavičienė G. Pensijų sistemos administravimas. Informacijos šaltiniai ir mokymų administravimas // http://www.lrinka.lt/index.php/temos/kitos_temos/pensiju_sistemos_reforma/pranesimai_prezentacijos/pensiju_sistemos_administravimas_informacijos_srautai_ir_imoku_administravimas/2172; prisijungimo laikas: 2006-06-01.
176. Sveikatos apsaugos ir pensijų sistemos pokyčiai visuomenės persikirstymo kontekste // http://www.lrinka.lt/index.php/analitiniai_darbai/studija_sveikatos_apsaugos_ir_pensiju_sistemos_pokyciai_visuomeninio_persikirstymo_kontekste/2010; prisijungimo laikas: 2006-11-21.
177. Tierney J. The Proof's in the Pension // <http://www.nytimes.com/2005/04/26/opinion/26tierney.html?ex=1272168000&en=42eb9bc3f414a145&ei=5090&partner=rssuserland&emc=rss>; prisijungimo laikas – 2006-12-10.
178. Vainienė R. Atviromis akimis į valstybinį socialinį draudimą // http://www.lrinka.lt/index.php/meniu/spaudai/straipsniai_ir_komentari/atviromis_akimis_i_valstybini_socialini_draudima/1281; prisijungimo laikas: 2006-06-01.
179. Vainienė R. Pensijų sistemos reformos įstatymas: nuosaikus, bet reikalingas žingsnis // http://www2.lrinka.lt/index.php/meniu/spaudai/straipsniai_ir_komentari/pensiju_sistemos_r

[eformos istatymas nuosaikus bet reikalingas zingsnis/1698](#); prisijungimo laikas: 2006-06-01.

180. Valstybinio socialinio draudimo pensijų įstatymo 8 straipsnio papildymo įstatymo projekto aiškinamasis raštas //

http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=272375&p_query=Jurgis%20Razma%20acquis&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2006-05-15.

181. Zinčenka R. Lietuvoje atsiras nauja pensijų fondų forma //

http://www.sekunde.lt/content.php?p=read&tid=17617&poll_rez=1; prisijungimo laikas: 2006-08-22.

PENSIJŲ FONDŲ VEIKLOS TEISINIS REGULIAVIMAS

SANTRAUKA

Pagrindinės sąvokos: Valstybinio socialinio draudimo sistema, pensijų sistemos reforma, pensijų fondų sistema, pensijų pakopos, papildomas savanoriškas pensijų draudimas.

Lietuvos Respublikoje nuo 2004 metų veikia nauja socialinio draudimo pensijų sistema. Ji suteikia Lietuvos Respublikos gyventojams teisę kaupti papildomai pensijos daliai pensijų fonduose. II ir III pakopos pensijų fondų veiklos priežiūrą atlieka Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių komisija.

Pensijos yra tam tikra taupymo forma, kuri leidžia sulyginti pajamas per visą gyvenimo laikotarpį. Kiekvienas dirbantis žmogus gali taupyti tam tikrą einamųjų pajamų dalį, taip užtikrindamas sau išmokas išėjus į pensiją. Todėl išsivysčiusiose šalyse pensijos ir pensijų fondai vystėsi jau nuo senų laikų – jų užuomazgų galima rasti jau XVII amžiuje. Pirmosios valstybinės pensijos įvestos, generolo Oto fon Bismarko dėka, Vokietijoje 1889 metais.

Daugumoje Europos Sąjungos valstybių praktikoje išryškėjo tendencija II pensijų sistemos pakopą daryti kaip privalomąją. Lietuvos Respublikos privalomąjį pobūdį išlaikė tik pirmoji pakopa, tuo tarpu antroji ir trečioji yra savanoriškos.

Nuo 2004 m. sausio mėn. 1 d. Lietuvos Respublikos gyventojai dalį įmokų “Sodrai” turi teisę pervesti į pensijų fondus, o taip pat gali savanoriškai kaupti papildomai pensijos daliai pensijų fonduose ar gyvybės draudimo įmonėse, mokėdami tam tikro dydžio įmokas. Teisę tapti pensijų fondo dalyviu turi asmenys, privalomai draudžiami valstybiniu socialiniu pensijų draudimu pagrindinei ir papildomai pensijos daliai gauti, išskyrus asmenis, kurie jau yra sukakę senatvės pensijos amžių. Pensijų įmokos dydis 2006 metais – 4,5 procento, nuo 2007 m. – 5,5 procento dalyvių pajamų, nuo kurių skaičiuojamos valstybinio socialinio draudimo įmokos. Įmokos pervedamos iš VSDF biudžeto į pensijų fondus. Dalis šių įmokų pervedama iš Valstybės biudžeto rezervinio (stabilizacijos) fondo.

Tuo tarpu asmenys, kurie yra draudžiami tik pagrindinei pensijos daliai gauti gali tapti tik III pakopos dalyviu ir savanoriškai kaupti pensijai. Čia pensijų įmokas moka pats pensijų fondo

dalyvis, jo darbdavys arba trečiasis asmuo, kurios mokėtojų patogumui gali būti periodinės arba neperiodinės.

Pensijų kaupimu užsiimančių bendrovių veikla griežtai valstybės kontroliuojama ir prižiūrima valstybės, tai atlieka Vertybinių popierių komisija. Įmonės, neturi teisės atlikti nė vieno žingsnio, priimti nė vieno sprendimo, be jos žinios.

Magistro baigiamasis darbas susideda iš įvado, 3 skyrių, darbo apibendrinimo, išvadų, literatūros sąrašo bei santraukų lietuvių ir anglų kalbomis. Darbo apimtis – 81 lapai.

Magistro baigiamąjį darbą parengė MRU TF Finansų teisės
magistratūros dieninių studijų studentė

Jurgita Kačėnaitė El. p. jurgita.kacenaite@gmail.com

LEGAL REGULATION OF THE PERFORMANCE OF PENSION FUNDS

SUMMARY

Key words: social insurance scheme, pension system reform, funded pension scheme, pension levels, voluntary supplementary pension insurance.

Lithuanians, since 01/01/04, a part of their payments to “Sodra” can remit in pension funds. All pension accumulation enterprises are strictly controlled and supervised by the Stock Commission.

Pension is a particular way on saving, which allows dispensing lifetime income. Every working person can put aside a certain part of his income, thus guaranteeing allowance when the person retires. In wealthy countries pensions and pension funds have existed for a long time, their origins dating as far back as the 17th. First retirement was instituted by Otto von Bismarck in Germany 1889.

There is a tendency that in most of European Union states II level's of the pension system are compulsory. In Lithuania only I level is compulsory, while II and III are voluntary.

Lithuanians, since 01/01/04, a part of their payments to “Sodra” can remit in pension funds, also they can accumulate voluntary for subsidiary part of the pension in pension funds or insurance enterprises, by making certain payments.

To become a participant of the pension fund may a person, who is compulsory insured with the social retirement insurance, to get main or subsidiary part of pension. Person, who is already turned the retirement age, have no right to participate in the second level. In 2006 the pension payment is 4.5 percent, since 2007 – 5.5 percent of participant's income, from which the national social security payments are countable. Payments are remitted from VSDF (National Social Insurance Fund) budget to pension funds. Part of aforementioned payments are transferred from National reserve (stabilization) fund

On the other hand, people, who are insured to get only main part of the pension, can become participants only of III level and accumulate pension voluntary. Said pension payments are maid by participant of the pension fund, his employer or third person. Such payments can be periodical or non – periodical at convenience of the payer.

All pension accumulation enterprises are strictly controlled and supervised by the Government; this is a duty of Stock Commission. Aforementioned enterprises must inform about Stock Commission about every action they make.

The master's final thesis consists from introduction, three chapters, conclusion, the summary in Lithuanian and English and the list of literature. The extent of the master's final thesis – 81 p.